

ALEKSANDR SOLJENİTSİN VE ALEV ALATLI'DA ÖZGÜRLÜK

(Analitik Bir Karşılaştırma)

Mehmet GÜNGÖR

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİŞEHİR
ŞUBAT, 2006

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim/Anabilim
Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Doç. Dr. Asuman AĞAÇSAPAN

Üye:

Doç.Dr. Ali GÜLTEKİN

(Danışman)

Üye:

Yrd. Doç. Dr. Medine SİVRİ

ONAY

.../02/2006

İmza:

Prof. Dr. Münevver YILANCI

Enstitü Müdürü

ÖZET

ALEKSANDR SOLJENİTSİN VE ALEV ALATLI'DA ÖZGÜRLÜK

(Analitik Bir Karşılaştırma)

GÜNGÖR, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, 2006

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Ali GÜLTEKİN

Bu çalışmada, Rus ve Türk edebiyatının çağdaş yazarlarından, Aleksandr Soljenitsin'in "Gulag Takımadaları" ve Alev Alatlı'nın "Schrödinger'in Kedisi" adlı eserleri özgürlük kavramı bağlamında analitik olarak karşılaştırılmış ve bu iki eserin aynı kavramı ele alış şekilleri incelenmiştir. Bundan amaç iki yazar arasında etkileşim olup olmadığının ortaya çıkarılması olmuştur.

Bu karşılaştırmalı çalışmada öncelikle metne dayalı inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin (komparatistik) farklı disiplinlerle çok yakın ilişkisi olmasının yanısıra karşılaştırmada temel alınan özgürlük kavramının çok boyutlu olması, incelenen eserlerin felsefeye dayalı inceleme yöntemiyle de karşılaştırılmasını zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda, özgürlük kavramının her iki eserde de ağırlıklı olarak ele alınmış olduğu görülmüştür. Özgürlük kavramının farklı kültürlerde farklı algılanması, edebiyat alanındaki yansımalarının da farklı olmasına neden olmaktadır. Bu karşılaştırmalı çalışmadan, yazar Alev Alatlı'nın Aleksandr Soljenitsin'den doğrudan etkilendiği sonucu çıkarılamamakla birlikte, Alatlı'nın, Soljenitsin'in özgürlükçü yazar olmasından dolayı ondan etkilendiği sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT**A LITERARY COMPARISON OF ALEXANDR SOLJENITSIN AND ALEV
ALATLI IN TERMS OF FREEDOM**

(An Analytical Comparative Study)

GÜNGÖR, Mehmet

Master Thesis, 2006

Department of Comparative Literature

Advisor: Associate Professor Ali GÜLTEKİN

This study compares contemporary Russian writer Alexandr Solzhenitsyn's work "The Gulag Archipelago" and contemporary Turkish writer Alev Alatl's novel "Schrödinger'in Kedisi (Schrödinger's Cat)" in the field of Comparative Literature and in terms of freedom. By doing this it would be possible to analyse how these works contain the idea of freedom. It is also the purpose of this study to help to understand the works and to state if there has been any influence between these two writers.

This comparative study is mainly based on text analysis. Since the science of comparative literature studies is multi-disciplined and the term handled in this comparison is multi-dimensional, the study has also crossed into the field of philosophy.

As conclusion, this study has stated that the term 'freedom' and related words to it exist in the texts of both works in different ways and in different amounts. This is mainly due to fact that different societies and persons under different conditions may understand and interpret freedom in different ways. So the reflections of the term "freedom" in different literatures may vary. Although it is difficult to state that Alatl has been influenced directly from Soljenitsin as a result of this comparative study, some writings of hers say that she admires him as 'a writer for freedom' and in some other ways. In conclusion, it could be said that Alatl was influenced by Soljenitsin.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE SINIFLANDIRILMASI	5
1.1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMINA İLİŞKİN TANIMLAR VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMININ SINIFLANDIRILMASI	5
1.1.1. Yaşama Özgürlüğü	7
1.1.2. Bireysel Özgürlük	8
1.1.3. Mal Edinme Özgürlüğü	8
1.1.4. Seyahat Özgürlüğü	8
1.1.5. Düşünce ve İfade Özgürlüğü	9
1.1.6. Bilgi Edinme ve Basın Yayın Özgürlüğü	11
1.1.7. İnanç ve İbadet Özgürlüğü	11
1.1.8. Toplumsal Özgürlük	12
1.1.8.1. Yasa Özgürlüğü	13
1.1.8.2. Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü	14
1.1.8.3. İktidar, Demokrasi ve Özgürlük	14
2. BÖLÜM: ALEKSANDR SOLJENİTSİN VE ALEV ALATLI	17
2.1. ÇAĞDAŞ RUS YAZAR ALEKSANDR SOLJENİTSİN	17
2.1.1 Hayatı	17
2.1.2. Edebî Eserleri ve Rus Edebiyatındaki Yeri	19
2.2. ÇAĞDAŞ TÜRK YAZAR ALEV ALATLI	23
2.2.1. Hayatı	24
2.2.2. Alatlı'nın Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri	25
3. BÖLÜM: ALEKSANDR SOLJENİTSİN'İN "GULAG TAKIMADALARI" İLE ALEV ALATLI'NIN "SCHRÖDINGER'İN KEDİSİ" ADLI ESERLERİN ÖZETLERİ	30
3.1. GULAG TAKIMADALARI	30
3.2. SCHRÖDINGER'İN KEDİSİ	33
3.2.1. Kabus	33
3.2.2. Rüya	38

4. BÖLÜM: ALEKSANDR SOLJENİTSİN'İN "GULAG TAKIMADALARI" İLE ALEV ALATLI'NIN "SCHRÖDİNGER'İN KEDİSİ" ADLI ESERLERİNİN ÖZGÜRLÜK KAVRAMI AÇISINDAN ANALİTİK KARŞILAŞTIRMASI	43
4.1. YAŞAMA ÖZGÜRLÜĞÜ	43
4.2. BİREYSEL ÖZGÜRLÜK	49
4.3. MAL EDİNME ÖZGÜRLÜĞÜ	57
4.4. SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ	58
4.5. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	60
4.6. BİLGİ EDİNME VE BASIN YAYIN ÖZGÜRLÜĞÜ	62
4.7. İNANÇ VE İBADET ÖZGÜRLÜĞÜ	65
4.8. TOPLUMSAL ÖZGÜRLÜK	68
5.BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	75
5.1. SONUÇ	75
5.2. ÖNERİLER	78
KAYNAKÇA	79

ÖNSÖZ

Özgürlük, insanlığın evrensel değerlerinin en öncelikli olanlarından. Özgürlük duygusu insanın varoluşunun temelidir. Bu yüzdendir ki; hem bireyler, hem de toplumlar sürekli özgür olma mücadelesi verirler. İnsanoğlu baskı altında kalmayı ve bağımlı olmayı kolaylıkla kabullenemez. İnsanın yaşamında bu denli önemli olan özgürlük kavramının, hayatın ve toplumun yansımalarını içeren edebiyat eserlerinde bir şekilde yer alması kaçınılmazdır.

Bu çalışma, Aleksandr Soljenitsin ve Alev Alatlının birer eserinde özgürlük kavramının yer alış şekillerini inceleyerek, farklı iki kültüre ait çağdaş iki yazar arasında herhangi bir etkileşimin olup olmadığını tespit etmek amacıyla. Çalışmada metne ve felsefeye dayalı analitik karşılaştırma yöntemleri kullanılmış olup, bu çalışmanın edebiyatı felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih...vb. disiplinlerle bütünleştirmeye çalışan “karşılaştırmalı edebiyat” (komparatistik) alanına katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışmada bana öneri, yardım ve destekleriyle yol gösteren Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölüm Başkanı, danışmanım Sayın Doç. Dr. Ali Gültekin’e, aynı bölüm öğretim üyelerinden Sayın Yrd. Doç. Dr. Medine Sivri’ye, Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Semerci’ye, Sayın Araştırma Görevlisi Engin Bölükmeşe’ye, Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Sayın Prof. Dr. Yüksel Kocadoru ve Sayın Doç. Dr. Asuman Ağaçasapan’a içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bu çalışmayı yapmam için beni cesaretlendiren aileme ve her durumda yardımlarını, desteğini, sabrını hiçbir zaman esirgemeyen Sevgili eşime minnet borçluyum.

GİRİŞ

Bu çalışmada, Aleksandr Soljenitsin’in “Gulag Takımadaları” ve Alev Alatlının “Schrödinger’in Kedisi” eserleri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, çağdaş Rus yazar Aleksandr Soljenitsin ve çağdaş Türk yazar Alev Alatlının özgürlük kavramı açısından incelediğimiz eserlerindeki paralellikleri, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyarak her iki yazarda kültürler arası bağlamda bir etkileşimin olup olmadığını saptamaktır.

İki farklı kültüre ait Aleksandr Soljenitsin ve Alev Alatlının özgürlük düşüncesi etrafında karşılaştırılmasında hemen göze çarpan bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Alatlının, Soljenitsin’i okuyan ve onun özgürlükçü yönünü bilen bir yazar olduğu, bu karşılaştırma çalışmasının başlangıcından önce yazarın genel ağ üzerindeki elmek (e-mail) grubu¹ içerisindeki yazışmalarından, yaklaşık bir yıl sonra yazdığı Soljenitsin’den hayranlıkla bahseden deneme yazısından,² bu yazı sonrasında grup içerisinde bu yazıya ilişkin oluşan tartışmalarda gönderdiği cevaplardan³ ve daha da önemlisi yazarın 2004 yılında konusu Rusya ve Rus kültürü olan, “Soljenitsin’le Gogol’u aynı eserde biraraya getiren,” dörtlü nehir romanı “Gogol’un İzinde” eserinden anlaşılabilmektedir.

Bilindiği gibi, karşılaştırmalı edebiyat (komparatistik) biliminin en önemli özelliklerinin başında uluslararasılık, disiplinlerarasılık, çok dillilik ve çok kültürlülük gelmektedir. Konstantinoviç (1988, 10) karşılaştırmalı edebiyatın disiplinlerarası çalışmaları içerebilmesiyle ilgili olarak “edebî eserlerin dilsel sınırları aşabilme özelliğinin yanında hayata dair bir çok obje ile ilişkide bulunması”nın çok sayıda karşılaştırmalı edebiyat çalışmasını, disiplinlerarası ilişkilerin problematiğini incelemeye yönelttiğini belirtmektedir.

¹ <http://groups.yahoo.com/group/alevalatli/>

² <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/04/05/yorumlar/default.htm>

³ <http://groups.yahoo.com/group/alevalatli/message/20160>

Karşılaştırmalı edebiyat alanında yapılan çalışmalar, edebî metinlerin tarih, ekonomi, sosyoloji, felsefe gibi edebiyat dışı içeriklerini de incelemeyi gerektirebilir. Aytaç, postmodernizmin sonucu olarak bir çok bilimde olduğu gibi karşılaştırmalı edebiyat alanında da bütüncüllüğe ve disiplinlerarasılığa eğiliminin baş gösterdiğini şu ifadelerle belirtmektedir:

“Farklı ulusal edebiyatların iki edebî eserini karşılaştırmada kültür farklılıklarının izini sürmek ilginç veriler vaad ettiği için araştırmacıya câzip gelmektedir. Kültürlerarası karşılaştırmalarda disiplinlerarası çalışma, tarihi, folkloru, plastik sanatları, toplumu, ekonomiyi konu alan bilim dalları ile sürekli bağlantı kurmayı gerektirmektedir” (Aytaç, 2003, 132).

Özgürlük kavramının Konstantinoviç ve Aytaç’ın yukarıda sözü edilen görüşleri doğrultusunda, farklı ulusal edebiyatların iki edebi eserinde kültürel farklılıklar ve benzerlikler açısından incelenmesi, çalışmamızın sözü edilen disiplinlerle de ilişkilendirilmesini gerektirmiştir. Her iki eserin edebi olması eserlerin en büyük karşılaştırılabilirlik özelliğidir. İncelenen her iki eserde de özgürlük ve çağrışımlarına sıklıkla rastlandığından, özgürlük kavramı eserlerde leitmotif olarak kendini göstermektedir. Bu da, eserleri karşılaştırılabilir kılan diğer bir özelliktir.

Gültekin (bk. 2002, 343-346) karşılaştırmalı edebiyat öğretimi için bir program modeli önerdiği çalışmasında, karşılaştırmalı edebiyat alanındaki çalışmaları “edebiyatlar ve kültürler arası” çalışmalar olarak nitelemektedir. Türkiye’de bu alanda eğitim veren Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünün amacının “Türk kültür ve edebiyatı ile dünya edebiyatını ve diğer ulus kültürlerini karşılaştırmak” olduğunu ifade eden Gültekin, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının bir toplumun kalkınmasına ve bir ülkenin tanıtılmasına katkıda bulunabileceğini belirtmiştir.

İki farklı kültüre ait iki yazarın sözünü ettiğimiz eserlerinde özgürlük kavramının ele alınış şekilleri, metne ve felsefeye dayalı bir inceleme yöntemi

kullanılarak karşılaştırılmıştır. “Özgürlük”, çok genel, sınıflandırılmaları ve çeşitleri çok fazla olan bir kavramdır. Bu nedenle çalışmamız, günlük hayatta en sık bahsedilen özgürlük çeşitlerinden olan yaşama özgürlüğü, bireysel özgürlük, mal edinme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilgi edinme ve basın-yayın özgürlüğü, inanç ve ibadet özgürlüğü, toplumsal özgürlükler ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma boyunca bazı kavram, terim ve isimler için ve gerekli görülen yerlerde dipnot açıklamaları yer almaktadır.

Bu karşılaştırmalı çalışmada, Tuğba Çelik’in “Alev Alatlının Romanlarında Modernizm ve Postmodernizmin Yansımaları” (2002), yayınlanmamış yüksek lisans tezi; Aysun Seçkin’in “Schrödinger’in Kedisi ‘Kabus’ ve ‘Rüya’ eserlerinde Alev Alatlının Türkiye’de Toplumsal Değişimin Temel Dinamikleri” (2002), yayınlanmamış yüksek lisans tezi; Mustafa Ayyıldız’ın “Alev Alatlının Örneğinde 1980 Sonrası Türk Romanında Entellektüel Popülizm ve Sosyal Değişme”(1996), yayınlanmamış doktora tezi; Zafer Özcan’ın “Alev Alatlının Türkiye ve Dünya” (2003) adlı kitabı; Beth Freeman Ryan’ın “Solzhenitsyn, Kesey and Angelou: Three for Freedom” (1977) adlı UMI (Universal Microfilms)’de yayınlanmış Amerika Nebraska Üniversitesinde yapılmış doktora tezi, içerik ve yöntemin belirlenmesinde öncelikle yararlanılan temel kaynaklardır.

Bu araştırmanın birinci bölümünde, ‘özgürlük’ sözcüğünün anlamları, otoritelerce yapılan genel özgürlük sınıflandırmaları ile bu çalışmada kullanılan özgürlük çeşitlerinin açıklamaları yer almaktadır.

İkinci bölümde, günümüzde özgürlükçü yazar olarak tanınan çağdaş Rus yazar Aleksandr Soljenitsin ile Türkiye’de romancı kimliğiyle tanınan Alev Alatlının hayat hikâyeleri, eserleri ve edebî kişilikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, karşılaştırılmak üzere ele aldığımız “Gulag Takımadaları” ve “Schrödinger’in Kedisi” adlı eserler kısaca tanıtılarak her iki eserin özetleri verilmiştir.

Bu çalışmanın temelini oluşturan dördüncü bölümde ise, eserler birinci bölümde belirlenen özgürlük eşitleri çerçevesinde analitik olarak karşılaştırılmıştır.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise, Alatl ve Soljenitsin'in bireysel ve toplumsal özgürlükler bağlamında incelenen her iki eserlerindeki işleyiş şekillerinde benzerliklerin ve farklılıkların neler olduğu ve yazarlar arasındaki etkileşimin nasıl ve ne derecede gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılmış, araştırmacılar için gerekli olabileceği düşünülen öneriler sunulmuştur.

I. BÖLÜM

ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE SINIFLANDIRILMASI

Özgürlük; evrensel bir kavram olmakla birlikte özgürlüğün tek bir tanımlaması olmayıp, değişik alan ya da disiplinlerdeki otoritelerce farklı tanımlamaları yapılmıştır. Bunun nedeni özgürlüğün sadece tek bir bilim alanına ait bir olgu olmaması ve farklı disiplinlerde kavramın farklı yönlerinin ağırlıklı olarak ele alınması gerekliliğindendir. Bu nedenle, özgürlük ve özgürlük çeşitleri farklı tanımlanmakta ve farklı sınıflandırılmaktadır.

1.1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMINA İLİŞKİN TANIMLAR VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMININ SINIFLANDIRILMASI

Özgürlük, kelime olarak istendik şekilde davranma, konuşma, düşünme gücüne sahip olma, bir şeyin kendi gücüne sahip olması, herhangi bir kısıtlamanın olmaması, istenmeyen şeylere maruz kalmaktan ve istenmeyen şeylerden etkilenmeme, istenilen şeylere erişebilme gücüdür.

MacCallum’a göre özgürlük, “A kişisi B eylemini gerçekleştirmekte C’den bağımsızdır” önermesinde eylemi gerçekleştiren kişi, engellenen eylem ve engelleyen durum terimleri etrafında geçen bir tartışmadır. Isaiah Berlin’e göre olumsuz özgürlük, hiçbir şekilde başkalarının müdahalesinin (engelin) olmamasıdır. Olumlu özgürlük, eylemi gerçekleştiren kişinin kapasitesi üzerinde durur. Olumlu özgürlük, insanın kendini gerçekleştirmesine engel olan sosyal ve kültürel güçlerden arınma durumudur. Buna göre, özgür olmak kişisel değişime uğrama çabasının bir sonucudur (bk. Reeve, 2003).

MacCallum’un özgürlük tanımlamasına göre, özgürlük kolayca elde edilmektense mücadele verilerek elde edildiğinde ve bireyin özgürlüğü elde etme kapasitesi olduğunda daha da değerli hâle gelmektedir.

Özgürlük, ancak özgürlük ile nelerin nitelendirildiğine, kimin özgürlüğünden, neyin özgürlüğünden söz edildiğine bakıldığında tanımlanabilir (Kuçuradi,1997,1). Genel bir tanımlamayla ‘özgürlük’, “Bağlı olmama, dışarıdan etkilenmeme, zorlanmamış olma halidir” (Akarsu, 1994,146). Özgürlük, “Bir insanın başkalarının zorlaması altında kalmadan kendi kararlarına, planlarına uygun hareket edebilmesidir” (Yayla, 2000, 22). Bu tanımların dışında özgürlük, “Bireyin kişisel iradesi ve bilincinin olmasını gerektirecek bir kavramdır” (Hançerlioğlu, 1977, 123). Bilinç ve irade ise, ancak eylem varsa mümkündür. Eylemin ve iradenin olmadığı yerde özgürlükten bahsedilemez.

Özgürlük, zorlamanın yokluğu, tutuklu olmama hâli, bir varlığın bir eylemde bulunma veya bulunmama iktidarındır. Özgürlük, bir yaşama hâlidir ve duygusal alana aittir. Her birey ve toplum için farklı şeyler ifade eder. Bu yüzden maddi şeylerde olduğu gibi tam bir tanımlı yapılamamıştır. İnsan, bilincini kullanarak farklı seçenekler arasından seçim yapar ve onu eylem haline geçirdiğinde kendini özgür hisseder (bk. Öner, 1995, 12-16).

Genel olarak felsefe, sosyoloji, hukuk, antropoloji ve ekonomi alanlarındaki bu tanımlamalara göre özgürlük sınıflamalarını ele almak, özgürlük kavramını yorumlamaya yardımcı olacaktır. Özgürlük üzerine farklı sınıflandırmaların olmasının sebebi, felsefe, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı bilimlerin özgürlük kavramına yaklaşımlarındaki farklılıklardır.

Özgürlük kavramını felsefe biliminden Kuçuradi (1997, 1) antropolojik özgürlük (insanın özgürlüğü), bireysel (etik) özgürlük, toplumsal özgürlük olarak; Öner (1995, 76) ise, kamu hayatının özgürlükleri ve ferdi özgürlükler olarak sınıflamıştır.

Özgürlük kavramı sosyoloji biliminden Hayek’e göre siyasal özgürlük, iç özgürlük, iktidar özgürlüğü (Yayla, 2000, 76); Krishnamurti (2003, 29)’ye göre siyasi özgürlük, yetkinliğin verdiği özgürlük, bir şeyden bağımsız olma,

kendiliğinden özgürlük ve erdemli bir yaşamın sonucu umulan özgürlük olarak sınıflandırılmıştır.

Özgürlük sınıflamaları farklı bilimlerde farklı şekillendirilmiş olsa da ortak olan nokta; her bir özgürlüğün bir diğerinden bağımsız olmayışıdır. Gerekli görülen kaynak metinlerin taranması sonucunda yukarıda verilen özgürlük sınıflamaları genel olup, karşılaştırma çalışmasında bu genel sınıflamaların aşağıda açıklanan alt birimleri çalışmamızda temel alınmıştır.

1.1.1. Yaşama Özgürlüğü

Öner (1995, 76)'e göre, bireyin tutukluluk, kölelik, esirlik hallerine karşı fiziki bağımsızlığıyla ilgili özgürlüğü, bireysel özgürlükler içerisinde yer alan fiziki özgürlük kapsamındaki özgürlüklerin en temeli yaşama özgürlüğü'dür.

Yaşama özgürlüğü, bireyin insan olmaktan kaynaklanan doğal hakları ve kendi bilinçliliği sayesinde elde ettiği hakları gibi görünmekte ise de, devletin demokratik yönetime sahip olması halinde gerçekleştirilmektedir.

Kuçuradi (1997, 4-5)'ye göre özgürlük, insanın hem tür olarak doğuştan gelen bir özelliği (antropolojik), hem de insanı diğer varlıklardan ayıran ana özelliklerinden biridir. Buna dayanarak denilebilir ki özgürlük, insan olmanın gerektirdiği bir şarttır.

Bireyin yaşaması onun insan olmasından kaynaklanan en temel ve en doğal hakkıdır. Yaşama özgürlüğü öncelikle bu esasın göz önüne alınmasını gerektirir. Yaşama özgürlüğü hak olarak zaman, mekân ve kişiye göre değişmemesi gereken bir haktır. Aksi taktirde bireyin yaşamına tehdit oluşturacak her türlü durum ve eylem bireyin yaşama özgürlüğünü kısıtlayıcı olacaktır.

1.1.2. Bireysel Özgürlük

İnsanın özgür olabilmesi kişiler tarafından yaşarken gerçekleştirildiğinde, özgürlük bir ‘kişi özelliği’ olarak karşımıza çıkar. Bu ikinci anlamdaki özgürlük, kişilerin özgürlüğü, yani etik özgürlüktür. Özgür kişi; “yaşarken insanlarla ilişkilerinde yapabildiği kadar çok doğru değerlendirmelere dayanarak, değer bilgisini hesaba katarak gereken eylemde bulunan kişidir” (Kuçuradi, 1997,6).

Bireysel özgürlük kişinin iradesine, bilinç düzeyine ve karar verme yeteneğine bağlıdır. Kendi başına karar veremeyen veya karar vermesi engellenen bir kişinin bireysel özgürlüğünden bahsedilemez.

1.1.3. Mal Edinme Özgürlüğü

Öner (1995,76)’e göre mal edinme özgürlüğü, bireysel ve maddi özgürlükler kapsamındadır. Mal edinme özgürlüğü, üretim ve tüketim özgürlüğünü de içermektedir. Mal edinme özgürlüğünün sınırları farklı siyasi yönetim şekillerinde, düşünce sistemlerinde ülkelerin uyguladığı ekonomi politikaları doğrultusunda farklı belirlenmiştir.

1.1.4. Seyahat Özgürlüğü

Genel olarak seyahat özgürlüğü, insanları bir yerde kalmaya zorlamamayı ifade eder. Uluslararası alanda geçerli olan kural ise, “Herkes herhangi bir devletin sınırları içinde serbestce dolaşma ve oturma, herhangi bir ülkeden ayrılma ve kendi ülkesine geri dönme hakkına sahiptir” (Bk. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) Seyahat ve barınma özgürlüğü fiziksel bir özgürlüktür. Birey veya toplumlar hiçbir şekilde bir yerde zorunlu ikamete zorlanmamalıdır. Ancak yasalarla belirlenen bazı durumlarda bu özgürlük, ilgili devlet tarafından, o devletin siyasal yapısına bağlı olarak sınırlandırılabilir.

1.1.5. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Burly (Bk.1959, 2-6)'in fikir ve ifade özgürlüğü kapsamında düşünme özgürlüğü ve ona karşı olan kuvvetler konusundaki düşünceleri özet olarak aşağıda aktarılmıştır.

Düşünme özgürlüğünün anlamlı olması için düşündüğünü söyleme özgürlüğünün de olması gerekir. Sokrates, düşüncelerini saklamaktansa ölmeyi tercih etmiştir. Ortalama bir insan en az zorlukla karşılaşacağı yolu izler. Sıradan bir insanın zihni, sorup araştırmadan kabul ederek sınıksız sarıldığı inançları barındırır. İnsanlar, alıştıkları düzeni alt üst edecek her şeye karşı dururlar. Devletin devamının mevcut gelenek, alışkanlıklarla mümkün olabileceği inancı, yeni fikirlerin tepki görmeden, kolayca kabulünü zorlaştırır. İfade özgürlüğü insanın doğuştan gelen hakkıdır. Ancak bazı haklar toplumda belli yasalarla denetim altına alınmıştır.

Fikirleri baskı tutmanın yanlış olduğu sonucuna 'Akıl' ile 'otorite' arasında süregelen mücadelenin sonucunda varılmıştır. İnsanlara edindikleri bilgileri sorgulamaları için "Bunu nereden öğrendiniz?" diye sorulsa, "Kitaptan öğrendim", "Bunu herkes bilir", "Okulda öğrendim", cevaplarını verirler. Aslında bu cevaplarda, başkalarının söylediklerini araştırıp, düşünüp, incelemeksizin, sorgulamaksızın kabul etme söz konusudur. Ortalama insanın birçok sorgulamasız kabulleri, inançları, tasavvurları vardır ki, bunları hep otoriteye dayandırarak kabullenmiştir. İnsanlara defalarca tekrarlanarak yapılan telkinler sonucunda bazı fikirler kafalara kazınmıştır. Telkin kuvveti otoriteye dayanan fikirlerin yerleşmesinde rol oynamıştır. Aklın yeniden özgürlüğüne kavuşması, kavuşturulması gereklidir.

Düşünce özgürlüğü, bir toplumun ön yargı ve ön kabullerle donatılmış dayatılmış zorunluluklarından kurtulduğunda, birey olarak akıl ile sorgulamayı, eleştirmeyi ve düşünmeyi gerçekleştirdiğinde gerçek anlamına kavuşacaktır.

Özhan ve Özipek (2003,11)’e göre; düşünce, başkasına açıklandığı zaman değer taşır. Düşünme sınırlanamaz olduğundan düşünce özgürlüğü yerine, düşünceyi açıklama özgürlüğü ifadesi kullanılabilir.

Bir toplumda genelde özgürlüklerin tamamının, özelde ise ifade özgürlüğünün tam olarak güvence altına alınmasında, hukuki alt yapının evrensel hukuk prensiplerine göre düzenlenmesi gereklidir. Ancak, bunun için özgürlüklerin tam olması da yetmez. Hakimlerin kendilerine özgü değerleri, siyasi görüşleri de hukuk kararlarında etkilidir. Ayrıca, bazen düşünceyi açıklama özgürlüğü bu yayınları basan kişi, kurumları da zor durumda bırakmaktadır. Diğer yandan yasal düzenlemelerde ciddi ihlaller bulunmaktadır. Yasalardaki maddeleri iyileştirmeye çalışmak yerine bunları tamamen kaldırmak, yenilerini oluşturmak gereklidir. Bu konuda Öner’ in düşünceleri aşağıda aktarılmaktadır.

“Düşünce Özgürlüğü; düşünme eyleminin içeriği, herhangi birşey hakkında bilgidir. Fikir özgürlüğü; aşkın bir varlığa dayalı olmayan, insani ölçütler içinde kalan bilgi özgürlüğüdür. İnsanın bilgi edinme ve bilgilerini başkasına aktarması, onu diğer canlılardan ayıran önemli bir niteliğidir.” (Öner, 1995, 16).

Aslan (Bk. 2003, 7-10)’a göre ifade özgürlüğü başka değerlerin esasen gerçekleştirilebilmesi, korunabilmesi için değerlidir. Sonuçsal veya araçsal yaklaşım olarak bilinen bu görüş, ifade özgürlüğünü ‘hakikatin keşfi’ gibi daha ulvi değerlere hizmet eden araç olarak görmektedir. İfade özgürlüğünü araçsal olarak haklılaştırmaya yönelik kavramlardan biri de demokrasidir. Demokratik süreç, fikirlerin serbestçe dolaştığı, ifade edildiği süreçtir. Ancak, demokrasinin geniş tabanlı olması gereklidir. İfade özgürlüğünün korunması çoğunluğun iradesinin sınırlandırılmasına bağlıdır. Bu iradeyi sınırlayacak temel ilkelerden birisi bireyin hakları ve özgürlükleridir. İfade özgürlüğü, ötekinin özgürlüğüdür. Öteki ile ilişkilerde yaşanan sorunlar ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasını beraberinde getirir. Hesap verebilirlik, siyasal sorumluluk düşünce ve ifade özgürlüğü açısından önemlidir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü diğer bütün özgürlük çeşitleri içerisinde anahtar konumundadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü olmadan diğer özgürlüklerden bahsedebilmek zordur. Çünkü insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği aklı ve düşünebilme yeteneğidir. İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin bütünleştirici bir parçası olarak düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılması barışın ve uluslararası anlayışın güçlendirilmesinde oldukça önemli bir etmendir.

1.1.6. Bilgi Edinme ve Basın Yayın Özgürlüğü

Bilgi edinme özgürlüğü; ‘öğrenim ve öğretim özgürlüğü’ ile ‘araştırma özgürlüğü’dür. Devlet, vatandaşlarına her kademede öğrenim imkanı sağlamalıdır. Devleti yöneten insandır ve devlet, insanlarını iyi yetiştirmelidir. Kültür ve medeniyetin yaşaması ve aktarılması için öğrenim ve öğretim özgürlüğü şarttır. Her bireye eğitim kapıları eşit olarak açık olmalı, bireylerin bu okullarda öğrenim hakkı olmalıdır. Araştırma özgürlüğü bilim adamının, hem araştırma imkanlarına sahip olması, hem de elde ettiği sonuçları serbestçe açıklayabilmesidir. Devlet, bilim adamlarına destek olmakla yükümlüdür.

Basın ve yayın özgürlüğü kapsamında anlatılmak istenen, fikirlerin insanlara iletilmesi için kullanılan yazılı (kitap, gazete, dergi, broşür, afiş) ve görsel (tiyatro, sinema, radyo, televizyon) araçlar üzerinde herhangi bir baskı unsurunun bulunmamasıdır. Bilgi ve fikir sahibi olma, haber alma, eğlenme, insanın ihtiyacıdır. 21. yüzyılda bu ihtiyaçların büyük çoğunluğu basın ve yayın aracılığıyla giderilmektedir. Basın ve yayın faaliyetlerinin görevlerini tam olarak yapabilmeleri için özgürlük içinde bulunmaları gerekmektedir (Bk. Öner, 1995, 25).

1.1.7. İnanç ve İbadet Özgürlüğü

Din özgürlüğü vicdan özgürlüğünün içindedir. Ancak vicdan özgürlüğü daha geniş bir kavram olup, din dışı fikirlere inanma özgürlüğünü de kapsar. Din insanın yüce varlığa dayalı fikir, değerler toplamıdır. Din özgürlüğü aşkın ve mutlak varlığa

dayalı bilgi alanının özgürlüğüdür. Din özgürlüğü, herhangi bir dine inanan kişilerin , o dinin emirlerini hiçbir engelle karşılaşmadan yerine getirebilme hakkıdır (Öner,1995, 28).

İnanç ve ibadet özgürlüğü bireyin herhangi bir dine inanma özgürlüğünün yanısıra inanmama özgürlüğünü de kapsar.

1.1.8. Toplumsal Özgürlük

Toplumsal özgürlük bir ülkedeki toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde, kurulmasında, değiştirilmesinde, yürütülmesinde geçerli kılınan ilkelerle ilgili özgürlüktür. Bu ilkeler;

“Kişilerde insanın değerinin, insanı insan yapan olanakların, temel hakların gerçeklikte korunabilmesini sağlayan ilkeler olabilir. Üçüncü özgürlük olan toplumsal özgürlüğün gerçekleştirilmesi için öncelikle ikinci tür olan bireysel (etik) özgürlük gerçekleştirilmelidir” (Kuçuradi, 1997,10).

şeklinde ifade edilebilir. Toplumsal özgürlükten bahsedebilmek için öncelikle toplumu oluşturan bireylerin özgür olması şarttır. Bireyler kendileri ile ilgili kararları kendileri veremiyor ve kendi tercihleri arasından kendi seçimlerini yapamıyorlarsa, bu bireylerden oluşan toplum da özgür değildir.

“Toplumsal özgürlüğün kavramsal içeriğine ‘kişi’ ve ‘devlet’ açısından bakılabilir. Kişi özgürlüğüne de ‘moral (ahlak)’ ve ‘hukuksal’ açıdan bakılabilir. Kişinin ahlaki özgürlüğü; belirli bir grupta belirli bir zamanda geçerli olan değer yargılar sistemine göre iyi veya kötü farklarını anlayarak davrandığı durumdur. Kişinin hukuksal açıdan özgürlüğü; çeşitli temel ve kamusal özgürlüklerdir. Bu özgürlüklerin bir engellenmemeyi, dile getirdikleri düşünülür” (Kuçuradi, 1997,16).

Toplumsal özgürlüğün devlet boyutu siyasal özgürlüğü gerekli kılar. Hayek, siyasal özgürlüğü bireyin vatandaşlık hakları, siyasal yönetimin seçimine, yasama faaliyetine, yönetimin denetlenmesi sürecine katılması olarak tanımlar. Siyasal

özgürlük asıl özgürlüğün bir insan grubuna, bütün olarak, bir tür kolektif özgürlük verir tarzda uygulanmasından kaynaklanır (Bk. Yayla, 2000, 24).

Siyasal sorumluluk da siyasal özgürlüğü gerektirmektedir. Bu konuda Hançerlioğlu (Bk. 1977, 62-63) Montesquieu'nun siyasal özgürlük konusundaki fikirlerini önemle vurgulamaktadır. Montesquieu'ya göre özgürlük, kanunların izin verdiği her şeyi yapabilme hakkıdır. Demokrasilerde ulus her istediğini yapar görünse de siyasal özgürlük bu değildir. Devlette, ancak kanunlar çerçevesinde istediğimizi yapabilmek, özgürlüktür. Özgürlük, kanunların yasakladıklarını yapmamak, diğer vatandaşları da düşünerek yetkiyi kötüye kullanmamaktır.

Siyasi özgürlük, vatandaş olmakla da ilgilidir. Devletin vatandaşına verdiği güven duygusu önemlidir. Siyasi anlamda özgürlük, kişinin güvenliği, güvenlik içinde yaşadığı kanısını taşımasıdır. Kişilerin, vatandaşların suçsuzluğu güvence altına alınmazsa özgürlüğü güven altında olmaz. Özgürlük, bir devletteki cezaların özü ve orantısıyla değişir.

Toplumsal özgürlük; yasa özgürlüğü, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü, iktidar, demokrasi özgürlüğünü kapsayan bir özgürlüktür. Aşağıda bu özgürlüklere değinilmiştir.

1.1.8.1. Yasa Özgürlüğü

Yasaların hazırlanmasında toplumun çoğunluğunun yararı düşünüldüğünden toplumdaki bireylerin ya da bazı grupların özgürlükleri yasalarla kısıtlanmaktadır. Yönetenler, yönetilenler yasaya bağlıdır. Hiçbir insan yasaya bağlı olmaksızın suçlanmamalı, tutuklanmamalıdır. İnsanlar, başkasına değil, yasaya karşı sorumludur. Yasal, siyasi özgürlük eşitlik ile bağlantılıdır.

Tierney (Bk. 2002, 389-406) yasa özgürlüğü konusunda bazı tanımlamalar verdikten sonra açıklamalarda bulunmaktadır. Hak, eylemde bulunma, bulunmama

özgürlüğü; yasa, eylemde bulunma veya bulunmama zorunluluğudur. Eylemde bulunma hakkı veren doğal yasalar da yasaklar da vardır. Bu yasalar temel insan haklarına kaynaklık etmektedir. Kanunun gücü emretmesinde, yasaklamasında, izin vermesinde, cezalandırmasındadır. Bazı şeyler herkesin, bazı şeyler ise özel olarak bir kişininindir. Doğal yasaların izin verdiği şeyler, yine doğal emir, yasaklarla sınırlanır. Haklar doğal olduğu gibi yasaklar da doğaldır. Kanunlar bunları garanti altına almak, bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak, toplumsal düzeni sağlamak için esastır. Haklar, yasalar tarafından toplum yararına sınırlandırılmaktadır.

1.1.8.2. Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü

Özgür düşünceleri ile özgürce toplanabilen bireylerin, özgürce örgütlenmelerini sağlayan özgürlüktür.

Toplanma özgürlüğü, insanların düşüncelerini ifade etmek için toplanıp, konuşabilmelerini, tartışabilmelerini sağlamalıdır. İnsanlar istedikleri yerde istedikleri gibi toplanma özgürlüğüne sahip değildirlir. İnsanlar, başkalarının özgürlüğü adına toplanma için de izin almalıdırlar.

Görülmektedir ki örgütlenme özgürlüğü, bir siyasal yapı içerisinde kanunlar ve kurallar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Yasalar öncelikle toplumun huzurunu ve güvenliğini sağlamak amacıyla vardır.

1.1.8.3. İktidar, Demokrasi ve Özgürlük

Özgürlük ve iktidar ilişkisi devletin vatandaşlarına birey olarak tanıdığı haklar ve sorumluluklar bağlamında önemlidir. Bir devletteki iktidar sahipleri, bireyleri ne derece vatandaş olarak değerli görüyorlarsa, o noktada özgürlük kavramı tartışma konusudur. İktidar, toplumu yönetenler anlamında kullanıldığında, iktidarın bireyler üzerindeki baskısı söz konusu olmaktadır.

Tekelioğlu (Bk. 1999, 49) özgürlük- iktidar ilişkisini Foucault'un görüşleri doğrultusunda ele almıştır. Foucault'un biyo-iktidar olarak adlandırdığı modern devletin kişilerin hayatlarını yeniden üretmeye, denetlemeye yönelik tavrı ile liberal düşüncede aydınlanma ile kendini bulan, özgürlüğe kavuşan birey anlatısı birbirlerine benzemez. Doğuştan edindiği haklarının farkında olma ve bunun korunması koşulu ile kendi iradesi sonucu hayatını devletin eline bırakan rasyonel bir birey anlayışı doğru değildir.

Foucault'a göre birey sözcüğü, ancak bir dizi iktidar ilişkisinin, hakikat oyununun, hükmetme tekniklerinin ve kendilik teknolojisinin içiçe geçtiği bir söylem alanında anlamlıdır. Devlet, bireyi özgürleştirmekten ziyade, onu söylemsel olarak kurgular. Modern iktidar, bireyin gövdesi üstünde kurulmaya, onu gövdesinden yönetmeye çalışır; ama gövde, iktidara karşı gelişen her türlü direnmenin odağıdır. Kişinin direnebilme gücü, aklı, istenci özgürlüğünün de kaynağıdır.

Foucault, liberal özgürlük anlayışından farklı bir özgürlük anlayışına sahiptir. Özgürlük, asla doğuştan elde edilemez, ancak riskler alarak, toplumsal beklentiden biraz sapılarak olsa da ona ulaşılabilir.

Özgürlük kavramı, demokrasi kavramını da beraberinde getirmektedir. Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ise, özgür vatandaşlar sorumluluk ve haklarının bilinci ile bunu gerçekleştirebileceklerdir. Demokrasi'nin işlemediği sistemlerde bireylerin vatandaş ya da birey olarak özgürlüklerinden bahsetmek zorlaşır. Demokrasi, bireylerin hür iradeleriyle olayları değerlendirebilme, seçimler yapabilme, düşünebilme yeterliklerine yöneliktir.

Demokrasi, egemenliğin ve sorumluluğun birlikte olduğu bir ağırlık merkezini işaret etmeli ve gücün keyfi kullanımına izin vermemelidir. Demokrasinin oluşumu ve yaşatılması, toplumun düşünce, inanç ve girişim özgürlüğü gibi demokratik çıkarlarına hizmete ve çoğulcu topluma inanan, bunun için egemenlik hakkına sınırlamalar ve çekinceler koyabilen yönetim anlayışının benimsenmesine bağlıdır. Demokrasi sınırsız özgürlük değildir, tersine özgürlüklere, bireye ve

topluma saygılı sınırlamalar belirlemek ve uygulamaktır. Özgürlüklerin güvencesi ise çağdaş demokrasi anlayışı ile olur. Demokrasiyi diğer rejimlerden ayıran en önemli özelliği özgürlük, özgürlükçülüktür (Bk. Alatl, 1997, 16-17).

Alatl'nın yukarıda tanımladığı demokrasi ve özgürlük anlayışı bir devletin demokrasiye karşı tutumuna göre şekillenecektir. Bir devlette çağdaş demokrasi ve özgürlük gerçekleşmiyorsa, toplumdaki bireylerde güvensizlik oluşacak, güvensizlik sonucu da bireyler demokrasinin işe yaramadığını düşünerek özgürlükten kaçışa yöneleceklerdir.

Fromm (Bk. 2003, 212) demokrasi ve özgürlük konusunda benliğin özgür bireyin gerçek güvenliğinin temeli olduğunu belirtmektedir. Benlik yitimi, genele uyma gereksiniminin artmış olması, kişinin kimliği konusunda ciddi kuşklara düşmesinin bir sonucudur. Benlik yitiminde “Ben kimim?” sorusunun cevabı Benliğim, başkalarının benden beklediklerinin yansımasıdır; ben, “olmamı istediğiniz gibiyim” şekline dönüşmüştür. Benlik/kimlik yitimi, uyum göstermeyi arttırır. İnsan, doğallıktan, bireysellikten, kimlikten vazgeçerek susturulur. Birey, biyolojik olarak canlı olsa da robot gibi duygusal ve zihinsel açıdan ölüdür. Birey, iyimserlik altında yaşamın gereklerini yerine getirirken umutsuz ve mutsuzdur.

Benliğini yitiren birey umutsuzca bireysellik kavramına yapışarak “farklı” olmak ister. Farklı olmaya çalışırken elindeki son bireysellik izlerini sergilemektedir. Ne istediğini, ne düşündüğünü ve ne hissettiğini bilen birey, kendi özgür iradesine uygun davranabilir. Adı olmayan otoritelere boyun eğen birey, kendinin olmayan benliği benimserken, güçsüzleşir, uyum göstermek zorunda kalır. Fromm'un özgürlük ile ilgili anlatımlarında, bireyin otoritenin gücü karşısında otoriteye uyum gösterme nedeni ile güçsüzleşip benliğini, özgürlüğünü kaybedişi söz konusudur.

2. BÖLÜM

ALEKSANDR SOLJENİTSİN VE ALEV ALATLI

Aleksandr Soljenitsin Rus, Alev Alatlı Türk edebiyatının yaşayan önemli yazarlarından. Her iki yazarın ilk bakışta göze çarpan özellikleri yaşadıkları çağın toplumsal, politik, sosyolojik, psikolojik açılardan eserlerinde irdelemeleridir. Aleksandr Soljenitsin eserlerinde daha çok kendi anılarından yola çıkarak yaşadığı dönemdeki siyasal ve toplumsal problemleri konu edinmiştir. Alev Alatlı da eserlerinde yaşadığı çağın ve toplumun sorunlarını ele alarak, okuyucuları bilgilendirme ve araştırmaya yöneltme amacı taşır. Soljenitsin ve Alatlı'nın diğer bir ortak yönü ise yazar kimliklerinin yanı sıra matematik, fizik, sosyoloji, psikoloji, ilahiyat gibi birçok bilim alanında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgi birikimlerini eserlerinde okuyucularına aktarabilmeleridir.

Nobel Edebiyat Ödüllü Soljenitsin'in hayatı, eserleri ve Rus edebiyatındaki konumu hakkında bilgi vermek yazarı tanımak açısından faydalı olacaktır.

2.1. ÇAĞDAŞ RUS YAZAR ALEKSANDR SOLJENİTSİN

Aleksandr Soljenitsin, Rus edebiyatının yaşayan en ünlü yazarlarından. Daha çok Sovyet hapishane ve zorlayışlı çalışma kamplarını konu edinen romanlarının yanı sıra, toplum ve ahlak değerleriyle ilgili yazıları ve aldığı 1970 Nobel edebiyat ödülü onun tüm dünyada ün kazanmasını sağlamıştır.

2.1.1 Hayatı

20. yy. ve yaşadığımız dönemin önde gelen yazarlarından olan Soljenitsin 11 Aralık 1918 yılında Kislovodsk şehrinde doğdu. Rostov Üniversitesinde matematik ve fizik öğrenimi gördü. Matematik bölümünden mezun oldu. Matematik öğrenimi sırasında Moskova Devlet Üniversitesinde edebiyat dersleri aldı (Soljenitsin, 1974, 4; <http://nobelprize.org/literature/laureates/1970/solzhenitsyn-autobio.html>).

Soljenitsin, üniversiteden Almanya ve Rusya arasındaki savaş başlamadan mezun olduğundan Kızıl Ordu’da bir topçu birliğinde üç yıl görev yaptı ve yüzbaşı rütbesine kadar yükseldi. II.Dünya Savaşı’nda topçu yüzbaşı olarak cephede savaştı. Ordu’da görevli iken bir mektubunda Stalin’i eleştirdiği için 9 Şubat 1945’te tutuklandı. 1953 yılına dek hayatını çeşitli hapisane ve ağır çalışma kamplarında geçirmeye mahkum edildi. 1952’de kansere yakalandı. Taşkent’te bir hastanede tedavi gördü, mucizevi bir şekilde bu hastalıktan kurtuldu (Soljenitsin, 1974, 5).

Kruşçev döneminde çalışma kamplarında ıslah edildiği kabul edilerek 1956’da Sibiry’a dan Orta Rusya bölgesine dönmesine izin verildi. Kendi doğum yerine yakın olan Ryazan şehrine yerleşerek matematik ve fizik öğretmenliği yaptı. Bu arada da anılarından yola çıkarak romanları üzerinde çalışmalar yaptı. İlk eseri “Ivan Denisoviç’in Bir Günü” adlı romanının, Sovyetler Birliği’nde 1962’de yayımlanmasıyla bir anda dünya çapında ünlü bir yazar oldu. 1966’dan sonra ise Sovyetler Birliği’nde eserlerinin yayımlanması yasaklandı. 1967’de Sovyet Yazarlar Birliği’ne sansürün kaldırılmasını, yazdıklarından dolayı mahkum edilen yazarların serbest bırakılmasını, KGB’nin el koyduğu kendine ait belge ve yazıların iadesini talep eden bir mektup yazdı. Rus edebiyat geleneklerinden taviz vermeden, kendi hayatını tehlikeye atarak sistemin yanlışlığını edebiyat ile eleştirerek yazdığı eserlerinin yayımlanmasından sonra “Rus edebiyatının klasik değerlerine bağlılığından ve dünya edebiyatına katkılarının dolayısıyla”⁴ 1970’de Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı. Ancak 1970’de Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandığında ülkesine tekrar kabul edilmeyeceği endişesi ile ödülü almak için Stockholm’e gitmedi (Soljenitsin, 1974, 6).

Soljenitsin, görüşleri ve düşünceleri ile modern Rusya’nın siyaseti üzerinde etkilere sahip olması nedeniyle Rusya Devlet Başkanları Yeltsin ve Putin ile ikili konuşmalar yapmıştır. Soljenitsin’in düşünceleri ve eserlerinin Sovyetler Birliği halklarının bilinçlenmesi doğrultusunda yazarın da amaçladığı etkinin ortaya çıkacağı ve SSCB’nin dağılması üzerinde önemli bir rol oynayacağı Ryan (1977,

⁴ <http://nobelprize.org/literature/laureates/1970/index.html>

25)’te belirtilmiş ve 1989’daki ‘Perestroika (Yeniden Yapılanma)’ bu tür düşüncelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

2.1.2. Edebî Eserleri ve Rus Edebiyatındaki Yeri

Başlıca eserleri hakkında kısa tanıtıcı bilgiler vermek, yazarın eserlerinde Rus edebiyatına katkılarını belirtmek, eserlerinde özgürlük kavramına verdiği önemi ortaya koymak Soljenitsin’in daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Stalin dönemindeki politikaların en belirgin özelliklerinden biri olan kültürel yaşamla ilgili kısıtlamaların azaltılmasından cesaret alarak “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı romanını yazdı. 1962’de “Novy Mir-Yeni Dünya” dergisinde “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı romanı yayımlandı. Romanda bir mahkumun çalışma kampında geçen tipik bir gününü anlattı. 1962’de hapisanede geçen günlerinden esinlenerek yazdığı “İvan Denisoviç’in Bir Günü”, 1994 yılına dek onun Rusya’da yayımlanmış tek eseri oldu. Bu eser, onun ulusal ve uluslararası düzeyde hızlı bir şekilde üne kavuşmasını sağladı (Soljenitsin, 1974, 5). Eserin en büyük özelliği, bireyin mahkum iken bile kendi içinde özgür olabildiğini ve kendi etik kararlarını alabileceğini göstermesiydi. Bu eserde anlatımda imgelerden faydalanması ve halk dilini ustaca kullanması da eserin beğenilmesindeki en önemli diğer etkidir.

Soljenitsin’in “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserinin yayımlanması Dostoyevski’nin “Ölümler Evi” adlı romanının 100. yılında olur (Ryan, 1977, 10). Dostoyevski’nin romanının konusu Çarlık dönemi ve Sibirya mahkumlarıdır. Ancak, Soljenitsin Lenin, Stalin, Kruşçev dönemlerini anlatmaktadır. Soljenitsin, Dostoyevski’den 100 yıl sonra eserinde, Dostoyevski’nin yaptığı gibi mahkumları anlatmıştır. Bu durumda Soljenitsin’in Dostoyevski’den etkilendiği söylenilebilir.

1963’te Sovyetler Birliğinde kültürel faaliyetlerin üzerinde sansür uygulamalarının yoğunlaşması üzerine yazar da 1962’de Rusya’da yayımlattığı eserinden sonra diğer eserlerini resmi kanallardan yayımlatamamış, hatta yayımlatması

yasaklanmıştır. Bunun üzerine eserlerini ya kendi imkanları ile gizli olarak ülkesinde ya da yurtdışında yayımlatmıştır (Ryan,1977, 15).

Soljenitsin'in eserleri genelde tarihsel içerikli olup insani değerleri öne çıkarıp savunan eserlerdir. Eserleri birçok açıdan özgürlükleri elinden alınmış kişilerin yaşamlarını içermektedir. Eserlerinde bu kişilerin hapisanelerde, çalışma kamplarında veya normal yaşamda baskı altında geçen hayatları anlatılmaktadır. Bu açıdan ele alındığında Soljenitsin, "Hapishane Edebiyatı" türünde eserler yazmıştır. Eserlerinin bir kısmını kendi olanaklarıyla devletten gizli olarak yayınlattığı için Soljenitsin, "samizdat" (Levin, 1984, 124) yeraltı edebiyatı olarak adlandırılabilir edebiyat türü yazarlarındandır.

Soljenitsin'in "Kreçetovka İstasyonu" (Bk. 1974) adlı eseri, Kreçetovka İstasyonu ve Matryona'nın evi adlı iki hikâyeden oluşmaktadır. Birinci hikâye "Kreçetovka İstasyonu" İkinci Dünya Savaşı sırasında bir demiryolu istasyonundaki günlük hareketleri, hikâyenin kahramanı Kreçetovka İstasyonu'nun komutan yardımcısı Teğmen Zotov'un gözünden anlatılmaktadır. Hikâyenin vurguladığı unsurları totaliter yönetim, savaş şartlarının bireylerin ve toplumun özgürlükleri üzerindeki etkileri, Zotov'un kişiliğinde bireyin istediği gibi düşünememesi, bireye ait düşünceleri ile toplumun faydasına uygun düşünme şekli arasında kalınan ikilem oluşturmaktadır.

İkinci hikâye "Matryona'nın Evi"nde kendi idealindeki Sovyet vatandaşlığına örnek bir karakter olarak Martroyana'yı yaratmıştır. Soljenitsin toplumu ahlaki değerlerin ayakta tuttuğuna inanmaktadır. Maddecî Sosyalist toplum içinde hayatını kendi değerleriyle yaşamaya çalışan bir kadını, bir öğretmenin dilinden "didaktik tarzda" anlatmaktadır. Soljenitsin'in bireyin her durumda kendine ait değerlerinin olması gerektiği düşüncesini hikâye ve romanlarında savunduğu görülmektedir. Ragsdale (1995, 640) hikâyeyi etkili kılan bir diğer özellik olarak halk dilinin ve deyimlerin yerinde, bazen de Rus dilinde ilk kez kullanılmış olmasını göstermektedir.

“Matriyona’nın Evi” hikâyesi aslında her bir olayın ve karakterin tarihte karşılığının bulunduğu ve Soljenitsin’in vermek istediği iletileri içeren kurgusal bir Rusya tarihidir. Eser, şehirleşmeye, teknolojiye, alkole tepkiyi, en önemlisi Rus halkına ait değerlerin kayboluşuna göz yumulmasına başkaldırı iletilerini içermektedir. Sonuç olarak yazar, bu eserinde tarihçi yönünü, toplumda ahlak ve değerlerin yitiminden duyduğu endişeyi didaktik anlatım tarzı ile ortaya koymuştur.

Soljenitsin 1968’de “İlk Çember” adlı eserini yazmıştır. Soljenitsin’in, “İlk Çember” adlı eserinin esin kaynağının İtalyan yazar Dante’nin “İlahi Komedyâ” adlı eseri olduğu söylenilebilir. Dante eserinde cehennemi tasvir ederken, diğer cehennem basamaklarına göre daha az azap çekilen cehennemin ilk basamağını ilk çember olarak adlandırmaktadır ve Soljenitsin’in “İlk Çember” adlı eseri de Rusya’da yaşanan olayların başlangıç aşamasını göstermekte ve ileride yaşanacakların cehennemin diğer basamaklarına geçiş kadar ürkütücü olacağının sinyallerini taşımaktadır. (Bk. Soljenitsin, 1971).

Eser, Soljenitsin’in bilim adamları ve aydınların tutulduğu Lyubyanka hapisanesinin araştırma enstitüsünde matematikçi olarak çalıştığı yıllardaki anılarına dayanmaktadır. Eserdeki bilimsel ekibin içindeki mahkumların tamamı mühendis, filolog, matematikçi, teknisyenlerden oluşmuştur. Mahkumlar esaret altında durumlarını iyileştirme, ceza sürelerinin kısaltulmasını sağlama ya da özgürlüklerini kazanma umuduyla tüm çabalarını konuşanın kimliğini tespit etmekte kullanılacak yeni bir telefon dinleme cihazı icat etmek için harcamaktadırlar. Yönetim onlara makina muamelesi yapmaktadır. Soljenitsin bu romanında da insanın özgürlük duygusunu her durumda yaşayabileceğini, özgürlüğün birey için anlamını ele almıştır.

Yazarın 1950’lerin ortalarında Kazakistan’ın başkenti Taşkent’te bir hastanede gördüğü başarılı kanser tedavisi sırasındaki anılarından yola çıkarak yazdığı “Kanser Koşuşu” 1968’de yayımlattığı bir romandır. Soljenitsin eserde kendisi gibi çalışma kampından yeni çıkmış bir mahkumun hastanede geçen günlerini anlatır. Soljenitsin bu arada çalışma kamplarındaki mahkumiyetinden sonra

zorunlu ikamete tabi tutulduğu için Taşkent'te yaşamaktadır. Soljenitsin bu eserinde hastane ortamında özgür ve özgür olmayan hastaların birlikteliğinden bahsetmektedir. Hastalar arasında siyasi yönetimde etkin olarak söz sahibi kişiler de vardır ve onların aynı hastalıktan acı çekmeleri onları diğer hastalar ile eşit kılmaktadır (Bk. Meyers, 1983, 54-68).

Soljenitsin'in 1971'de yazdığı "Ağustos 1914", I. Dünya Savaşı'nda Almanlar ile Sovyetler Birliği ordusunun karşı karşıya geldiği Tannenberg Savaşında, Alman birliklerinin ezici zaferini anlatan tarihi bir romandır. Romandaki karakterler Rusya Birinci Ordusundaki general A.V.Samsonov ve askerleridir. Roman dolaylı bir şekilde Çarlık rejimini çöküşe götüren rejimin zayıf yönlerini ortaya koymaktadır (Bk. Soljenitsin, 1972).

"The Oak and the Calf (Meşe Ağacı ve Buzağı)" (1975), Sovyetler Birliği'nde yazınsal yaşamı inceleyen belgesel niteliğinde bir eserdir. Eserde yaşlı meşe ağacı (SSCB) ve büyüyünce onun için boynuz darbeleri ile tehlike oluşturacak bir buzağı (SSCB'deki sistem karşıtı yazarlar) metaforları kullanılmıştır (Soljenitsin, 1974, 5). "Meşe Ağacı ve Buzağı" SSCB'nin bir gün entellektüel yazarların eserlerinin etkileriyle dağılacağını sinyallerini veren bir eserdir.

Anlatım gücündeki başarısı ünlü Rus şair Yevtushenko'nun da dediği gibi, onun yaşayan en büyük Rus yazarlardan biri olmasını sağlamıştır. Soljenitsin 1970'li yılların yazarlarınca takdir edilmiş, bu yazarlar tarafından ondan övgü ile bahsedilmiştir. Özellikle de topluma ve insanlığa karşı olan sorumluluğunun gereği olarak, gerçekleri olduğu gibi anlatması önemlidir. Buna Soljenitsin'in Ortadoks Hristiyan değerleri ve ahlak anlayışı sebep olmuştur. Soljenitsin'in eserlerinin ülkesinde basılmasına izin verilmemiş, sadece "İvan Denisoviç'in Bir günü" adlı eseri 1964'te SSCB'nin resmi edebiyat dergisi olan "Novy Mir (Yeni Dünya)"de yayımlanmıştır. Soljenitsin 1972'de sürgüne gönderilmiştir. Soljenitsin, sürgüne gönderilirken havaalanında çevresindekilere: "Gidiyorum ve bir gün mutlaka döneceğim, ama esas üzüldüğüm konu yazdıklarımı halkımın okuyamayacak olmasıdır.", demiştir (Ryan, 1977, 27). 1989'dan sonra

yazarın eserleri Rusça gazete ve dergilerde bölümler halinde, 1994'te yazarın ülkesine geri dönmesinden sonra ise bütün olarak Rusya'da yayımlanmaya başlanmış ve yazarın geçmişteki bir umudu gerçekleşmiştir.

Sovyetler Birliği'nde yazarlar, Rus yazarlar ve Sovyet yazarlar olarak iki gruba ayrılabilir (Ryan, 1977, 29). Soljenitsin'in içinde bulunduğu birinci grupta Rus edebiyat geleneğine bağlı kalıp sosyalist gerçeklik için yazmayı reddedenler veya kendilerine söylenenlerin tersi doğrultuda yazdıklarından dolayı cezalandırılmış, ülkesinden sürülmüş yazarlar vardır. Sovyet yazarlar grubunda, sistemi abartarak öven yazılarıyla, sistemi üstü kapalı olarak eleştirmiş yazarlar da bulunmaktadır.

1994'te sürgünde bulunduğu ABD'den ülkesine geri dönen Soljenitsin, çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı yapmakta, kurduğu vakıf aracılığıyla genç Rus yazarların yetişmesine rehberlik etmektedir. Yazarın roman, anı ve hikâyelerinin yanısıra çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış politika ve ahlak üstüne çok sayıda yazısı bulunmaktadır.

2.2. ÇAĞDAŞ TÜRK YAZAR ALEV ALATLI

Alev Alatlı aydın kimliğiyle öne çıkan, romanlarında okuyucuyu entellektüel bir araştırmacılığa sürükleyen yazım tarzıyla dikkati çekmektedir. Alatlı; felsefe, politika, ekonomi, ilahiyat, fizik, psikoloji, sosyoloji gibi bilimleri, edebiyat alanında romanda birleştiren bütüncül (holistic) düşünen bir yazardır. Alatlı, çağın problemlerini, evrensel bakış açısı ile karakterler üzerinden toplumlara göndermeler yaparak irdelemeye çalışmaktadır. Bu yaklaşımıyla da edebiyatçı olarak topluma karşı sorumluluğunu yerine getirme bilincini taşımaktadır.

Alatlı'nın hayatını, edebiyata kazandırdığı eserlerini, Türk edebiyatındaki yerini bilmek ve anlamak yazarı ve incelenen eserinin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

2.2.1. Hayatı

Alev Alatlı'nın hayatı hakkındaki bilgiler, yazarın genel ağ üzerindeki kendi sitesinde⁵ bulunan otobiyografisine dayalıdır. 1944 Menemen, İzmir doğumludur. Babası Ertuğrul Alatlı askerdir. Babasının babası, İstiklal Savaşı gazisi Prizenli Ahmet Seyfettin Bey'dir. Annesi, Firuzan Alatlı Rumelilidir. Fransızca şiirler okur, at biner, aynı zamanda eliş ustası'dır. Annesinin babası Selanik Kadısı Halil İbrahim Uygur, Cumhuriyetten sonra ağır ceza reisliği yapmıştır. Annesinin büyük amcası tiyatro yazarı Musaipzade Celal Bey'dir. Ailenin iki tarafı da Balkan Savaşı sırasında göç yaşamıştır. Alatlı soyadındaki 'al' ve 'atlı' kelimelerinin dedesinin al atından geldiğini açıklamaktadır.

Alatlı, okuma alışkanlığını babasının ona her koşulda okuması için kitaplar vermesi ve imkanlar yaratması sonucu almıştır. Ortaokulu Ankara Namık Kemal Ortaokulunda okumuştur. Liseyi Japonya'nın başkenti Tokyo Nakamegura'da 'The American School in Japan' adlı bir kolejde, tamamlamıştır

Daha sonra Türkiye'ye dönerek ODTÜ'de ekonomi-istatistik eğitiminin yanı sıra ilahiyat ve kimya eğitimi de almıştır. ODTÜ'deki eğitimi sırasında bütüncül düşünme biçimini öğrenmiştir. ODTÜ o zamanlar TBMM'nin bahçesine kurulmuş barakalarda öğretim yapmaktadır. O sırada Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanmasında görevli, Nobel ödüllü ekonomist Chenery Clark'tan dersler almıştır.

Alatlı ve daha sonra eşi olan Alper Orhon, Ford Foundation bursu ile, kendisi ise Fullbright bursu ile Amerika'ya gitmiştir. Amerika'da Vanderbilt Üniversitesinde 'Kalkınma iktisadı ve ekonomi' mastırı, Dartmouth College'da 'felsefe' mastırı yapmıştır. Daha sonra düşünce tarihi ve ilahiyat öğrenmiştir.

Türkiye'ye döndükten sonra, beş yıl semavi dinler ve İslamiyet ile ilgilenmiştir. İki kere Kahire'ye El-Ezher Üniversitesine konuşmacı olarak gitmiştir.

⁵ www.alevalatli.com/bio.html

1968-1969 yılları arasında ABD Maine eyaletinde Canaan Kolejinde öğretim elemanlığı görevi yapmıştır. Türkiye'ye dönerek, DPT'de ekonomi uzmanı olarak çalışmıştır. Sonra, University of California, Berkeley'in Türkiye'de yürüttüğü bir psiko-dilbilim projesinin İstanbul sorumlusu olmuştur. Yazko Yazarlar Kooperatifinde görev yapmıştır. Alatl, 1984 yılından itibaren yazarlık yapmaktadır. Alatl, çocukları Funda ve Kaan ile yaşamakta, zamanını eserlerinin yazımına ayırmaktadır. Alatl, yazar-okur ilişkilerini eserleri aracılığıyla, düzenlenen toplantılara misafir yazar olarak katılarak, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan röportaj ve köşe yazılarıyla ve zaman zaman televizyon programlarındaki ikili sohbetlere katılarak sağlamaktadır.

2.2.2. Alatl'nın Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri

Atlal Türkiye'ye döndükten sonra İngilizce bilgisini Cumhuriyet gazetesi ile beraber 'Bizim English' adlı Türkçe temelli bir İngilizce öğretim dergisine taşıyarak üretken hale dönüştürür. Yazko Yazarlar Kooperatifinde yer alır ve böylece 1984 yılında yazarlık kariyerine başlamış olur.

Atlal'nın Yazko, Somut, Nokta, Sur, Türk Edebiyatı, Cönk, İnsan ve Teknoloji dergilerinde inceleme yazıları çıkar. Alatl yazarlık deneyimine Edward Said'den yaptığı "Haberlerin Ağında İslam" (1985), "Filistin'in Sorunu" (1986), "En Emin Yol" (1986), "Tunuslu Hayrettin Paşa" (1986) adlı çevirilerinin yayımlanması ile devam eder.

Atlal, 1995 yılında "Aydın Despotizmi" adlı eleştiri- deneme kitabı çıkartır. Bu kitabı Yalçın Küçük'ün "Eylülist roman" dediği Latife Tekin'in "Gece Derslerine" karşı bir savunma tarzındadır. (<http://www.yenisayfa.com>).

"Kadere Karşı Koy A.Ş." 1996 yılında Boyut yayımevinden yayınlanan tiyatro oyunu olarak yazılan öykü türünde bir eserdir. Türk erkeğinin cinselliğini ve

kadınların buna karşı aldıkları tavrı anlatan, trajikomik, gerçekçi bir sosyal eleştiridir. “Kadere Karşı Koy A.Ş.” bilgi ile yaratıcılığın muhteşem birlikteliğidir.

Bugün daha çok romancı olarak tanınan Alatl, çeşitli dergi ve gazetelerde köşe yazarlığına devam etmekte ve Alatl ile yapılmış söyleşiler çeşitli dergi ve gazete köşelerinde yayımlanmaktadır.

Atl’ın 1985 yılından 2006 yılına dek yayımlanmış on tane romanı vardır ve iki romanı da yayım aşamasındadır. Atl’ya göre “roman” denilen edebiyat biçiminin tek bir tanımı yoktur. Özellikle günümüzde "roman," çağın akışını yansıtmalı, bütüncül olmalıdır. Ancak, “bu dönemde yazan bir Türk romancısı okurunu bilgilendirmek zorunluluğu gibi bir zorlukla karşı karşıyadır” (www.aksiyon.com.tr). Atl, romanlarında vurgulamak istediği cümleleri tekrarlama yoluna çok sık başvurmaktadır. Eserlerinde çok sık yabancı kelime ve isimler kullanması, kendine özgü yazım kurallarının ve yazım tekniğinin olması, Atl’nın diğer yazarlık özellikleridir.

“Yaseminler Tüter mi Hala?”, ilk kez 1985 yılında basılmıştır. Eleni olarak doğan, Naciye’ye dönüşen, dört çocuk sahibi olduktan sonra eski Hisar göçmeni bir Anadolu Rum’u ile evlenen bir kadının gerçeğe yakın hikâyesidir. Kitap Türkler tarafından Yunan yanlısı, Yunanlılar tarafından Türk yanlısı bulunmuştur.

“İşkenceci” ilk kez 1987 yılında yayınlanmıştır. Atl işkenceyi, şiddeti, şiddetin türevlerini, Türk toplumunun işkenceye yatkınlığını incelemiştir. Atl, Türkiye’de işkence gören ile işkenceci arasındaki farkın çok ince olduğunu, mazlumla zalimin her zaman yer değiştirebilirliğini anlatmıştır.

“Orda Kimse Var mı?” tamamı Boyut Yayınevinden çıkan nehir roman tarzında yani dörtlü roman serisidir. Serinin dört kitabı “Viva la Muerte” (Yaşasın Ölüm) (1992), “Nuke Türkiye” (1993), “Valla Kurda Yedirdin Beni” (1994), “O.K. Musti Türkiye Tamamdır”dan (1995) oluşmaktadır. Atl eserine adını kendisi gibi düşündüklerini düşünen kimseler var mı? düşüncesi ile bu ismi vermiştir. Eser;

1970-1990 yılları arası Türk ruhunun Sosyalizm, Sosyal demokrasi, Ülkücülük, İslamiyet, Kürtçülük mücadelelerini anlatmaktadır. “Orda kimse varmı” adlı nehir romanını oluşturan eserler aşağıda tanıtılmıştır.

“Viva La Muerte: Yaşasın Ölüm” Türk toplumunun ölümcül ruh halini anlatmaktadır. "Viva la Muerte!", hızla yabancılaşan Türkiye toplumunda Günay Rodoplu'nun ezilmesini, pasif insana dönüştürülmesini anlatır. Bu toplumda aydın, bilgilenmek gibi bağışlanmaz bir suçtan müebbed hapse mahkum edilmiştir. Bu eserde Günay Rodoplu'nun hayatındaki trajik boyut bilgisinin enginliği söz konusudur. Hayatını, Lao Tzu ile Hazreti Muhammed'le, Kropotkin'le, Marks'la, Baudelaire'le, Albert Schweitzer'le, Kazancakis'le paylaşmasına bakılırsa, bu dünyaya dair bilgi edinmiş bir insanın sorumluluğunu taşıdığından ezilmiştir.

“Nuke Türkiye” cehaletin sadece bizim toplumumuza özgü olmadığını anlatmaktadır. Bu kitap yabancıların Türkiye'yi nasıl gördüğünü ve görmek istediğini anlatmaktadır. Günay Rodoplu Orient kültürünü Batılılara karşı savunurken bir yandan da hızlı kentleşme sonucu bazı değerlerimizi yitirişimize değinir.

“Valla Kurda Yedirdin Beni” adlı eserinde Türk solunun ve Kürt meselesinin panoramasını çizerken, yeni sorular ve sorunlar ortaya atılmıştır. Eserin adı, "Valla Kurda Yedirdin Beni", sitemkar bir uzun havadan alınmıştır. Eserde bireysel sosyo-psikolojik derinliklere inmek amaçlanmıştır. İnsanlar ‘doğru teorisi’ne matematiksel olan ön kabullere dayalı ussallaştırmalara dayalı doğrular ve fizik, kimya, biyoloji gibi fen bilimleri için geçerli olan matematikçiler ile çakışan doğrular açısından iki şekilde bakarlar. Bu eserde anti-pozitivist yöntem tercih edilmiştir.

“Ok. Musti Türkiye Tamamdır” bireysel insanı, Günay’ı her türlü toplumsal düzenlemeden, toplumdan ayrı olarak tanımayı ve anlamayı sorgulamaktadır.

Alatlı’nın “Orda kimse var mı?” nehir romanı dördlüsünden sonra, ikinci kez yine nehir roman tarzında “Schrödinger’in Kedisi” yayınlanır. Alfa Yayınlarından 1999 yılında çıkan “Schrödinger’in Kedisi, I. Kitap Kabus” ve 2001 yılında çıkan

“Schrödinger’in Kedisi II. Kitap Rüya” bizim de karşılaştırmamızda kullandığımız romanlardır. Alev Alatlı’nın, “Schrödinger’in Kedisi, I. Kitap Kabus”, “anti-ütopya” özelliği göstermekte, düşünebilen Türk insanının 2020’li yıllarını anlatmaktadır. Eserin anti-ütopya özelliği göstermesinin sebebi eserde eski Türkiye’deki olumsuzlukların anlatılmasıdır. Kabus bu olumsuzlukların sonucunu sembolize etmektedir. Alatlı’ya göre “kabusla halleşmek”, problemleri aşmanın öncelikli şartlarından biridir. Erwin Schrödinger’in kedisi, yeni fiziğin maskotudur. Aynı anda ölü ve diri olabilmek gibi akıl almaz bir bilimsel gerçekliği temsil etmektedir. Kaos teorisi, saçaklı mantık, küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni eserde tartışılan diğer felsefi konulardır.

“Schrödinger’in Kedisi”nin ikinci cildi “Rüya”da Alev Alatlı’yı yine toplumu, ülkesi, inançları için ve tüm dünya için kaygı duyan, sorumluluk sahibi bir aydın olarak görmekteyiz. Dünyanın içine girdiği Kaos Çağı’nı analiz ederek, insanlık için çıkış yolu olabilecek öneriler sunmaktadır. Alatlı, hem vizyoner, hem de öğretici bir romancıdır. Rüya’daki diyaloglar Platon’un eserindeki üslubu andırmaktadır. Platon’un yazdığı “Devlet” adlı eseri de ilk ütöpik eserdir. Alatlı, Rüya eserinde salt bir romancı değil, filozof, tarihçi, antropolog, sosyolog, astrofizikçi, biyolog, genetik bilimci, matematikçi, teolog, sufi, psikiyatr, müzisyen, şair, kurgu bilimci, fütürist, stratejist ve filolog olarak karşımıza çıkmaktadır. Alatlı, eserlerini sadece edebiyat yazarlığı amacı ile değil, aynı zamanda yazarlığı ile bireylere mesaj vermek amacıyla yazan bir yazardır.

Atlalı’nın son eseri olan üçüncü kez nehir roman tarzındaki ve dört romandan oluşan, “Gogol’un İzinde”yi yazmıştır. Bu romanın ilk iki kitabı, 2004 ‘te “Gogol’un izinde I Aydınlanma değil Merhamet” ve 2005’te “Gogol’un izinde II Dünya Nöbeti” Everest Yayınlarından çıkmıştır. Yazar’ın “Gogol’un İzinde” dördüncüsünün diğer iki kitabı henüz yayınevleri ile süren görüşme nedeni ile yayınlanamamıştır. Alev Alatlı, bu eserinde yakın tarihi ve günümüz Rusya’sını çok iyi analiz etmiştir. Rus yakın tarihinden Çarlık Rusya’sı, Ortodoksluk, Masonluk, Bolşevik İhtilali, Lenin, Stalin, Yeltsin, Putin eserde anlatılan konulardan bazılarıdır.

Alatlı'nın son eseri (nehir roman) roman dörtlüsü "Gogol'un İzinde" adlı eserlerinde onun, Rus yazarlar ve Rusya'ya olan ilgisinin romanlarında yansıması olarak grlmektedir. Rus yazarların kullandığı grift üslup, yer yer Alatlı'nın üslubuna da yansımıştır. Alatlı, eserinde Rus ruhu ile Türk ruhunu yüzleştirerek Rus ruhunun söylediği şeyleri, kendisiyle yaptığı hesaplaşmaları Türk ruhunda yankılanma olarak sunan bir yazardır (Bk. Alatlı, 2004).

"Gogol'un izinde I: Aydınlanma Değil, Merhamet", Rusya'da Türkiye tarihinin bir sonraki sahnesini izliyor gibidir. Artık Rusya için söylenen hemen her şey Türkiye için de geçerlidir. Meşrutiyetini ve güvenilir bilimadamlarını kaybetmiş, aşırı yıpranmış, sadece aydınlarının desteğinden değil, güvenilir mminlerinden de yoksun bir toplum, entelektüel bir boşluk içinde, temsil ettiklerinin ihtiyaçlarını akarmaktan aciz, zayıf, deorganize muhalefet bulunmaktadır (Bk. Alatlı, 2004).

"Gogol'un İzinde II: Dünya Nöbeti"nin kahramanı Gloya, Rusya'yı ve Rus kültürünü okurlara tanıtmaya devam eder. Romanın Rus kahramanı, Prens Aleksı Kristovovi Zelenski'nin dediği gibi: "Diriliş, ancak isteniyorsa geerleşebilir ve ancak o zaman mümkündür" (Alatlı, 2005, 78).

Alatlı, çeşitli bilim dallarında sahip olduğu bilgi birikimlerini 'dünyayı okumaya çalışan birisi' olarak kullanarak, okuma izlenimlerinin sonuçlarını topluma karşı sorumluluk bilinci ile okura aktarma amacındadır (Bk. zcan, 2003, 25). Alatlı, son derece entelektüel fenemonolojist, diyalektik ve yüzleşmeyi kullanan, realist gelenekler çerçevesinde belki de epik boyutunda başarılı bir roman yazarıdır. Alatlı tasvirleri, şiirsel anlatımı kullanan bir roman yazarıdır. Alatlı, eserlerinde metaforları, şifreleri kullanır ki bunlar çözümlenmesi gereken metinlerdir. Alatlı, doğruyu sahici dünyadaki olgulardan yola çıkarak bulmak ister. Toplumu oluşturan varlıkların kendilerini incelemeyen, ilişkilerini incelemenin bir şey kazandırmayacağına, ekonomi, politika, felsefe, psikoloji, edebiyat, insan bilimleri gibi birçok farklı bilimin tümünün işe bireyi araştırarak başlaması gerektiğine inanır. Bu yüzden Alatlı'nın romancı kişiliği çağın akışını yansıtan, bütüncül özellik gösterir (zcan, 2003, 96).

3. BÖLÜM

ALEKSANDR SOLJENİTSİN'İN "GULAG TAKIMADALARI" İLE ALEV ALATLI'NIN "SCHRÖDINGER'İN KEDİSİ" ADLI ESERLERİN ÖZETLERİ

“Gulag Takımadaları” ve “Schrödinger’in Kedisi” eserlerinin özgürlük açısından incelenip analitik karşılaştırmalarının yapılabilmesi için her iki eser hakkında eserlerin özetlerine yer verilmiştir.

3.1. GULAG TAKIMADALARI

“Gulag Takımadaları” kurmaca bir eser değildir. “Gulag Takımadaları” 1917 Bolşevik İhtilali’nden sonra oluşturulmaya başlanan Stalin döneminde sayıları oldukça artan ve SSCB’nin dört bir yanına yayılan çalışma kamplarında yaşananların edebî bir şekilde kayda geçirilmiş halidir. Eserin içeriğinin tamamı Soljenitsin’in tutukluluk, mahkumluk ve sürgün hayatını anlatan kendi anıları, bu süreçlerin tamamını veya bir kısmını yaşamış başkalarının anıları, SSCB ceza sistemi ve çalışma kamplarıyla ilgili resmi belgeler ve anılarda anlatılan olaylara Soljenitsin’in getirdiği yorumlardan oluşmaktadır.

Eserin ilk cildinde tutuklanma sürecinden başlayıp soruşturma ve bu aşamada kullanılan hapishaneler ve tutukluların psikolojileri, SSCB’de içişleri ve adalet sistemiyle ilgili örgüt ve kurumlar anlatılır. Tutuklamaların keyfiliği ve tutuklananların ne için tutuklandıklarını bilmemeleri, soruşturma sırasında tutuklunun kendisine yöneltilen suçlamaları, verilen cezayı kabul etmeleri için akla hayale gelmeyecek yöntemlerin kullanılması, içişleri ve adaletle ilgili devlet kurumlarında çalışanlarda görülen yozlaşma, Soljenitsin’in bu bölümlerde üzerinde durduğu konulardır. Bu cildin devamında Soljenitsin kendi tutuklanma ve sorgulanma sürecini anlatır ve SSCB ceza sistemini oluşturan kanunların geliştirme süreçlerine yorumlar getirir.

Eserin ikinci cildinde, geçici olarak kalınan hapishanelerden sonra mahkumların çalışma kamplarına nakilleri esnasında neler yaşadıkları, birçok mahkumun hayatlarını kaybettiği ve mahkumlardan sorumlu kişilerin onlara çok kötü davrandıkları anlatılmaktadır.

Alınan cezanın süresine bağlı olmakla birlikte, genelde verilen en düşük ceza on yıl olduğundan, mahkumlar yaşadıkları yerlerden oldukça uzak bölgelere nakledilmektedirler. Bundan dolayı mahkumların dinlenebilmesi için ara istasyonlarda geçici cezaevleri açılmıştır. Ne var ki bu cezaevleri mahkumların dinlenebilecekleri özellikte yerler değildir. Mahkumlar oralarda da açlık, uykusuzluk, hastalıklar ve diğer kötü şartların üstesinden gelmek zorundadırlar. Mahkumlar için tren istasyonlarından bu geçici cezaevlerine kapalı kamyonlarla yapılan aktarmalar ise başlı başına bir eziyet olmaktadır.

Kamlara yolculuk yük vagonları veya hayvanla yapılır ve yolculuk esnasında mahkumların normal insanları görmeleri engellemektedir. Böylelikle yolculuk boyunca toplumdan tamamen soyutlanmaları sağlanır.

Bir çalışma kampından diğerine mahkumların yolculuk yaptığı pek görülmez. Bu tür bir yolculuğu sadece şansı olan ve bir şekilde kendilerine ayrıcalık tanınmış cezalarının hafifletilmesini sağlayan mahkumlar yapabilir. Bu mahkumlar gruplar halinde değil, bir muhafız eşliğinde normal yolcu trenleriyle nakledilir. Kendilerine sadece tek bir şey hatırlatılır: “Kaçma girişiminde bulunursan, kurşunu yersin!”. Bunun dışında normal bir yolcu gibi seyahat edebilirler.

Eserin üçüncü cildinde ise, çalışma kamplarının dayandığı düşünsel temeller ve bu kampların tarihçesi anlatılmaktadır. Çalışma kamplarının oluşturulmasına ülkenin “haşere”lerden ve “haşere olma olasılığı olanlar”dan temizlenmesi gerekliliği düşüncesiyle başlanmıştır. Ülkenin kuzey batısında bulunan Slovetk Adaları’nda manastırlardan dönüştürülmüş ilk çalışma kampının türlü hilelerle çok kar getiren ve Sosyalizm’in ruhuna uygun bir kurummuş gibi gösterilmesinden sonra, çalışma kamplarının amacı mahkumları üretim sürecine dahil etmektir. “Slovetk Adaları”

Çalışma kampında adalardaki imkanları, mahkumların iş gücünü ve kendi ticaret zekasını kullanarak iş sahaları açan Naftaly Frenkel adında ayrıcalıklı bir tutukludur. Frenkel aslen İstanbullu bir Yahudi tüccar olup kendisi daha sonraları demiryolları yapımı amaçlı kamplardan sorumlu yönetici ve işletme ortağı konumuna gelir.

İlk alışma kampını göstermelik başarısından sonra kampların sayısı hızla artar ve mahkumların çok ağır şartlarda zorlu projelerde alıştırılmasına başlanır. Binlerce işçi mahkumun hayatına mal olan “Beyaz Deniz Kanalı Projesi”, Soljenitsin’in önemle değindiğı bir konudur. Soljenitsin’e göre bu, iktidarın üzerinde propaganda yaptığı bir projedir. Bu kanalın inşaatı devleti her açıdan zarara uğratmıştır ve kanalın kullanışlılığı yoktur.

Eserin devamında çalışma kamplarında mahkum olmak ile arlık Döneminde toprak kölesi olmak, haklar ve özgürlükler açısından karşılaştırılmakta ve her açıdan toprak kölesi (serf) olmanın daha avantajlı olduğu ispatlanmaktadır. Daha önce de belirtildiğı gibi, çalışma kamplarındaki mahkumların yaşamları ve bu yaşamlardan aktarımlar eserin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Üçüncü cildin devamındaki bölümler çalışma kamplarındaki gündelik yaşam, siyasi mahkumlar, sıradan suçlardan mahkum edilenler, kadınlar, kamp görevlileri ve çocuklar açısından ele alınır. Sonrasında ise çalışma kamplarının dışarıları, çalışma kamplarının ülkenin toplumsal yapısına ve ülke halklarının genel psikolojilerine etkileri anlatılır.

“Ruh ve Dikenli Tel” isimli eserin dördüncü ve son cildinde ise, Soljenitsin eski SSCB’nin yaşamış olduğu ahlaki çöküntüyü, maneviyatsızlığı ve insanların yaşamış olduğu amaçsızlığı anlatır. Yazar, son olarak eserin ortaya çıkmasında anılarından faydalandığı birkaç kişinin hayat hikâyelerini anlatarak, eserde adı geçen kişiler hakkında kısa bilgiler verir.

Sonuç olarak; “Gulag Takımadaları” Soljenitsin’in yazar olarak verdiği özgürlük mücadelesini anlatan bireysel anılardan ve tarihsel belgelerden oluşan edebî bir eserdir. Yazar ülkesinde yaşadığı döneme ait toplumsal sorunları kurmaca olmayan bir eser yazarak ortaya koyar.

3.2. SCHRÖDİNGER'İN KEDİSİ

“Schrödinger’in Kedisi”, kısaca günümüz Türkiye’sine ait sorunlar ve olumsuzlukların ortaya konulduğu “Kabus” ve “Kabus”ta belirtilen sorunlara çözümlerin ve olumsuzlukları aşmanın yollarının önerildiği “Rüya” adlı iki romandan oluşmaktadır. Rüyanın gerçekleşmesi için önce kabusun anlaşılması gerektiği düşüncesinden yola çıkılır.

“Schrödinger’in Kedisi” I. Kitap “Kabus” ‘anti-ütopya’ tarzındadır. II. Kitap Rüya ise, “ütopya”⁶ tarzındadır. “Schrödinger’in Kedisi” romanı ütopya tarzında Türk edebiyatının ilk önemli eserlerinden biri olarak görülmektedir (Çelik, 2002). Esere genel olarak edebiyat açısından bakıldığında, romanın okunmasını güçleştiren bilimsel kavramların çokluğu hemen fark edilir. Bunun yanında eserin de yazarı gibi ‘holistik’(bütüncül) bir özellik taşıdığı görülür. Eserde kuantum fiziği⁷, sosyoloji, mantık, ilahiyat, matematik ve diğer bilimlerin kapsadığı konulara değinilir.

3.2.1. Kabus

“Schrödinger’in Kedisi”, romanının ana karakteri İmre Kadızade’nin 2020-2035 yılları arasındaki yaşantısını, Türkiye’nin geçmişine ait değerlendirmelerini, ideal toplum yapısını ve toplum düşünce modelini anlatmaktadır. İmre Kadızade’nin yaşamı 1950-2035 yılları arasındadır. Doğum yeri Çankırı ili Çerkeş ilçesinin Korkuyu köyüdür. İmre psikoterapisttir ve Türkiye’de ortalama yaşam standartları olan eğitilmiş bir bireydir. Kendi içerisinde ve çevresiyle sürekli fikir çatışmaları yaşamakta, devamlı geçmişe dönüp bu çatışmaların sebeplerini bulmaya çalışmaktadır.

⁶ Ütopya; Yaşayanlarını kusursuz düzen içinde varolma olanağını sağladığı kabul edilen ülke. İdeal ya da yetkin toplum. İdeal bir toplum düzeni ya da yönetim biçimi ortaya koyan tasarımıdır.

⁷ Kuantum Fiziği; Kuantum Fiziği’ne göre bütün bilgiler toplansa bile hiçbir şey üzerinde kesin olarak karar verilemez.

Romanın diğer karakterlerini temel olarak İmre'nin ailesi, akrabaları, arkadaşları, Yeni Dünya Düzeni⁸ görevlileri, Onarımcılar⁹ örgütünün bireyleri oluşturmaktadır. Ayrıca, çok sayıda bilim ve düşün adamları ya karakter olarak ya da temsil ettiği bilim ve düşünceyle birlikte eserde yer almaktadır. Romanın karakterleri, romanda yaşanan zaman olan 2020-2035 yılları arasındaki ve geçmişteki kişiler olarak da sınıflandırılabilir.

Roman İmre Kadızade'nin Yeni Dünya Düzeni Yargıçlarının gözetiminde, ıslah olmak üzere Adrianople İslahhanesine¹⁰ bir grupla gelmesi ile başlar. İmre cinayet sanığıdır ve Talib¹¹ sıfatı taşımaktadır. İmre Kadızade'nin yargılanma nedeni; yeğeni Devrim Kuran'ı¹² 'Kendisine bir dünya kurma becerisinden mahrum bırakmak suretiyle ölümüne sebep olmak'tır. İstanbul'daki Atık Valide İslahhanesinde iki yıl ölü yıkayıcı olarak çalıştıktan sonra davasına DANSTÖB¹³ tarafından bakılması kararlaştırılması üzerine oraya nakledilmiştir. Kendisi de Koalisyon¹⁴ yoluna girmeye taliptir. Adrianople İslahhanesinde cezasını çekecek ve Koalisyonun tekleşmiş bireylerinden¹⁵ birisi olacaktır. Bu arada da mahkemede davası devam etmektedir.

⁸ YDD/Yeni Dünya Düzeni; Liberaller, dünyada barışı sürdürmek için Yeni Dünya Düzeni'nin kurulmasını söyleyen Küreselleşmeciler, sosyalistler, Kadın hareketi, Barış hareketi, çevreciler, New Age (Hindu değerlerini yerleştirmeye çalışanlar)

⁹ Onarımcılar; Yeni Dünya Düzeni'ne karşı çıkanlar. Ulusötesi milliyetçilik anlayışına sahip, özgürlüklerden yana, koalisyon karşıtı yer altı örgütü.

¹⁰ İslahhane; Hapishane. Taliplerin ıslah edildikleri yerler.

¹¹ Talipler/Talip: Bizim gibi Talipler (bizi de Koalisyon'a alın diyenler). Mahkum yerine kullanılan tabir. Suç işleyen toplumun ve otoritenin karşı olduğu bir davranışta bulunmuştur ve uyumsuzluk göstermiştir. Bu yüzden, ıslaha (rehabilitasyona) tabi tutulmuştur. Suçlu da zorunlu olarak bunu kabul etmiştir. Rehabilitasyon sürecini kolaylaştırmak için suçlu üzerinde psikolojik etki yaratmak gayesiyle suçlunun bu süreçten geçmeyi kendisinin istediğini vurgulayan 'talip' sıfatı isim olarak kullanılmıştır.

¹² Devrim Kuran: Sembol bir karakter olarak kullanılmıştır. Eski Türkiye'de pozitivist ve metafikçilerin arasında kalmış, Nihilizm (Hiççilik)'e sürüklenmiş gençliği, arada kalmışlığı sembolize eder. Arada kaldığı durumlardan biri de Aristo'nun 'ya ya da' ve Budha'nın 'hem hem de' mantığıdır.

¹³ DANSTÖB/Dünya Anti Nihilist Sivil Toplum Örgütleri Birliği; Uluslararası Af Örgütü (AI)'nın üzerinde uzman mahkeme. Endistler konusunda uzmanlaşmışlardır. Uluslararası Af Örgütünden sonra İmre Kadızade davası onlara devredilmiştir.

¹⁴ Koalisyon; Yüce Pir'in başında bulunduğu Vasıllar Meclisinden oluşan Yeni Dünya Düzeni'nin yöneticileri. Mutlak güç.

¹⁵ Koalisyon'un amacı bütün insanları istediği bir kalıba sokmak, kendilerine mutlak itaat etmelerini sağlamaktır.

Mahkemenin yapıldığı dönemde Türkiye parçalanmış, dağılmıştır. Parçalanma sürecinden sonra Türkiye toprakları üzerine, Doğu Trakya, İstanbul Devleti, Salihun Devleti, Yeni Horasan Halk Cumhuriyeti, Land of Knidos, Kingdom of Kapadokia, Attelia Country, Edessa, Viking Land, Pontus Princedoh adlarında devletçikler kurulmuştur.

İmre Kadızade Islahanedeki ilk gece şafak sökmeden uyanır, pencereden baktığında sonradan Onarımcılar adlı örgütün üyelerinden olduğunu öğreneceği dört kişinin gizlice ıslahhaneye girdiklerine şahit olur. Bu dört kişiden biri Onarımcıların lideri, ıslahhanede çalışan ve Deli General¹⁶ olarak bilinen romanın ana karakterlerinden Kara Kalpaklı Adam'dır. Kara Kalpaklı Adam ve İmre Kadızade arasında daha sonraları sıkı bir arkadaşlık başlar. Kara Kalpaklı Adam, İmre Kadızade'yi mahkemede savunur. İkinci Kitap olan Rüya'da İmre Kadızade'ye ideal olan Yıldızlar Ülkesinde¹⁷ rehberlik edecek kişi yine Kara Kalpaklı Adam olacaktır.

İmre Kadızade'nin Islahhanedeki ilk günleri afazik¹⁸ olan Remzi'nin tedavisiyle ilgilenmekle geçer. Bu, onun suçunun karşılığı olarak cezasını çekme biçimidir. Remzi hiç bir şeye hiçbir şekilde tepki vermez ve İmre Kadızade Remzi'nin tedavisinde başarısız olur. Bu süreçte Remzi'nin kişiliğinde Türk insanının afaziliği¹⁹ hakkında, İmre Kadızade'nin yargıları yer alır. Remzi'nin Onarımcılar tarafından kaçırıldığını gören İmre Kadızade durumu kimseye söylemez.

¹⁶ General/Kara Kalpaklı Adam/Adsız; Onarımcıların yeryüzü ile bağlantılarını sağlayan lideri. Koalisyon toplantılarına yalnız o katılmaktadır.

¹⁷ Gökyüzünün insanlığın ortak değeri olmasından yola çıkarak oluşturulmuş hayal ülkesi.

¹⁸ Afazi (aphasia): Afazi, tıp dünyasından bir kavramdır. Kısaca dil yitimi olarak da tanımlanabilecek olan Afazi, eski adı ile heceli kelam melekesi, tıpta kanama, zedelenme gibi travmalar nedeniyle beyindeki kortikal lisan alanlarının boşalması sonucunda oluşur. İnsan konuşamaz, konuşulanı anlamıyor olabilir. Afazik hastada, konuşma çıkışı hemen hemen hiç yoktur, veya minimal düzeydedir. Afazi, büyük bir konfüzyonel boşluğu, karmaşayı ifade eder. Çevreden gelen sesli ve yazılı uyaranların kişide hiçbir izlenim uyandırmadığı bir boşluktur, silinmişliktir. Büyük bir şaşkınlık, amnezidir, bellek kaybıdır. Afazi hastası karmaşa ve bellek kaybı içinde hiçbir şey yakalayamaz, kararsızlaşır.

¹⁹ Türk İnsanın Afaziliği: Türkiye toplumunun büyük bir bölümü toplumsal afazi içindedir. Duygusal açıdan beyin travması geçirmemiş olsa da kortikal lisan alanları boşalmıştır, ortak dil kaybedilmiş, ülke ayırmıştır ve bütün dış etmenlerin müdahalesine açık olup savunmasızlaşmıştır. Bireyler, birbirlerinin dillerinden anlamayarak, diğer gruplardan koparak, ayrılmaktadırlar. Bu etnik bir ayrışma değildir. Bu ayrışmada ortak kavramlar, ortak etik, ortak dil ayrışacaktır. Günümüzde toplumlardaki cemaatler, sivil toplum örgütleri, çok hukukluluk sistemi ortak bir dilin eksikliğinin göstergesidir ki bu da toplumsal afazidir.

İslahane'de devamlı yapılan tanıtım toplantıları, konferanslar Yeni Dünya Düzeni ve Koalisyonu anlatmak içindir. Yeni Dünya Düzeninde İnsanlar kast sistemi²⁰ içerisinde sınıflandırılmıştır. Başta ABD'yi temsil eden Yüce Pir vardır. Koalisyon'un amacı, dünya halklarını "Tekleşmiş Varoluş"ta eritmek, tekleşmiş bir toplum, tekleşmiş bireyler yaratmaktır. Tekleşmiş Varoluş'ta eritilemeyen, sisteme dahil edilemeyenler ise Lanetliler²¹ ve Sömürülmezler'e²² uygulanan yöntemle yani genleri yok edilerek, biyolojik ölüme mahkum edilerek cezalandırılmaktadır.

Eserde Eski Türkiye'nin şartları ve toplum yapısını nörofizyolog, psikiyatrist, psikoterapist Maria Evangelista açıklarken Eski Türkiye'de insanların doğadan ayrılmış ön-insan hüviyetinde olduğunu, Türkiye'nin bir mağdurlar²³ ülkesi olduğunu anlatır. Eski Türkiye'de insanlar devletin himayesinde yaşayan, birbirlerine üstünlük kurmaya çalışan ayrı ayrı bireylerdir. İmre Kadızade Eski Türkiye'deki problemlerin çoğunu Türk insanının afazileştirilmesine bağlamaktadır. Onarımcılar'ın amacı, afazileşmiş insanların beyinlerini koalisyonun yeniden kendilerine uygun doğrultuda şekillendirmelerini engellemektir. Onarımcılara göre Eski Türkiye'de insanları afazileştirmek için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Koalisyonun Psikolojik Savaş Ünitesi²⁴ herhangi bir dünya savaşına meydan vermeden Koalisyon Yolu'na sokmak istedikleri halkları afazileştirmektedir.

"Kabus", İmre Kadızade'nin mahkemede yargılanmasıyla devam eder. İmre Kadızade Devrim Kuran'ın intihara sürüklenme sürecini sondan başa doğru hatırlamaktadır. Hatırladıkları mahkeme salonunda bir 'holoformer'²⁵ aracılığı ile üç boyutlu ve sesli görüntüler olarak izlenir. Mahkeme heyetinde üçü yargıç, biri savcı

²⁰ Kast Sistemi: Yüce Pir, Vasıllar Meclisi, Salıklar, Müridler, Mağdurlar, Talip, Sömürülmezler, Lanetli ülkeler.

²¹ Lanetliler: Genleri yok edilecek olanlar.

²² Sömürülmezler : Sömürülecek hiçbir şeyi kalmamış olanlar.

²³ Mağdurlar; Mağdurlar: İşlenen suçlardan etkilenenler. İşlenen suç cinayetse, öldürülen kişinin yakını veya yakınlarından biridir. Az gelişmiş ülkeleri temsil eder.

²⁴ Psikolojik Savaş Ünitesi: Yüce Pir'in emrinde Sömürülmezler ve Mağdurlara istedikleri düzeni uygulamak amacıyla faaliyet gösteren ve bu toplumların psikolojik yapısını araştıran örgüt. Bu örgüt Eski Türkiye ile ilgili de araştırmalar yapmış ve Türkiye'nin insanların ön-insan hüviyetinde olduğunu tespit etmiştir.

²⁵ Holoformer; Simulasyon.: Sanal gerçeklik anlamında olan bu ifade Onarımcıların geçmişteki ve yaşanan zamandaki önemli kişilerin bilgilerini kopyalayarak biraraya getirdikleri sanal sistem.

dört kişi vardır. Başkan ABD'den Vasıl²⁶ David Levin, DANSTÖB'de görevli bir Polonyalı, biri Ukraynalı iki yardımcı yargıç ve Romanyadan Savcı Vasıl Claudia Roth. AI.²⁷'nin baktığı Asitane'deki²⁸ davasında İmre Kadızade Endistlerle bir tutulamayacağını iddia, ispat ettikten sonra davaya DANSTÖB gönüllüleri bakarlar. İmre Kadızade Adrianople İslahhanesindeki duruşmalarında da Endist²⁹ olmadığını, Devrim Kuran'da oluşan Nihilizm nedenlerini açıklar. Duruşmalarda İmre Kadızade'yi General ve Salik³⁰ Kürşat Urallar savunur.

İmre Kadızade'nin geçmişte hatırladıkları kişiler ve bunların Devrim veya İmre Kadızade ile ilişkileri anlatılır. Bekir Kuran, Devrim'in babası olup Devrim'in Nihilist olmasında en büyük etkenlerden biridir. Devrim, yalnızlığı ve erken ölümüyle dayısı Oğuz'a benzetilir. Oğuz devrimci arkadaşlarıyla beraber, davası uğruna idam edilmiştir. Fakat bu durum eşcinselliği yüzünden göz ardı edilir. Oğuz ailesinin utanç kaynağı olduğu için ölümü aileyi rahatlatmıştır. Ancak İmre Kadızade, onu herkesten daha iyi tanıyan ve anlayan kişidir. Devrimin ablası Ekim, sağ duyulu bir kişidir. Romanyalı bir mürid ile evlenmiş, rahat bir hayat sürmüştür. Devrim'in sırlarına ortak olmuş, ona zarar gelecek şeyleri engellemeye çalışmıştır. Toprak, Devrim'in erkek kardeşi'dir ve Salihun adlı bir tarikata girmiştir. Toprak tutucu bir müslüman ve Salih Hoca'ya tam itaat eden bir kişidir. Toprak, Salih Hoca'nın kendisine verdiği fetva nedeniyle Zozulya isimli Rus bir kadınla beraber olmasına rağmen dindar görünen ve ailesine tavsiyeler veren dedesi Osman Kuran'ı öldürmüştür. Anneleri Müjgan hanımdır. Sarp, Devrim'in erkek arkadaşdır. Eroin bağımlısı Sarp Devrim'i de eroine alıştırmıştır. Sarp elit bir ailesi olduğu için her istediğini yapabilmektedir. Yusuf, İmre Kadızadenin eski ve tek aşkıdır. Yusuf önceleri bir sosyalist iken sonraları mafyaya dahil olmuştur. Yusuf, İmre Kadızade'nin de meslektaşı olan Birgen isimli kadınla olan ilişkisi nedeniyle onu

²⁶ Vasıl/Vasıllar; Vasıllar Meclisi- G8: En ayrıcalıklı sınıftır. Yeni Dünya düzenini sağlayarak Dünya Anayasasını oluştururlar.

²⁷ AI/Amnesty International; (İng.)Uluslararası Af Örgütü

²⁸ Asitane; İstanbul'un Anadolu Yakasına verilen isimdir.

²⁹ Endistler/Endist; Dünyanın sonunun geldiğine inanarak hiçlik felsefesini benimsemiş kişilerdir. Kendi dünyalarını kuramayanlar. Dünyanın sonunun geldiğine dair komplo teorileri üreten, hiçbir şeye inanmayan ve belirli amaçları olmayan, Nihilist grup. Devrim Kuran bu gruba dahil edilmiştir.

³⁰ Salikler/Salik; G 20. Gelişmiş ülkeler.

terk etmiştir. Kabusta adları geçen bireylerin çoğunluğu İmre Kadızade'nin ve Kuran ailelerinin bireyleridir. Bu iki aile yakın bir tarihte birbirlerinden ayrılıp farklı soyadları almışlardır. Hem bu iki aile hem de bireyleri farklı kesimden insanları temsil etmekte ve Eski Türkiye'nin toplumsal yapısını göstermektedir. Kuran ailesi kırsal kesimde yetişmeyi temsil ederken, Kadızadeler kentsel yaşam süren bir aileyi temsil etmektedir.

İmre Kadızade'nin savunduğu, General ve Kürşat Urallar'ın ifadeleriyle vurgulanan iki düşünce modeli mevcuttur. Bunlar 'saçaklı düşünce'³¹ ve 'kelebek etkisi'³²dir. Kelebek etkisi Devrim'in ölümüne sebep olmuştur. Mahkemedeki son duruşmada İmre Kadızade eski değerlerine ve kültürüne bağlı olduğu için suçunu kabul edip 'Yüce Pir'e teslim oluyorum, doğruluğu bilimsel verilerle ispatlanmamış şeylere inandığım için suçluyum' demiştir. Bu sözleri üzerine İmre Kadızade 'komplo' kurbanı, afazi insanların beyinlerini koalisyon'un tekrar şekillendirmesini önlemeyi amaç edinen Onarımcıların lideri Kara Kalpaklı Adam tarafından İslahhane'den kaçırılıp yer altındaki Onarımcılar'ın üslerine götürülmüştür.

Olayların devamı ve Türkiye'deki problemlere ve olumsuzlukları aşma yönünde çözüm önerileri Rüya'da anlatılmaktadır.

3.2.2. Rüya

İmre Kadızade Onarımcılar tarafından kaçırılıp onların üssüne getirildiğinde bir holoförme'a bağlanmış ve 'Ezeli ve Ebedi Gerçeklik' kavramıyla ilk defa tanıştırılarak geçici bir süre yukarılarında bulunan İslahhane ve Koalisyon düşüncelerinden uzaklaşması sağlanmıştır. Yer altındaki Mucizeler Diyarı'ndan Ezeli ve Ebedi Gerçekliğin geçerli olduğu yer; yukarıdaki İslahhane ve Koalisyonun

³¹ Saçaklı düşünce: Aristo mantığının 'ya yada' yaklaşımına karşı Buda'nın 'hem hem de' mantığını savunan görüştür. "Dünyaya dair olup da doğruluğu veya yanlışlığı kesin olarak kanıtlanmış tek bir olgu ya da veri yoktur", düşüncesini savunur.

³² Kelebek etkisi: Kıyıda bir kelebeğin kanat çırpmasından oluşan küçük bir dalga okyanusta dev dalgalara sebep olabilir.

hüküm sürdüğü Dünya ise, Büyük Yalandan ibaret bir oyun alanıdır. ‘Ezeli ve Ebedi Gerçeklik’ Koalisyon’un dayattığı gerçeklerin tersine Astronomi ile ilintili, insanların farkında olması gereken bir gerçeklik olup teolojik bir kavramdır. Özünde insanın ve evrenin kaynağını anlama düşüncesi bulunmaktadır. İmre Kadızade’ye yine bir tür holofomer olan simülasyon cihazı aracılığı ile kendisine ait küresel koordinatlar yıldızlar ve konumları, yeryüzüne ilişkin anlamları “Elmas Gözlü Çocuk” rehberliğinde gösterilip anlatılmıştır. Daha sonra önceden tanıdığı Remzi X, Kara Kalpaklı Adam, Kürşat Urallar ve Fazıla İmre Kadızade’ye Mucizeler Diyarı dedikleri üssün diğer özelliklerini gösterirler.

Üs’te Onarımcıların Koalisyon’dan çaldıkları bilgiler üç boyutlu hale getirilerek simülasyonlar oluşturulur. ‘Heyet ilmi’ olarak bahsedilen Astroloji’nin simülasyonlarla öğretildiği ve üç dönümlük bu yere ‘Yıldız Fidanlığı’ denilir. Yıldız Fidanlığında Gökyüzü ve yeryüzü iç içedir, birbirleriyle barışıktır. Bu arada dikkat çeken Alcyone (ABD) yıldızının Güneş ile karşılaştırılmasıdır. ABD ‘Alcyone’ye benzetilmektedir. Güneş, Alcyone’dan 10 kat küçüktür. Ama Güneş’in ömrü dört buçuk milyar yıl iken Alcyone’nin 80 milyon yıllık ömrü vardır. Bu durumda Alcyone’un ömrü daha azdır ve ABD bir gün çökecektir. Onarımcılar İmre Kadızade’ye, Güneş’in ve Dünya’nın nasıl yok olacağını Simülasyon’dan gösterirler.

Altın Gözlü küçük kız Eylül ile Şirazlı adamın diyalogunda farklı dünyaların gökyüzüne göre tarif edilen farklı merkezlerinin olduğu anlatılmaktadır. Yeryüzü şehrinin mimari planı Gökyüzünün tıpkı basımıdır. Konumlar Greenwich hattına göre tarif edilmek zorunda olmadığı, ‘Bizim dünyamızın merkezi Edirne’ cümlesinden her bir varlığın kendine ait bir merkezi olduğu ve hiçbir merkezin diğer bir merkeze üstün olmadığı hipotezi, yani ‘Potin Bağı hipotezi’ anımsatılmaktadır.

Alatlı, Gökyüzüne bakmak ifadesini Türklerdeki astronomi, matematik iliminin gerilediğini anlatmak isteği ile kullanmaktadır. Türklerin gökyüzüne bakmaktan vazgeçtiği dönemle, gerileme sürecimizin de başlamış olduğunu işaret etmektedir. “Rüya” altında Çin’den Tibet’e, Altay illerine kadar uzanan bir coğrafyanın serili olduğu bir gökyüzü tanımlaması ile açılarak, Asya’nın

tecrübesiyle, kuantum fiziğinin sufilikle el ele verdiği bir anlayışla sonuçlanmaktadır. Rüya, din ve bilimin uyum içinde birlikteliğini savunan, bütüncül düşüncenin hakim olduğu bu anlayıştır. Onarımcılar, Mucizeler Diyarı'nda simulasyonlar aracılığıyla bu rüyayı gerçekleştirmişlerdir.

“Rüya” Doğrusal ve Atomist politikayı dışlayan, Guo Shoujing'i inkar etmeyen bir aydınlatma'dan, Asya'yı inkar etmeyen bir Rönesans'tan, Tibet'i inkar etmeyen bir ilahiyat'tan, bilimi inkar etmeyen bir tevhid'ten ve tevhidi inkar etmeyen bir bilimden müteşekkil sonsuz revizyona tabi olma iddiasında bulunan Turna İdeolojisi öne sürülmektedir. Bu; ideoloji'de 'Turnalar, Dağlar, Seher Yıldızı' kutsal üçlü durumundadır. Bu üçlü Türk toplumunun ve kültürünün uğradığı afazi'den kurtulabilmiş ortak ender kavramlardır.

'Turnalar, Dağlar, Seher Yıldızı' tüm roman boyunca tekrarlanmaktadır. Bundaki amaç Türk toplumunun ve kültürünün ortak kavramlarına işaret etmektir. Bu üç kavramın yaşayagelmesinin sebebi türkülerdir. Türküler ise Türk toplumunun özünü yansıtan değerlerdir. Dağlar etkileyici, yalçındır. Seher Yıldızı ise yol göstericidir. Her ikisi de özgürlüğü çağırır. Turna ise, Türkler için önem taşıyan bir kavramdır. Çünkü Turna, kendi yaşam biçiminden başkasına boyun eğmeyen, yalakalığa tenezzül etmeyen, onurlu bir kuştur. Turna'nın zor şartlarda bile hayatta kalabilmesi dayanıklılığını gösterir. Turna aslında insanın, kendi aslıyla, toprağıyla olan sarsılmaz bağlarını, insanın toprağına bağlılığını ifade eden bir simgedir. Turna'nın en önemli özelliği ise 'özgürlüğü temsil etmesidir. Onarımcılar Turna mecazını kullanarak kendilerine beş yasa belirlemişlerdir. Bunlar “Beş A” maddesi olarak bilinen dürüstlük, yiğitlik, sadakat, nezaket, denge olarak ifade edilmektedir.

Kuantum Fiziği Mucizeler Diyarı felsefesinin özünü teşkil etmektedir. Mucizeler Diyarı'nın Asal Yasa maddeleri olarak adlandırılan yol gösterici kuralları vardır. Mucizeler Diyarı'nın Asal Yasası Madde 1: Asal yasa, neyin ne olduğu kadar, neyin ne olabileceği esası üzerine kurulmuş ve yazılı değildir. Bu durumda sürekli revize edilebilir. Yasa kuantum sistemleri dönüştüklerinde 'aynı anda var olan' sonsuz olasılıklar sunar. Olasılıklar birbirleriyle çelişebilirler, hatta birbirlerine zıd

düşebilirler, ama hepsi aynı anda süperpoze durumdadırlar. Madde 2: Schrödinger'in Denklemi üzerine kuruludur. Dalga fonksiyonunun çöküşü anlatılmaktadır. Madde 3: Yörüngesini değiştirmek isteyen bir kuantum parçacığı, bir elektron, nihai geçişini yapmadan önce tüm olasılıkları değerlendirir. Elektronun olası tüm yörüngelere ve 'aynı anda' sanal geçişler yapmasının nedeni kendisi için en iyi geleceği saptamaktır. Murat sahibi olmak eril ruh, yani yiğitlik gerektirir. Onarımcılar, Mucizeler Diyarında eril ruh'a sahip, doğa'dan ayrılmış insanlar yetiştirmeye önem verirler. Mucizeler Diyarı'nın Asal Yasası Madde 4: Mucizeler diyarında geçmişin izleri korunur. Geçmişsiz gelecek, geleceksiz geçmiş yoktur. Madde 5. Kaos, Göksel Gerçeklik'in bize açılan yüzlerinden birisidir. Astronomi esas bilimdir. Madde 6. Yeryüzü, işbirliği içinde yaşayan sembiyotik parçalardan oluşan tek bir canlı organizmaya benzer. Bu çerçevede, Mağdurlar, Darwinsel Evrim'in yani doğal seleksiyonun toplumsal telmihlerini reddederler.

ABD'deki binlerce 'Yeni Çağ' (New Age Movement) hareketinin terörist özellikler taşıması belki de ABD'deki sistemin çöküş nedenlerinden biri olabilir. Rüya'da bir çok kült'ün varlığı 'Dünyayı bilmeyen dünyanın maskarası olur' ifadesi ile vurgulanmaktadır. Koalisyon halkları Hristiyanlığa yabancılaşmıştır. Din; Hinduizm, Budizm, Taoizm, Occultizm maddeci Batı kültürüne uyarlanmış, buna da Ekumanizm denilmektedir. İmre Kadızade de: "Yeni bir din, yeni bir kimlik istiyorum" derken, yeni kültürlerin çokluğunu işaret ederek, New Age Movement, Ekumanizm'i kastetmektedir.

'Mucizeler Diyarı'nın teminatı, Gaia'dır', denilmektedir. Kaos her zaman, her yerde korkulacak bir şey değildir; sahici özgürlük, ancak kaos göze alındığında söz konusudur. Gaia'nın oluşumu için 'kendi kendini' ifadesi önemlidir. Kaos, düzensizliğin düzenidir. Aynı anda var olan sonsuz sayıda oluşumlardan herhangi biri kabusu başlatmıştır. Bu da 'Kelebek Etkisi'dir. Yüzyıllardır devam eden süreklilik ve doğrusallıklar sonucu Batı 'ultra güvenli, bağınaz' ve küstah olmuştur.

Rüyada son olarak, geçmişte ve yaşanan zamanda bilimi, insanlığı ve Türkiye'yi etkilemiş ve etkilemekte olan kişilerin bilgileri Onarımcı bireylere

klonlanlanmaktadır. Onarımcıların herhangi bir durumda strateji belirlemelerinde bilgileri klonlanmış bu kişiler önemli bir rol oynamaktadır. Reddi İlhak Simülasyonunda yer alan Kazım Karabekir'den askeri stratejiler konusunda görüş alınması, Koalisyonun klonlanmış danışmanları ile yapılan tartışmalar önemlidir. Kara Kalpaklı Adam bütün bu tartışmalardan elde ettiği bilgilerle Onarımcılar adına Koalisyon üyeleriyle toplantılara katılır. Dünya'daki diğer mağdur devletlerle toplantılar yapar, onlara da rehberlik eder.

Sonuç olarak Rüya'da olumsuz şartlara (kabusa) rağmen kurtulunması çok zor durumlardan bile kurtulmanın bir yolu olduğu gösterilir.

Her iki eserin detaylı incelenmesi sonucunda görülmüştür ki Soljenitsin'in eseri, resmi belgelerle de desteklenen anılardan oluşmuş, yazarın kendisinin de etkilendiği eski SSCB'de özgürlük karşıtlığının yaşandığı bir dönemi anlatmaktadır. Alatl ı ise eserinde, kendi yaşadığı toplumu dünya gerçeklerinin farkında olmadan başkalarına bağımlı yaşamının sebeplerini göstererek eleştirmekte ve ulusunun bağımlılıklardan kurtulup özgür olabilmesinin yollarını göstermeye çalışmaktadır.

4. BÖLÜM

ALEKSANDR SOLJENİTSİN'İN "GULAG TAKIMADALARI" İLE ALEV ALATLI'NIN "SCHRÖDİNGER'İN KEDİSİ" ADLI ESERLERİNİN ÖZGÜRLÜK KAVRAMI AÇISINDAN ANALİTİK KARŞILAŞTIRMASI

Alatlı ve Soljenitsin'in eserleri karşılaştırılırken özgürlük ve özgürlük çeşitleri, özgürlüğe ilişkin engellemeler konusunda zengin içerikli veriler bulunmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken de eserlerin belirli bir çeşit özgürlükle ilgili kısımları alıntılandıktan sonra, bu alıntıların özgürlük açısından neleri ifade ettikleri açıklanmaya çalışılarak eserlerin belirli özgürlük kavramları çerçevesinde analitik karşılaştırılması yapılmıştır.

4.1. YAŞAMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Yaşama hürriyeti tüm hürriyetlerin temelidir. Öncelikle birey yaşama hürriyetine sahip olmalıdır ki diğer hürriyetler de söz konusu olabilsin.

Özgürlüğün olmadığı ortamlarda kişilerin yaşama özgürlüğünden bazen vazgeçtikleri ve çaresizlik içinde intihar ettikleri de görüldü. Mahkumlar sürekli ölüm, idam tehdidi altında olduğundan kamplarda mahkumların en büyük amacı da hayatta kalabilmektir.

“Gulag Takımadaları”nda Soljenitsin'in özgürlüklerle ilgili üzerinde en çok durduğu konunun insana, insan olduğu için değer verilmemesi ve çeşitli sınıflandırmalar veya etiketlendirmeler vasıtasıyla, güç ve kontrolü ellerinde tutanların, idare ve kontrollerindeki insanların yaşamlarına ve insanlık değerlerine tecavüzler ettikleri görülmüştür.

Sovyet Rusya'daki baskı rejiminin, insanları kitleler halinde hapse, tecrit kamplarına atması, işkence yapması, yaşama özgürlüğüne yönelik tehditlerdir. Bu tehditler, onlar için henüz esaret sürecinin başlangıcı sayılabilecek soruşturma

aşamasında başlamaktadır. Aşağıdaki listede, tutuklanan mahkumlara uygulanan fiziksel işkencelerden sadece bir kaç tanesi yer almaktadır:

- Gece uykudan uyandırmak. Mahkumu uykusuz bırakmak.
- Mahkumun vücudunda sigara söndürmek.
- Mahkumu sürekli aşırı ışığa veya karanlığa maruz bırakmak.
- Mahkumu sorgulama için bekleme pozisyonunda oturmasına izin vermeden eller arkada bekletmek ve sırası gelince sorgulamadan tekrar hücresine göndermek, bu durumu defalarca tekrarlamak.
- Mahkum henüz yaşadığı şoku üzerinden atamamışken hapishaneye ilk girişinde çok dar bir yerde mahkumu tutmak.
- Mahkumu hiç bir yere dayanmadan, kalkmadan, düşmeden yarı oturur şekilde tutmak.
- Mahkumu dar bir çukurda bekletmek, orada tutmak.
- Tutuklanma sürecindeki bu eylemler, kitabın ayrı bir bölümünü³³ oluşturmakta ve yaşanmış olaylarla desteklenmektedir.

Soruşturma sonucu suçları kesinleştirilen mahkumları hapishane ve çalışma kamplarında daha ağır yaşam koşulları beklemektedir. Özellikle çalışma kamplarında mahkumların hayatı kamp eşyası kadar bile değerli değildir. Çünkü kamp yönetimlerinin istemesine bile gerek kalmadan daha çok sayıda mahkum kamplara gönderilmektedir. Aşağıda mahkumların yaşama hürriyetine doğrudan kast eden ‘hapis, kurşuna dizme, idam’ı kapsayan alıntılar verilmektedir.

“İşgal altında kalan herkes yaşamak istiyordu, yaşamak istediği için canlılık göstermek zorundaydı” (Soljenitsin, 1975a, 79).

“Haşereden kurtulmak için Lenin, aynı makalede, birkaç yol öğütler: Kimi yerde hapse atarlar, kimi yerde çukur temizlettirirler, paraziti bazen kurşuna dizerler” (Soljenitsin, 1975a, 35).

³³ Bkz. Soljenitsin, 1975 a, 97-108

“Kurşuna dizilmeleri geceye bırakmak, bodrumlarda enseye kurşun sıkmak, sonraki yılların buluşudur. 1918’de ise; başka idam mahkumlarının gözü önünde cezaevinin avlusunda gündüzün kurbanlarını kurşuna dizerlerdi” (Soljenitsin, 1975a, 255).

“Kurşuna dizilme cezasının uygulanacağı maddelerin çoğaltılması bunda anlamayacak ne var? Terör ikna etme yöntemidir” (Soljenitsin, 1975a, 297).

“Kurşunu yemek için mutlaka Beyaz Subay, Senatör, Çiftlik sahibi, Rahip, Meşruti Demokrat, Sosyal Devrimci veya Anarşist olmak şart değildi. Beyaz, bakımlı, nasırsız el sahibi olmak o devirde yeterli sayılırdı” (Soljenitsin, 1975a, 257).

“Kampta 7500 mahkum bulunmaktaydı. Her gün bunlardan 50 kişi ölüyordu....” (Soljenitsin, 1975a, 457).

“Merhamette aldanalım. Ama idamda asla” (Soljenitsin, 1975a, 245).

Yaşama özgürlüğü Alatlının eserinde de üzerinde önemle durulan bir konu olup özgürce yaşamının bir hak olduğu belirtilmektedir.

“Fıtratımız, karar veriyor. Bizim için en iyi gelecek, yaşayakalmaktır.” (Alatlı, 2001a, 165)

“Yaşayakalabilmek için insan özgür olmalıdır. Özgür olabilmek için ise akıl gereklidir. Akıl temel gereksinimi ise özgürlüktür.”(Alatlı, 2001 a, 82)

Diğer taraftan bireylerin yaşama özgürlüğünün en temel özgürlük olduğu ve devletin bunu anayasası ile güvence altına alması gerektiği vurgulanmıştır.

“Anayasa’nın 146. maddesi, T.C. Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun tamamını tağyir ve tebdil ve ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata ve vazifesini yapmaktan men’e cebren teşebbüs edenlerin cezasının idam olduğunu belirtir. Oğuz’un idam edilmesi zorunludur” (Alatlı, 2001a, 399).

İmre Kadızade mahkemedeki savunmasında geçmişî hatırlarken Oğuz'un idamı konusunda duyduğu üzüntüsünü ve görüşlerini aşağıdaki şekilde yansıtmaktadır.

“Yasa dışı bir örgüt üyesi olduğu için asılarak idam edilen Oğuz asla bir Deniz Gezmiş olamadı.” (Alatlı, 2001a, 416)

“Parmağımı iple Oğuz'un boynu arasına sokamamak, bir yanı yumuşacık ten, bir yanı dalayıcı, haşin halat arasında çaresiz kalmak, halatı gevşetmemek, kementten kurtarıp, kardeşimin canım bedenine sarılamamak. Oğuz'un suni bir kaderdir!” (Alatlı, 2001a, 418)

“Oğuz'un idamına kendini hazırla... Belli sonuçları belli sebepler doğurur. Bu hususta ne hakimın ne de başka bir kimsenin yapabileceği pek bir şey yoktur. Durum ferdin iradesini aşan bir durumdur. Oğuz, devlete karşı suç işlemiştir. Devlet için tehlikeli kişi durumundadır. Bu sebeble cezalandırılması gerekecektir. Oğuz, Türkiye'yi ve Dünya'yı ezilenler lehine değiştirmek istediği için yargılanıyordu. Bu bir gerçektir. 146. Madde'nin ihlal edilmesinin idamla sonuçlanacağı da gerçektir. Oğuz bu gerçeği bilerek hareket etmişti” (Bk. Alatlı, 2001a, 423-424).

T.C. Anayasası (1982), Madde 17, yaşama özgürlüğünü güvence altına almakta ve bu maddeye göre “herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.” Alatlı'nın bahsettiği eski Türkiye'de bazı suçların cezasının ilgili kanuna göre idam olduğu görülmektedir. Soljenitsin'in eserinde ise idam cezasını gerektirecek suçlar genellikle sisteme karşı işlenen suçları belirleyen eski SSCB Ceza Kanunu'nun 58. Maddesi'nde belirtilmiştir.

“Gulag Takımadaları”nda mahkumların yaşadığı zorlu şartlar ve kendilerine onur kırıcı ve insanlık dışı davranılması, onları son çare olarak intihara sürüklemektedir. Soljenitsin (1975b, 523) milyonlarca insanın mahkum olduğu halde, intihar eden mahkum sayısının az olduğunu belirtmektedir. Buna sebep olarak mahkumların, mahkumiyet sürecinde iç dünyalarında durumlarını içselleştirerek,

kabullendiklerini göstermektedir. Umudu tamamen tükenenler ise kaçma teşebbüsünde bulunmak gibi başka yolları denerler ya da intihar etmeleri görevlilerce engellenir. İntihar etmesi engellenen mahkum sonra infaz edilirdi (Bk. Soljenitsin, 1975b, 525-538).

Alatlı'nın eserinde bir toplumsal problem olarak ele alınan afazilik ve nihilizm, Devrim Kuran'ı intihara sürüklemiştir. Devrim'in intiharı ile ilgili alıntı aşağıda yer almaktadır.

“Devrim Kuran'ın yazılı, çizili ya da sesli anlattıklarının o dönemde ‘teyze’ İmre Kadızade’de karşılığı yoktur. İmre Kadızade formatlarının karşılığı da ‘yeğen’ Devrim Kuran’da yoktur. Revolocuion! isimli bu genç Türkiyeli kızın davasını anlatabilmesinin tek yolu, ‘eylem’dir. O da bu yolu seçmiş, bir pis enjektörle hayatına son vermiştir. Kuran ve Kadızade aileleri çocuğun ölümüne çok üzölmüşler, çok suçlanmışlar ama afazi olduklarından olayı münferit bir olaymış gibi algılamışlardır” (Alatlı, 2001a, 434).

Gulag Takımadaları'nda mahkumların intiharına sebep yaşama zorlukları iken, Schrödinger'in Kedisi'nde Devrim'in intihar sebebinin nihilizm olduğu görölmektedir.

Gulag Takımadaları'nda anlatılan çok sayıda cinayetin yanında Schrödingerin Kedisi'nde tek bir cinayet olayına yer verilmiştir. Holoformer aracılığı ile Toprak'ın dedesi Osman Kuran'ı işlediğı zina suçu nedeniyle nasıl öldürdüğü aşağıdaki alıntıda anlatılmaktadır.

“Toprak'ın odaya nasıl girdiğı belli olmadı. Osman Amca ayağı fırladı. Yaşlı adam, şiltenin altında sakladığı silahına el attı ve buldu. Toprak'ı kurşunun namluya sürölürken çıkardığı ses kendine getirdi. Toprak, kollarını iki yanına açıp, kendi çevresinde hışımla döndü, sol ayağının topuğunu dedesinin silahını tutan elinin bileğine yapıştırdı. Silahı elinden fırlayan yaşlı adam, dengesini kaybetti, tuvalet masasına doğru düşerken başını tahtanın sivri kenarına çarptı, hareketsiz yığıldı, kaldı. Osman Amca başı çelimsiz göğüs kafesinin üstüne düştü” (Alatlı, 2001a, 506).

“Toprak, Levent’i buldu. Dedesini öldürmüş olabileceğini söyledi. T.C. yasalarını tanımaması hasebiyle şeriat mahkemesinde yargılanmak üzere yardımını istedi. Önemli olan Türk polisinin eline düşmemek. Cep telefonundan buldukları Salih Hoca, Toprak’ın felaketinin ve sonuçlarının hayırlı bir eğitim sürecine tahvil olunabileceğini idrak ederek, gelmelerini istedi. Havanın kararmasını beklediler, Pendik’e geçtiler” (Alatlı, 2001a, 507).

İnsanların yaşama hürriyeti doğuştan gelen bir hak olsa da hukuken yasalarla da güvence altına alınmıştır. Ancak yukarıdaki alıntıda Toprak, bir insanın yaşama hakkını kendisinin alabileceğine dair bir hakkı kendinde görmektedir. Üstelik bunu dini öğretilerle de desteklenebilir bulmaktadır. Ancak yine de yaptığı şeyin bir suç olduğunun bilincindedir ki polise yakalanmamak için Salihun Tarikatına sığınıp gizlenmektedir.

Soljenitsin daha çok mahkumların ve eski SSCB vatandaşlarının hayatlarının güvencede olmadığını bütün dünyaya duyurmuştur. “Gulak Takımadaları”nda cezaevi ve kamplarda yaşama özgürlüğüne tehdit oluşturan birçok eylem söz konusu iken “Kabus”ta Islahane olarak bahsedilen hapisane benzeri yapıda mahkumların/Talipler’in fiziksel yaşama haklarına tehdit oluşturacak eylemler yoktur. Islahane’de mahkumların düzenli ve programlı bir yaşamlarının olması, yeterli beslenebilmeleri, “Gulag Takımadaları”nda bahsedilen hapisane ve kamplardaki eylemlerden farklıdır. Diğer bir fark ise mahkumlara kötü davranan gardiyanların yerine, Talipleri konuşarak ve eğiterek ikna yöntemini kullanan Koalisyon görevlilerinin olmasıdır.

Alatlı’nın eserindeki “Yirminci yüzyılda bedensel kölelik yoktur, ama zihinsel kölelik devam etmiştir. İnsanın özgür birey olduğu düşüncesi, Avrupa kültürüne bütünüyle yabancısıdır.” (Alatlı, 2001a, 79) ifadesi, eserin fiziksel yaşama özgürlüğünden çok, bireysel özgürlük üzerinde durduğunu göstermektedir. Rüya”da ise Onarımcılar’ın gayretleri, başta Türkler olmak üzere varlığı tehlikede olan ulusların yaşayakalması yönündedir.

4.2. BİREYSEL ÖZGÜRLÜK

“Gulag Takımadaları” yazarın ve diğer kişilerin bireysel anılarından oluşmuştur. Bu yüzden daha çok devletin/sistemin bireylere yönelik değiştirme/yok etme eylemlerini anlatmaktadır. Eserde kişilerin kendi iradeleri ile düşünemeyip boyun eğecek hale gelmesine, bireysel özgürlüklerini tamamen kaybetmelerine değinilmektedir. Soljenitsin bireylerin kendilerine dayatılan değerleri kendilerinden tamamen vazgeçerek kabullenmemeleri gerektiğini savunmaktadır.

“Birşey mi oldu? Boyun eğmedeki alışılarmışlıkla, bize özgü esneklikle buyruklarını kabul eder, böylesine haydutça yok edilişimize karşı çıkmaz ve hatta içerlemezdik. Özgürlüğün ölçüsünü kaybetmişiz. Nerede başladığını, nerede bittiğini tayin etmek için elimizde araç yok. Bilemeyiz artık. Kendi hayatımızda olanlardan söz etme hakkımız var mı?” (Soljenitsin, 1975a, 129)

“İntihar hariç ama intihar savaş mıdır? Yoksa boyun eğmek mi?” (Soljenitsin, 1975a, 399)

Gulag’da baskı rejiminin amacı ideolojik ve insan iradesini, karakterini yok etmeye yönelik hareketlerdir. Henüz ihtilalin ilk yılları olan 1918-1920 yıllarındaki iktidarın bireylerin irade ve karakterini yok etmeye yönelik tutumunu Soljenitsin resmi belgelere dayanarak şöyle aktarmaktadır:

“Gaye’ye ulaşmak izin her türlü hile, yalan ve dalavere kullanmak, hakikati gizlemek için türlü hünerler göstermek, icabında şiddet ve dehşete başvurmamak mübahtır” (Soljenitsin, 1975 a, 97,118).

Sovyet Rusya’daki baskı rejiminin en korkunç ve kötü tarafı insanları ve baskı altında yaşattığı toplumları, ulusları sindire sindire haysiyetsiz bir hale getirmesi, onlara bilinmeyen bir geleceğe kadar insanlıklarını kaybettirmesidir (Ateş,1974). Bu doğrultuda rejim tutuklama mekanizmasını sürekli çalışır konumda tutmaktadır. Aşağıdaki listede tutuklama ve sorgulama sırasında doğrudan tutuklunun benliğine yönelik eylemlerden birkaçı yer almaktadır.³⁴

³⁴ Bkz. Soljenitsin, 1975 a, 97-108

- Mahkumun ilk zamanlarında onu çıplak hücreye hapsederek küçük düşürmek
- Mahkumun sevdiklerini tutuklamakla tehdit etme veya onları kullanmak.
- Mahkumun karısı gibi ağlayıp sızlayan başka bir kadını bile kullanmak.
- Yumuşak ses tonu kullanarak ikna etmek.
- Mahkumu cezaevlerinde kalmak yerine çalışma kampına gitmek için ikna etmek.
- Gerektiğinde küfürlü konuşmaları kullanmak (özellikle eğitilmiş ve yüksek kesimden insanlara).
- Ses tonlamalarında ani değişimlerin olması, öncelikle arkadaşça konuşmaya başlayıp sonra hakaretler ve küfürlerle çoğunlukla mahkuma imzalatılmak istenen belgeleri imzalatırma veya itiraflarda bulundurma ki, bu yöntemi bazen de sorgulayıcıları değiştirerek gerçekleştirmek.
- Mahkumu aşırı derecede şaşkınlığa uğratıp kafasını karıştırmak. Bu amaçla kadın sorgulayıcıların mahkumun önünde soyunarak onu eğlendirmesi gibi tuhaf yöntemler kullanmak.
- Yalan vaatlerde bulunmak.

Kamp yaşantısının zorlu şartlarında bile Soljenitsin, mahkumların kendilerine ait değerlerinin ve tercihlerinin olabileceğini anlatmaktadır. Bazı noktalarda kamplardaki mahkumların özgür insanlardan bile daha erdemli kararlar verebildiklerini belirtmektedir. Ne var ki, söz konusu olan hayatta kalabilmek olunca verilen kararlar mahkumun kendisinin hayatta kalmasını sağlayacak kararlardır.

Soljenitsin'e göre mahkumlar cezalarını çekmekte oldukları süre içerisinde dışardaki insanlardan daha sağlam karakterli insanlar olmaktadır. Buna örnek olarak çok az sayıda mahkumun arkadaşlarının aleyhine muhbirlik etmeyi kabul etmesini göstermiştir. Kamplarda geçen süreci Soljenitsin "Yükseliş" olarak nitelemektedir. Soljenitsinden önce çalışma kampları hakkında benzer bir eser yazan Şalamov ise bu konuda farklı düşünmektedir:

“Kamp ortamında insanlar insanlıklarını sürdüremez, kamptan maksat o değil ki:” “Kasdokusu ile birlikte sevgi, samimiyet, kıskançlık, merhamet, insan sevgisi, dürüstlük, üne kavuşma isteği gibi tüm insani duygular benliğimizi ve vücudumuzu terk eder. Gurur ve haysiyetimiz kalmamıştı, kıskançlık ve tutku Merihlilere özgü kavramlar imiş gibi gelirdi bize. Garazla başbaşa kalmıştık, insanoğlunun en uzun ömürlü duygusu. Gerçek ile yalanın iki kız kardeş olduğunu anladık. Yoksulluğa düşenler, felakete uğrayanlar arasında dostluk kurulamaz. Dostluğun kurulması koşulların yeterince ağır olmadığını gösterir. Yoksulluk ve felaket insanları birbirinin kucağına attıysa, en üst basamağa çıkmadıklarını gösterir. Dostlarla paylaşılabilen dert, yeteri kadar büyük, acılığı fazla olmayan derttir” (Soljenitsin 1975b, 539).

Kişilerin bireysel özgürlüklerinden bahsedilebilmesi için öncelikle yaşama özgürlüklerine sahip olmaları temeldir. Yukarıdaki alıntılardan anlaşılabileceği üzere, kişinin aklını, iradesini, bilincini tehdit edici davranışlar, kişinin bireysel özgürlüğüne yönelik tehditleri oluşturmaktadır.

Alatlı’nın eserinde ise, bireysel düşüncenin hakimiyetsizliği, yani tek tip düşünen ve düşünmeye mecbur bırakılan insanlardan oluşturulmuş Yeni Dünya Düzeni bireysel özgürlüğü hiçe saymaktadır.

“Türkiye insanının bireyselleşmesi, kişinin kendisini anne/devletten ayırması, anne/devleti sınırlaması, anne/devletten farklı olduğunu algılaması ile mümkündür. Böylece, anne/devletin inisiyatifi kaybolurken, yaratma iradesi ve hükümler hakkı bireylerin eline geçecektir. Ülkenin bir Mağdurlar Cumhuriyeti olmasının temel nedeninin anne/devletin baskınlığı, özgürlükleri kısıtlamak suretiyle bireyselleşmeye izin vermemesi olduğu, 90’lı yılların en popüler söylemi olmaya devam etti” (Alatlı, 2001a, 591).

Özgürlük bilinci, Medya’nın popüler kültürü, tüketim kültürünü desteklemesi, “moda”nın buna hizmet etmesi sonucu kalmamıştır. Moda adına bireyin seçimi yerine, moda otoritelerinin birey adına giyime karar verip bireyi yönlendirmesi, bireyin tüketim kültürüne katılım zorunluluğu, özgür olamaması, kendi seçimini bireyin özgürce yapamaması. Yönlendirme bir zorunluluğu da getirir. Özgürlük kavramı zorunluluk duygusundan ziyade bireyin kişisel seçimlerini gerektirir.

“Kara Kalpaklı Adam, kendisine en son ne zaman giysi aldığını hatırlamıyordu. ‘Moda’yı çağrıştıran her türlü dayatmaya, bireyin özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle karşıydı” (Alatlı, 2001a, 85).

“... küresel bir üniforma olmakla birlikte, tek bir merkezde kararlaştırılmaz., belirli bir mağaza da satılmazdı. Koalisyon Cihazı. Dünyanın önde gelen metropollerinde muki ‘Eğitim Belirleyiciler’ yılın belli zamanlarında bir araya gelir, üniformaya temel teşkil eden renk, aksesuar, kesim, etek/pantolon boyu gibi birtakım ‘esaslar’ saptarlardı. İnter-Kol olmak üzere, görsel medyanın özenle yayımladığı esasları, hakkıyla izlemek... ‘in’ ve ‘out’ insanlar böyle ayrışıyor” (Alatlı, 2001a, 95).

Aşağıdaki cümleler ise özgürlüğün modern temsilcileri (kısıtlayıcıları) olan olguları hakim sınıftan birinin ağzıyla tanıtmaktadır. Bunlar, moda, tüketim kültürü ve ekonomik sömürü olgularıdır. Piyasada yapay ihtiyaçlar yaratarak teknolojik ve ekonomik bağımlılık sağlayarak kişilerin ve toplumların yapısını değiştirerek onları sömüren Yüce Pir’in kapitalizm politikası aşağıda anlatılmaktadır. Bu sistemde bireyler düşünerek karar verip seçimler yapmak yerine isteyerek veya farkında olmadan sisteme ayak uydururlar.

“Ben onlara asla sahip olamayacakları o şeylerin hayalini kurduranım. Kılı kırk yararak yaratılmış görüntüler, moda müzik. Ne ki, zar zor biriktirdikleri paralarla, son kampanyamda itelediğim rüyalarının arabalarını satın almayı başardıklarında, ben onları çoktan demode etmiş oluyorum. Ben üç model önden gidiyorum ve her zaman onları hüsrana uğratmanın bir yolunu buluyorum. Onları yenilik bağımlısı yapıyorum. Yeniliğin avantajı hiçbir zaman yeni kalmaması” (Alatlı, 2001a, 305).

Özgürlük sorumluluk, bilinç gerektirir. Bir şeyden özgür olma, sorumluluktan özgür olmaya (sorumluzluğa) dönüştüğünde buna negatif özgürlük denilmektedir. Bu tür özgürlükler bireylerin, birey olarak özgürlük ve gerektirdikleri konusundaki bilinci görmezden gelir.

“Ertesi gün okula gitmedim. Uyandığımda öğlene geliyordu. Evde yalnızdım. İstedikimi yapabilirdim. Özgürlük duygusu çok hoşuma gitti” (Alatlı, 2001a, 272).

“68 öğrenci hareketleri! Biz, rock müziği dinlemezdik! Rock müziği emperyalizmin kültürel istilasdır çünkü; kitle ruhu vardı. Biz hep birlikte kardeşlik türküleri söyledik...” (Alatlı, 2001a, 276)

“Müjgan özerk olmaktan korkuyor, senden değil! diye yineledim. Kendi bilincine varmaktan korkuyor kadın! Kendi bilincine varırsa, varlığının sorumluluğunu da yüklenmek zorunda kalacak. Bu sorumluluk onu korkutuyor” (Alatlı, 2001a, 292).

“Kadın, erkeğin gölgesi, erkeğin kölesi olan bir dişi değil, bir kişilik olmalı, filan diyerek kızlarını kışkırtıyordu. Babalarınıza ya da gelecekteki kocalarınıza bağımlı olmaktan kurtulmalı, kendi ayaklarınızın üzerinde durmaya bakmalısınız.” (Alatlı, 2001a, 296)

Devrim kendisindeki bireysel özgürlük ve bilinçlilik nedeniyle suçluluk duymaktadır. Bireysel özgürlük; bireyin özgürce seçimler yapabilmesini, kendi bilinçlilik düzeyini yansıtır. Alatlı, Fransız varoluşçu felsefenin öncülerinden Sartre’ın özgürlük, bilinçlilik ve suçluluk konusundaki felsefi fikirlerine Devrim’in ağzından atfetmektedir.

“Herkes herkesten sorumludur. Hepimiz suçluyuz. Farkında olanlar, benim gibi ‘özgür’ olanlar. Özgürlük, hem bir onur hem de bir umutsuzluk. Suçlu olup da, suçluluğun parçası olmayanlar, suçun bilincinde olmayan köle ruhlular... Özgürlük, suçluluğun en yüce cezası olan ve hiçbir dayanağı olmayan suçluluk duygusu dışında her şeye karşı tam bir duyarsızlaşma anlamına geliyor. Olabilecek her türlü cezaya çarptırılmaya hazırım. Ancak, cezalardan hiçbiri beni suçlu olmaktan kurtaramaz. Çünkü ben cezaların en acımasızlığına, özgürlük cezasına çarptırılmışım. Sonsuza dek ve evrensel olarak mahkumum. Bundan ayrıca onur duyuyorum”(Alatlı, 2001a, 536).

Nihilizm (hiççilik) Varoluşçu Nietzsche’nin ortaya attığı bir felsefi görüştür. SSCB’de ise nihilizm Turgeniev (1818-1883) ve onun “Babalar ve Oğullar” adlı

eseriyle yaygınlaşmış ve Turgenief ile birlikte anılan bir düşünce şeklidir. Nihilizm birey veya toplumda değerlerin, amaçların, yaşama nedeninin yitimi, bireyi diğer tüm canlılardan ayıran, insani özelliklerini kaybedişi sonucu bilinçsiz, seçimsiz, boş insan haline geliş sürecini ve sonuçlarını barındırır. Nihilizm etkisindeki birey, kendi kararlarını veremez, bilinç ve akıl yetilerini yerine getiremez. Çünkü artık, birey özgür değildir.

“Devrim, ruh kanseridir, nihilizme yakalanmış, intihara sürüklenmiştir”
(Alatlı, 2001a, 55)

“Nihilizm kelimesini biz Turgenief’ten öğrenmiştik. Sayın Yargıç, “Babalar ve Çocuklar”ın Bazarof”undan öğrenmiştik. Rusya’daki gibi felsefi ve edebî bir hareket olarak başlamadı. İşçi sınıfının toprak köleliğinden kurtulması gibi istenir bir sürecin sonucu da değildi. Nihilizm bizde dini, milli, ahlaki, siyasi, sosyal hatta bilimsel inançları defalarca yıkılan Türkiyelilerin yeni aldatılmalardan korunabilmek için ne kadar saygın oldukları iddia edilirse edilsin, tüm otoriteleri, tüm ilkeleri inkar etmeleri şeklinde ortaya çıktı. Gençler zihinlerini her türlü bağımlılıktan kurtarmaya çalışıyorlardı, bağımlılıktan bağımlılığın dayatacağı sorumluluktan. Bireyselleşme, toplumun, aile hayatının, dinin, dilin, ideoloji’nin dayattığı manevi sorumluluklardan kurtulmanın diğer adıydı.” (Alatlı, 2001a, 483)

Bireylerin özgür iradeleriyle istemeleri, seçim haklarının olması, farklı olasılıklar veya zorlama olmaması bireyin özgürlüğünde önemlidir.

Yabancılaşma kişilik değişimine de yol açmaktadır. Yabancılaşma, bireyin kendi özgür iradesinin ve seçimlerinin yok olmasına neden olan bir değişimdir.

“Bir elektron düşünebiliyor musunuz? Bizim irademiz doğrultusunda hareket etmiyorlar, bize hükmediyorlardı. Biz, dudaklarımıza dur diyemeyecek kadar yabancılaşmıştık kendi eylemlerimize. Yabancılaşma, şartlanma, koruk, bastırma hayal gücü eksikliğinin bizi aslında sonsuz sayıda olan seçenekleri değerlendirmekten alıkoyduğunu gördük. En yakınımızdakini, en kolay geleni, en iyi pazarlanmış olanı seçtiğimiz, oraya yerleştiğimizi, oraya dönüştüğümüzü fark ettik.”
(Alatlı, 2001b, 168).

Alatlı, Türk toplumun temel problemi olan afazilikten kurtulma çarelerini yine gökyüzü sistemlerinde aramaktadır. Onarımcılar'ın özgür irade ve bilinçlilik algılamaları Alatlı'ya göre olması gerekeni ifade etmektedir.

“Kainatı anlamak ve anlatmak için anadilinin tüm imkanlarını bilmek ve seferber etmekle yükümlüdür. Hikmet sahibi olabilmenin birinci şartı; Afaziden kurtulmak” (Alatlı, 2001b, 221).

“Çekip gitmeden önce ruhumu kurtarmak istiyorum. Kendi özgür iradem ile risk almamın zamanıdır. Aşkın büyüüne sığınmadan, dünyamı değiştirmek için kimseden medet ummadan” (Alatlı, 2001b, 324).

Alatlı birey olarak yaşayakalmanın yanında Türk ulusunun varlığının devamını, Koalisyon'un oluşturduğu kötü şartlara rağmen arzu etmektedir. İmre ve Simulasyon aracılığıyla konuştuğu Koalisyon görevlisi, eski Amerikan Milli Güvenlik Kurulu Başkanı Polonya yahudisi Zbigniew arasında, ulusların ve farklı toplumların varlıklarını devam ettirebilmesi hakkında geçen konuşma bunu göstermektedir. Hümanizm'i ifade eden bu cümle, aynı zamanda Alatlı'nın hümanizm eleştirisi olarak göze çarpmaktadır.

“Çağdışı değerler! Teknokronik Çağ'da geleneksel değerler! Oysa, ‘İnsanlığın milliyet temelinde ayrışması bize elem verir, Hümanist Manifesto, Madde 12” (Alatlı, 2001b, 335).

“Biz geleneksel değerlere mahkum olmayan hür seçkinleriz. Söyleyin bana, kaderinize sahip çıkabilmeniz için size daha kaç trajedi lazım? – Dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu, tek bir trajedi olduğunu kanıtlayabilseydiniz, hak verirdim size” (Alatlı, 2001b, 339).

Aşağıdaki cümle Türkiye'nin farklılıklara ve değişikliklere ne kadar alışkın olduğunu, kendine özgü değerleri bulunduğunu anlatmaktadır. Bu Türkiye'nin kaostan kurtulması için olumlu bir özelliktir.

“Mucizeler Diyarında biz hürüz, en büyük avantajımız Mr. and Mrs. Brown olmamız” (Alatlı, 2001b, 345).

Alatlı “Rüya”da, özgürlük kavramını romanlarında en ustaca ele alan ünlü Rus yazar Dostoyevski’nin eserinden konuyla ilgili bir alıntıya da yer vermektedir.

“İnsanın kendi özgür ve bağımsız iradesi... ne kadar vahşi olursa olsun kendi kaprisi... ucu deliliğe kadar da gitse kendi istekleri... En iyi ve en büyük doğrular bunlardır. Bu doğrular, hiçbir sınıflandırmaya girmedikleri için kaale alınmazlar, ama sistemleri ve teorileri cehenneme yollayanlar da onlardır. Yer Altından Notlar, 1864” (Alatlı, 2001b, 369).

Bireysel özgürlük açısından Soljenitsin ve Alatlı’nın eserlerinde aktarılan görüşleri karşılaştırdığımızda bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Soljenitsin’de kamplardaki mahkumlar yaşama özgürlüğü tehdit altında olan, her gün gözlerinin önünde birçok arkadaşı öldürülen, korkutulmuş, çeşitli psikolojik ve fiziksel işkencelere maruz kalmış, özgürce karar verme ve seçim yapma hakkından uzak kişilerdir. Onların öncelikli sorunu yaşama özgürlüğüdür. Yaşama özgürlüğü garanti altına alınmamış bireylerin seçim yapmaları, akıllarını ve iradelerini yeterince kullanabilmeleri zordur. Ancak, Alatlı’da anlatılan bireysel özgürlük kavramı fiziksel nedenlerle değil, modernite ve postmodernite kavramları çerçevesinde tartışılmaktadır. Yüce Pir ABD ve onun modern küresel kapitalizm ve sömürü yaklaşımları toplumlarda popüler kültür, bir başka deyişle tüketim kültürü yaratmaktadır. Toplum dil, din, değer yargılarını bilemez hale gelerek afazileşme, yabancılaşma, nihilizme yönelme, iradelerini ve seçimlerini yapamama noktasına getirilmektedir aslında bu da psikolojik bir savaştır. Çünkü, bireyler neyin gerekli olup olmadığını bile düşünüp sorgulamadan, değerlendirmeden, moda, reklam, medya nedeniyle kendileri bilerek seçim yapmamakta, ihtiyaç kavramı dolaylı olarak düşündürülerek, bireyler bilinçaltında buna şartlandırılmaktadırlar. Toplumda değişim o derece ani ve hızlı yaşanmaktadır ki, eski ve yeni arasında kalan bireyler, bu arada yabancılaşma ve nihilizm girdabına girmektedirler. Bireysel özgürlüklere yönelik tehditler günümüzde sadece şekil ve yöntem değiştirmiştir. Bireyler hala tam olarak özgür değildirler. Bu durum önce birey, sonra toplum olarak bilinçlenme ile aşılabilecektir.

4.3. MAL EDİNME ÖZGÜRLÜĞÜ

Üretim aracı kavramı sadece pazar için üretimin araçlarına hapsedilmesi ölçüsünde, bu araçların mülkiyetini gerektirir. Üretim devletin elinde ise komünizm ortadadır. Mülkiyet ile tasarrufta bulunma hakkı arasındaki keyfilik yok edilip, mülkiyet kavramının sosyalizmin problematiği içindeki abartılı ağırlığını asgariye indirirken, meşruluklarını mülkiyetle temellendiren kurum ve kuruluşların da işlevlerini yok edebilir (Bk. Keser, 2003, 10-13). Mal edinme özgürlüğü yasal bir haktır ve kişilerin mallarına keyfi olarak devlet ya da başkaları tarafından el konulamaz. Kamu yararına olmak koşuluyla kanunlarla sınırlandırılabilir.

“Gulag Takımadaları”nda bireylerin üretim hakları, mülkiyet hakları ellerinden alınarak, her türlü mal devlete zorla teslim edilmektedir. Maddi hakların ellerinden alınması bireylerin gücünün ortadan kaldırılmasıdır.

“Lenin’in imzasıyla çıkarılan kararnameden öğreniyoruz: Cumhuriyet tekelinde bulunan yiyecek maddelerinin saklanması, satın alınmasını ve satılmasını kendilerine iş edinenlerin en azından 10 yıl hapsi, bütün malın elinden alınması, en ağır işte çalıştırılması gerekli der. On yıldan başlayarak gücünün üstünde zorlanan köy, yıl be yıl, ürününü karşılıksız teslim etmeye başladı. Sonunda köylü ayaklanmaları, isyan bastırmaları ve yeni tutuklamalar görüldü” (Soljenitsin, 1975a, 40).

“Altın seli ile götürülenler on beş yıl önce iş sahibi olanlar, ticaret yapanlar, esnaftan olanlar, GPU’ya göre altını olan kişiler. Oysa, çoğu vakit yoktu, bunlarda altın. Servetleri taşınır ve taşınmaz mal halinde iken, ihtilalde yok olmuş, kendilerinden alınmıştı. Birşeyleri yoktu. Kendilerine ümitle bakılan kuyumcular, saatçiler gibi teknisyenler içeri alınırdı” (Soljenitsin, 1975a, 55).

Alatlı ise Devletçiklere bölünmüş Türkiye’de özellikle tarihi ve turistik binaların Koalisyon tarafından kişilerin ellerinden alındığından ve kamulaştırıldıklarından bahsetmektedir.

“Daimi ikametgahları olan Doğu Trakya Cumhuriyeti’nin dışında diğer Anadolu Devletlerinde olan Batı Marmara sahillerindeki yazlıklarının kamulaştırılması da UMMSTÖ’nün gayretleri sayesinde mümkün olabilmişti. Kadın, amcaoğlu Bekir Kuran’ın Saroz’daki yazlığı kaybetmekten duyduğu üzüntüyü hatırladı” (Alatlı, 2001a, 12).

Alatlı, Koalisyon’un kamulaştırma ilkelerinin yanında, kapitalizm ve bireylerin malvarlığını arttırmalarının gerekliliği ilkesini de anlatmaktadır. Öyle ki bireylerin sınıflandırılmalarında kullanılan HIFS puanlarının belirlenmesinde mal varlığı en büyük değere sahiptir (Alatlı, 2001a, 28).

Soljetsin ve Alatlı’da anlatılan mal edinme rejimlerinin farklılığı göze çarpmaktadır. Soljenitsin’de bireylerin mal edinme özgürlükleri eski SSCB’de uygulanan sosyalizmin gereği olarak tamamen kısıtlanmış iken, Alatlı’da postmodern kapitalizmin sonucu olarak uygulanan kısmi kısıtlama göze çarpmaktadır.

4.4. SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Eski SSCB’de siyasi yapılanma Rusya’ya bağlı cumhuriyetlerden oluşmaktaydı. Bir cumhuriyetten diğerine pasaportsuz geçiş yapılamazdı. Bunun yanında aynı cumhuriyet sınırları içerisinde seyahat etmek dahi özel izin gerektirmekteydi. Her yerleşim biriminin giriş ve çıkışlarında, istasyonlarda kontrol noktaları bulunmaktaydı. İsteyen istediği bir cumhuriyette, istediği bir şehirde ve istediği bir evde oturamazdı. Bunların hepsi devlet tarafından belirlenir ve dışına çıkılamazdı. Bu kuralların dışında olanlar sadece üst düzey devlet yöneticileri idi. Çünkü SSCB’nin tamamı için geçerli kuralları onlar belirliyordu.

Gulag Takımadaları’na yapılan seyahatler zorunlu seyahatlerdir. Mahkumlar iradeleri dışında gitmeleri gereken yere, askerler veya memurların gözetiminde giderler. “Gulag Takımadaların”da anlatılan seyahatler tamamıyla mahkumların seyahatleri (taşınmaları!)dir. Soljenitsin, eserinin en başında tutuklama sürecini

anlattığı bölümde Gulag Takımadaları'na ulaşım imkanlarından alaylı bir şekilde bahsederken eski SSCB'de seyahat koşulları hakkında bilgiler de vermektedir.

“Şu esrarengiz Takım adalarına nasıl gidilir? Orası için her saat başı uçak kalkar, vapur, tren gider, fakat hiç birinde gideceği yerin adı yazılı değildir. Bilet gişesindeki memurdan, İnturist veya Sovturist acentasından orası için bilet kestirmek isterseniz, yüzünüze hayretle bakarlar. Ne tümünden, ne de tekinden haberleri vardır. Fakat oraya ölmeye gidenler, benim gibileri veya sizin gibileri, muhakkak ki, tutuklanarak yollanırlar. Başka yolu yoktur” (Soljenitsin, 1975a, 15).

Alatlı'da Türkiye bölümlenmiş, ortaya küçük özerk devletçikler ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda insanların bir devletçikten diğerine göçleri başlar. Bu göçler bazıları için, gidecekleri yerin şartlarını sağlıyorsa, göç edenin iradesine bağlıdır. Öte yandan, devletçiklere ayrılmanın neticesinde birileri kaldıkları yerin şartlarını sağlamıyorsa, zorunlu göçe tabi tutulurlardı. Herhangi bir devletçiğin sınırları içerisindeki ulaşım noktalarının kontrolü Koalisyon'un denetiminde idi ve seyahat esaslarını UMDSTÖB belirliyordu. Cumhuriyetler arasındaki giriş çıkış noktalarında gümrük kapıları vardı.

“Adım Ahmet Bakır, Onarımcılara ilk katılanlardanım. İstanbul Eyaletinin Adana doğumlu oldukları için sınır dışı ettiklerinden. Pasaport alabilmem için ana-babamın da Adana doğumlu olduklarını kanıtlamam gerektiği söylendi. Fakat bizimkiler Yörük'tür- ne onlarda kafa kağıdı ne de UMDSTÖ (Uluslararası Mimari Mirası Koruma Sivil Toplum Örgütü) kayıtlarında Yörük diye bir sınıflandırma vardı. Ben de onlar beni Adana'dan atamadan, kaçtım, dağa çıktım, kurtuldum. Ama ya kaçamayanlar” (Alatlı, 2001a, 88)

“UMSTÖ, YMCH sınırları içerisinde doğmamış olmalarına rağmen, kanbağı nedeniyle YMCH vatandaşlığını hakeden Türk, Arap, Kürt, Süryani, Türkmen ve diğer kökenlilerin haketmeyenlerden ayrılmasına yardım ediyordu” (Alatlı, 2001a, 96).

“Kara Kalpaklı Adam taşıtların, kabul edilmeyenleri diğer Anadolu devletçiklerine götürmek üzere hazır bekletildiklerini biliyordu. Güneşin altında kavrulmuş olan kuyruktakiler, Afrikalı Lanetlileri çağrıştıracak şekilde perişan, fakat

sessizdiler. Kara Kalpaklı Adam, kaçmaya çalışan bir gencin uyuşturucu kurşun ile düşürülüp, toplu taşıta bindirildiğini gördü” (Alatlı, 2001a, 97).

“Buna karşın Anadolu Devletçikleri Hareketi ve bunu izleyen göç, techir çatışmaların acılı olmakla beraber, ölü sayısının beşyüzünü aşmamış olduğuna şükretmek gerektiğini düşündürüyordu” (Alatlı, 2001a, 98).

Soljenitsin’in anlattığı Eski SSCB’de Moskova’ya girmek için pasaport gerekliliğine benzer şekilde, Alatlı’nın anlattığı kaostaki Türkiye’de de aynı sistem işlemektedir. Seyahat ve ikamet etme özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Soljenitsin’in anlattığı sistemde özgürce seyahat edebilme yolu tamamen kapalı iken Alatlı’da dağlar, kaçışın ve özgürlüğün simgesi olarak kullanılmıştır.

4.5. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Bir devlet’te yaşayan vatandaşlar yönetimin düşündüğü gibi düşünmek zorundadır. Aksi halde bireyler yok edilirler. Yönetimin ifadesiyle ise sisteme yararlı hale gelmesi ve zarar vermemesi için ne gerekiyorsa yapılır. Bireyler, büyük bir ihtimalle hiç de adil olmayan bir yargılama sonucu ya hapis hanesinde ya da çalışma kamplarının birinde mahkum olarak çalışmak zorundadır. Kişinin ifade özgürlüğünün olabilmesi için öncelikle bunun temel haklar içinde yer almış olması ve devletin de bu güvenceyi vatandaşlarına sağlaması gereklidir. Oysa Gulag Takımadaları’nda devletin bu güvenceyi sağlamak değil, yok etmek garantisi daha gerçeğe yakındır. Soljenitsin’in Stalin hakkındaki düşüncelerini sözle ifade etmesi sonucu tutuklanışı aşağıdaki sözlerde aktarılmaktadır.

“Ben ve aynı davadan yargılanan Nikolay V.’nin hapse girmemiz, çocukça hareket ettiğimizden oldu. Oysa ikimiz de cepheye subaydık, karakter ve kızgınlıklarımızı hemen hemen açık olarak belirttik” (Soljenitsin, 1975a, 121).

Bireyin tanımlanmasında ve tanınmasında ifade özgürlüğünün rolü önemlidir. Özgür ifadenin bireyin ve ‘öteki’ olarak bireyin ontolojik statüsünün tanımlanmasında, tanınmasında oynadığı hayati rolü sergilemek, ifade özgürlüğünün

insanın biricikliğini işaretler, toplumsal/siyasal/hukuksal mekanın üzerine oturması gereken normatif temelin de kurucusu olduğunu gösterir. İfade özgürlüğü, ötekinin özgürlüğüdür. Öteki ile ilişkilerde yaşanan sorunlar ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasını beraberinde getirir (Bk. Aslan, 2003, 10). Alatl, bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde açıklarken, günümüz Türkiye'sini eleştirmektedir.

“‘Heyhat! Başta ben olmak üzere, bu odada hiç kimse yok ki, hayatının bir döneminde bir başkasının hakkını ihlal etmemiş, *ötekine* tahakküme kalkışmamış olsun! Ne yazık ki, sizler, ben, hepimiz, Yirminci Yüzyılın Modernist anlayışının ve onun çocuğu, ‘üniter devlet’, ‘egemen devlet’, ‘baba devlet’ kültürünün mirasçılarıyız” (Alatl, 2001a, 15-16).

“Demokrasi kavramına kişinin dilediğine inanma, dilediğini yapma özgürlüğü olarak revaç verilmiştir. Birbirinden bağımsız gelişen bu uygulamaların sonucunda bir kesim ‘dolandırıcılığı savunmayı’ ifade özgürlüğü çerçevesinde ‘hak’ ilan ederken, muhalif kesim, depresyona girmiş, korku içerisinde evlerine kapanmıştır” (Alatl, 2001a, 431).

Yazar/sanatçı özgürlüğü, toplumun şekillenmesini, bilinçlenmesini doğrudan etkilemektedir. Baskı altında doğruları değil de, kendisine zorla kabul ettirilen yalanları topluma sunan, yazar/sanatçı gerçekten özgür değildir. Yazar, toplumda yaşananların tanığıdır ve doğru aktarımlarla toplumu bilinçlendirme sorumluluğunu taşımalıdır.

“Biri ‘ben özgürüm, canım ne isterse söylerim’, diyor, öteki çıkıyor, ‘istediğimi savlarım’ diyor. Olmaz, ‘herkes her istediğini söyleyemez’ şeklinde; ‘anti-demokratik bir çıkarsama’. ‘İfadenin hiçbir maddi sınırlayanı olmadığı için sözcükler özgürdür. Üretim maliyeti yoktur. ‘İstedğim gibi düşünür istediğim gibi yazarım’ diyenlerin gerçekte özgür olduklarına inanmıyorum” (Alatl, 2001a, 315).

“Aslında edebiyat da bir devrim bekliyor. Sorun, sadece mevcut düzeni yıkmak değil verili edebiyata ilişkin bir iç savaşım da verilmeli. Bize verili insan tasarımını yıkan, yeni insanın oluşumuna ilişkin ipuçları veren yazarlar lazım. Bugün yazar olmanın ilk eşiği çağına müdahale etmektir. Yazar çağının tanığıdır övgüsü de hikâye” (Alatl, 2001a, 316).

Özgürlük aktif karar verebilmektir. Düşünce ve ifade özgürlüğü bireyin varoluş gerçekliğini gösterir. Kendini ifade edemeyen birey, kendi kararlarını kendi verme özgür istencinde de bulunamayacağından, kendi kararlarını değil, dayattırılacak kararları kabule hazır hale gelir.

“Ama burada herkes çok özgür Safnaz Bak, burada herkes, her şeyi konuşuyor” (Alatlı, 2001a, 302).

“...kararsızdık, bütünüyle de edildik” (Alatlı, 2001a, 307).

Uluslararası düzeyde İnsan Hakları Beyannamesi ile güvence altına alınan düşünce ve ifade özgürlüğü, Türkiye’de de yasalar tarafından güvence altına alınmıştır. Düşüncelerin ifade edilmesinde (ve diğer özgürlüklerde) belirlenmiş sınırlar olmalıdır. Aksi halde Alatlı’nın da dediği gibi “özgürlüklerin şer lehine bükülmesi kaçınılmazdır” (Özcan, 2003, 15).

İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin bütünleştirici bir parçası olarak kabul edilen düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılması, barışın ve uluslararası anlayışın güçlendirilmesinde oldukça önemli bir etmendir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün olmadığı toplumlarda diğer özgürlüklerden söz etmek güçleşir.

4.6. BİLGİ EDİNME VE BASIN YAYIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bilgi ve fikir sahibi olma, haber alma ihtiyaçlarını büyük çoğunluğunu da basın ve yayın organları gerçekleştirmektedir. Ayrıca, kamuoyu oluşturma görevi de vardır. Basın ve yayın faaliyet görevlerini tam olarak yapabilmeleri için serbesti içinde bulunmaları gerekmektedir Basın ve yayın hakları yanı sıra, insanların da haklarını korumak gerektiğinden devlet, basını bazı durumlarda kontrol altına alır.

Öner (1995, 107)’in belirttiği gibi, sansür ezici bir silahtır. Totaliter rejimlerde ise basın tamamıyla devletin kontrolü altındadır. Eski SSCB’de basın

devletin kontrolünde ve devletin ideolojisini yansıtmak zorunluluğu içerisindeydi. Bir gazetenin “kamuoyunu (rejim aleyhtarlığı yönünde) etkileme teşebbüsünden yargılanması” (Soljenitsin, 1975a, 264), “Sovyet Yazarlar Birliğinin ‘Beyaz Deniz – Baltık Kanalı’ ve Gorki’nin ‘Fabrikalar Tarihi’ isimli kitapların rejim lehine abartılı ve sapıtırılmış ifadelerle dolu olması”, (Soljenitsin, 1975b, 67), “edebî eserlerin tüm hakikatleri yansıtamaması” (Soljenitsin, 1975b, 551) Soljenitsin’in eserinde konuya getirdiği örneklerden birkaçını oluşturmaktadır.

Basın ve yayın özgürlüğünün kötüye kullanımını Öner (Bk. 1995, 83-87)’in düşünceleri doğrultusunda açıklamak mümkündür. Basın ve yayın hürriyeti, insan hürriyetlerinin en hassas alanlarından biridir. Bilgi ve fikir sahibi olma, haber alma, eğlenme, insanın ihtiyacıdır. Bu ihtiyaçların büyük çoğunluğu da basın ve yayın araçlarıyla giderilmektedir. Bu araçlar ayrıca, kamuoyu oluşturmakta da kullanılır. Basın ve yayın faaliyetlerin görevlerini tam olarak yapabilmeleri için serbesti içinde bulunmaları gerekmektedir. İnsan bilgisi görelidir. Farklı fikirlerin oluşturulması totaliter rejimlerden farklılık demektir.

Gazete yazarları, gazete sahibinin görüşleri ve menfaatlerine ters düşecek yazıları yazamazlar. Basın ve yayın organlarının büyük sermaye eline geçmesinin sakıncaları vardır. Bu nedenle sadece basın hürriyetini sağlamak adına tedbirler almak yetmeyeceğinden basın organlarını ellerinde bulunduranlara karşı da tedbirler almak gereklidir. Basın ve yayın hürriyetinin kötüye kullanımında ‘egoizm’ yatar. Soljenitsin de “basın ve yayın hürriyetinin kötüye kullanımına karşı basının kontrol edilmesi gerekliliği”nden söz etmiştir.(Soljenitsin, 1978, 840) Bunlar; fertle ilgili, toplumla ilgili, doğru haber vermekle ilgilidir. Basın ve yayın hürriyetinin de kendine göre belirlenmiş etik (ahlaki) ilkeleri mevcuttur. Fakat, bunların olması, bunlara uyulduğunu göstermez.

“Schrödinger’in Kedisi” romanında basın-yayın özgürlüğünü ilgilendiren bilgilere modernist açıdan bakıldığında farklı bir totaliterlik anlayışının olduğu görülmektedir.

“Dünya Medyası, YÜCE PİR kalplerden çıkarılmayacaktır. Dünya Medyası, YÜCE PİR’in gönüllerden uzak düşmesine izin vermeyecek şekilde düzenlenmiş olup, her yazı, her sound, her resim veya görüntü YÜCE PİR’den mutlaka bir şeyler içermektedir” (Alatlı, 2001b, 31).

“Siber-net, Tass-net, İnter-Kol gibi şebekelere bağlı yüzden fazla PC vardı. Dikkat Tehlike! Medya, sapıklık, porno, nefret, şiddet, bağımlılık kusar! Siber-net’e bağlanın, özgürleşin! yazıyordu. Bir diğerinde, ‘Siber-net toprağı, umursamazlık, bağlantısızlık, bölünme doğurmaz. Siber-net’in on-line dünyası, Gezegen’in en katılımcı vatandaşlarını barındırır” (Alatlı, 2001a, 70).

“Oysa, İnternet’te bilgi vardı, ama kitleleri oyalayacak cicili bicili bilgi vardı, asla esası kapsayan, Gezegen’in gidişatını etkileyecek nitelikte bilgi değil” (Alatlı, 2001a, 71).

“Fedayi isimli bir korsan radyodan İstanbul Vilayetinin son Vali/Belediye Başkanı aleyhinde yayın yapıyorlardı” (Alatlı, 2001a, 103).

“Medya, düşünce özgürlüğü, Ramazan’ın mübarekliği, Silahlı Kuvvetlerin vazgeçilmezliği gibi asgari müşterekleri içeren ılımlı siyaset’e revaç verir, toplumsal asabiyeti yatıştırırken, ödün vermeyenlerin üzerine hışım gibi inerdi” (Alatlı, 2001a, 594).

Alatlı, basın özgürlüğünün ne amaçlarla kullanıldığını göstermek için şu kurmaca örneği vermektedir.

“BBC’nin 2000’li yılların başlarındaki sloganını hatırlar mısın? Yaptıkları işi olan biteni anlamlandırma. Duyurdukları haberlerin saçmece haberler olmasına ilaveten, haberlerin hangi doğrultuda yorumlanması gerektiğini de dayattıklarını saklamıyorlardı” (Alatlı, 2001b, 199).

Son örnekten de anlaşılacağı üzere basın-yayın organları ya SSCB’de olduğu gibi iktidarın amaçlarına hizmet etmekte ya da kapitalist sistemlerde sahiplerinin menfaatlerini gözetmektedir.

Basın yayınıla ilgili özgürlükler de yine uluslararası ve ülke düzeyinde yasalarla belirlenir ve toplum menfaati doğrultusunda sınırlandırılabilir. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (1950) kapsamındaki, düşünce ve ifade özgürlüğünü karara bağlayan 10. madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutulmalarına engel oluşturmayacağı yönünde kararı da kapsamaktadır.

4.7. İNANÇ VE İBADET ÖZGÜRLÜĞÜ

İnsanın aklı ve Tanrı vardır. Devletin kanunları var olsa da din kanunların yetmediği yerde var olmalıdır. Bir toplumun din ve ahlak anlayışının yok olması, değer kaybı demektir ki insan, değerleriyle yaşayan varlıktır. İnanç ve ibadet özgürlüğü, herkesin sahip olduğu bir haktır; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğünü, dinini ya da inancını tek başına veya topluca, açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet, törenle açığa vurma özgürlüğünü içerir. Seküler devletlerde bu özgürlüğü toplum yararına sınırlayan kanunlar vardır (Öner, 1995, 27).

Soljenitsin, toplumu bir arada tutan ahlak ve din değerlerine çok önem veren bir yazar ve düşündürdür. Yazarın bu eseri yazış amacı sadece yapılan işkenceleri anlatmak değil, inandığı değerlerin toplumda yok oluşunu da gözler önüne sermektir.

“Kilise Devrim yapılarak, kilise yöneticilerinin değişmesi gerekiyordu. Yeni yöneticilerin yalnız bir kulağı gökte, öbürü Lubyanka’da (hapishane) olmalıydı. Bu yöneticiler yaşayan kilise üyeleri olabilirdi, fakat dışardan yardım görmeden kilise mekanizmasını ele geçiremeyeceklerdi. Bu yüzden Patrik Tihon tutuklandı. Vilayet ve kazalardaki metropolit ve başpiskoposlar, başpapazlar, rahipler tutuklandı. Yenilenmiş kiliseye sadakat yemini etmeyenlerin hepsi yakalanırdı” (Soljenitsin, 1974b, 43).

“Büyük şehirleri, geleceğin pak toplumu için temizlerken aynı devirlerde, hele 1927’de rahibeler ile birlikte fahişeleri de Solovski’ye (hapishane) yollarlardı. Günah işlemekten hoşlanan bu kızlar davranışlarıyla yöneticilerden ve muhafız askerlerden para kazanır, üç yıl sonra ağzına kadar dolu bavullarla, çıkış noktalarına dönerlerdi. Dinleri için oturanlara ise, yurt yolu kapalıydı” (Soljenitsin, 1974b, 44).

“ Özellikle devrimi izleyen ilk on yıl için, o devrelerdeki insanlar henüz gururlarını yitirmemişlerdi, namusun insana göre değişen bir anlam, ahlakın ise ancak bir sosyal sınıfın dar çerçevesi içinde geçerli olduğunu biliyorlardı” (Soljenitsin, 1974b, 50).

“Allah’a inananların sürekli olarak tutuklanmaları, haliyle sürer” (Soljenitsin, 1974b, 53).

“Kilise malının müsadereyi olaysız geçti, Oysa Petrograt ruhanilerini sanık sandalyesinde görüyoruz. Ana ilke Sovyet hükümetinin çıkarıdır. Fakat unutmayın Kilise din uğruna hayatlarını verenler sayesinde filizlenir.” (Soljenitsin, 1974b, 296)

Alatlı’ya göre de inanç ve ibadet özgürlüğü toplumda saygı duyulması ve yitirilmemesi gereken, toplumu bir arada tutan özgürlüktür.

“Allahın kitabı olduğu önceliğinden yola çıkarak Kuran’ın köleliğe ya da aklıma uymayan başka bir şeye, Allah’ın varlığını sorgulayan bir mümin olmanın dehşetini de yaşadım” (Alatlı, 2001a, 400).

“Osman Dede, kapısını kapatmadan zina suçu işlemiş ve devam etmiştir. Suç perdesini abartarak ve büyüterek açmak gençlerimizi suça itmek manasına gelir. Oysa Salihun Komandoları olarak bizler İslam nassaları uyarınca, ruhi bakımdan uygun, faziletli bir kamuoyu oluşturmak için savaşılmaktayız. Ahlaki çöküntünün hakim olduğu bir ümmetin asla gücü ve kuvveti olamaz, içerisinde emniyet, selamet, huzur bulanamaz. Düşmanlarla çarpışmaya gerek yoktur, bir toplum ancak her türlü bozgunculuktan uzaksa düşmanlarla çarpışabilir” (Alatlı, 2001a, 510).

Dünya’yı tanımak adına Alatlı Batıdaki dinleri de incelemiş ve eserinde bu dinlere de yer vermiştir. Batıda tek tanrılı dinlerin hakimiyeti sona erecek, kaynağını doğadan alan eski Putperest dinler tekrar canlanacaktır. Avrupa’da çeşitli dinlerin serbestce uygulanabildiğine değinen Alatlı, bu dinlerin bazıları hakkında bilgiler vermekte ve bu dinlerin ayrıştırıcı değil, bütünleştirici yönlerini ele almaktadır.

“Yeni Putperestler dediğimiz örgütlenmelerin ortak noktaları, Yeryüzü’nden hemen tamamen silinmiş bazı dinsel inançları kadim dokümanlardan ortaya çıkarıp

yeniden düzenliyor olmaları, Tara Miller/Nesrin Orhon, ‘Tanrı ve Tanrıça şeklindeki iki tanrılı ya da çoktanrılı inanç sistemleri. Bireysel tapınma, yahut çevre, dergâh, manastır, ocak ya da zaviye olarak bilinen küçük gruplar halinde toplantılar. Gün ile tünün eşitlendiği ekinoksta ve günün en uzun ve en kısa olduğu 21 Haziran ve 21 Aralık solistislerinde ayınlar, açık hava ritüelleri. Kendilerini Şeytancılık/Satanizm ile suçlayan dindar Hristiyanların gadrine uğramamak için gizlilik, çevre ve ekolojiye duyarlılık. Hiyerarşik yapılanma neredeyse sıfır. En büyük iki putperest grup, asri büyücüler diye bilinen Wicca ve Druidry. Şamanizm, Maneviyatçılık Tanrıçası, Kutsal Ekoloji ve çok sayıda Büyülü Gruplar. Putperestlik, doğaya ibadetin üstüne yapılır. Çağdaş Putperestlik ya da Neo-Paganizm, yirmi birinci yüzyıl bilgilerini kadim yerli kültürlerin bilgileri ile bütünleştirmeye çalışır. Paganlar, hiçbir inanç sisteminin doğru olmadığına inanıyor, bireyin kendisi için doğru olduğunu hissettiği yolu seçmeye hakkı olması gerektiğini savunuyorlar. Genellikle âdemimerkeziyetçi, hiyerarşisiz topluluklar, katı dogmatik kurallardan uzaklar” (Alatlı, 2001b, 187).

“Avrupa putperest geleneklerini sürdüren Odinist Kuzeyliler hariç,” diye atıldı, Margo Adler/Gönül Ataman, "Onlarda hiyerarşi vardır" (Alatlı, 2001b, 188).

Putperest dinlerden sadece bir tanesi hiyerarşik yapılanmasıyla diğerlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu dinin kökünde ise Şamanizm bulunmaktadır. Hristiyan değerlerinin bir kısmının aslında kendi değerleri olduğunu savunurlar. Odin Kardeşliği adlı Norveç ve diğer İskandinav ülkelerinde yaygın olan bu dinin Hristiyanlık hakkındaki düşünceleri şöyledir:

“Odin Kardeşliğinin 601. Yılı Bildirisi: 'Kanlı Haç, Batı Medeniyetini fethetti. Tanrılar halk edildiler, ikonlan parçalandı, tarih değişti. Çöl Bedevileri 'seçilmiş' halklar; develerin gezindikleri ot bitmeyen topraklar 'kutsal', barbarların kaba yazıları 'ilâhi emirler,' kötü-huyulu bir çöl ilâhı/ Evren'in Allah'ı oldu. Dahası var! Kalas üzerinde onursuz bir ölümle ölen başarısız bir asi, bir peygamber, milyonların kutsal kurtarıcısı; on'lu yaşlarında gizemli koşullar altında gebe kalmış basit bir köylü kızı, bir kutsal ana, bir mukaddes bakire ve zor durumdaki efendisini destekleyemeyecek kadar korkak bir balıkçı Cennet'in Kapılarını kollayan hatadan münezzeh aziz oldu. Galilean fethetti, ama bağımsızlık başladı” (Alatlı, 2001b, 187).

Alatlı, o devirdeki putperest dinlerden, demokrasilerdeki ahlak ve özgürlük anlayışını şu sözlerle özetlemiştir: “Putperest ahlakı: ‘İçinden geleni yap ama

kimseyi incitme demektedir. Her birey, kendi fitratını keşifle yükümlüdür” (Alatlı, 2001b, 188).

Soljenitsin ve Alatlı’yı özgürlük düşüncesi ekseninde benzer kılan en büyük özellikleri, pozitivist değil, ahlaki değerlerle sınırlandırılmış özgürlükleri savunmalarıdır.

4.8. TOPLUMSAL ÖZGÜRLÜK

Aleksandr Soljenitsin’in kendisi de önce hayatta kalma mücadelesi vermiş, sonra en büyük amaç olarak kendi vatanında kalma mücadelesi ortaya koymuştur. Sovyet yönetimi Batı’da geniş yankı uyandıran “Gulag Takımadaları”nın yazarını hemen yakalayıp vatan haini ilan ederek Almanya’ya sürgüne yollamıştır. Bu yüzden Soljenitsin, insanın kendi vatanında yaşayabilme özgürlüğüne önem vermektedir. Soljenitsin, mahkumların kendi yaşadıkları şehirlerden en uzak bölgelere nakledilmelerini anlatmasının yanısıra aşağıdaki cümlede savaş sonrası işgal ettikleri ülkelerin halklarının sürgüne gönderilmelerini ifade etmiştir.

“Balkanlarda, Orta Avrupa’da, Harbinde evlerinden, sokaklardan insanlar toplanırlardı. Önceden hepsini almazlar, aileleri sonradan Rusya’daki sürgün yerlerine götürürlerdi” (Soljenitsin, 1974a, s.226).

Sosyal sınıf, ırkçılık totaliter rejimlerin özelliğidir. Sosyalizm, ideal eşitlik kavramından bahsetse de sosyalizmin SSCB’deki uygulaması Komünizm’de yönetici sınıfın mutlak hakimiyeti ve diğer bütün sınıfların bu yönetici sınıfın refahı için çalıştığı söylenebilir.

“Stalin’in son yıllarında Yahudi selinin izlediği yol, dış hatlarıyla belirmeye başladı. (Nasıl olsa 1950’den beri kosmopolit adıyla ve yavaştan akmaya başlamıştı bile.) Galiba büyük bir Yahudi katliamına girişecekti” (Soljenitsin, 1974b, 87).

“Yahudi. göçmenlerin alinyazısı başka olamazdı ki!” (Soljenitsin, 1974b, 226)

“Hükümet organları insanları çeşitli şekillerde etiketlerler idi” (Soljenitsin, 1974b, 242).

Devlette iktidar sahiplerinin demokrasi-özgürlük anlayışları ve bu doğrultudaki uygulamaları, o ülkedeki insanların toplumsal özgürlüğünü belirler. Devlet ve iktidar sahipleri, toplumun bireylerinin menfaatlerini, güvenlerini sağladıkları oranda, o toplumu özgür bireylerden oluşturabilirler. Aşağıdaki bölümden iktidar sahiplerinin toplumsal özgürlüğe ilişkin bakış açılarının nasıl tehdit oluşturduğu anlaşılmaktadır.

‘İktidar bir zehirdir, binlerce yıldır tanınır. Hiçbir zaman ve hiçbir kimseye başkaları üzerine maddi iktidar kurmak nasip olmaya. Ancak, hepimizin üstünde daha üstün bir varlığın bulunduğu inanan, dolayısıyla kendi küçüklüğünü bilen iman sahipleri için iktidarın henüz öldürücü niteliği yoktur. Yukarı alandan yoksun kalanlar için iktidar- kadavradan bulaşan zehir. Bu bulaşmadan kurtuluş yok onlar için’ (Alath, 2001b, 133).

Ahlakın özgürlükle ilişkisi bireylerin kendilerine ait doğru değerlere sahip olmaları ve toplumun da bu tür bireylerden oluştuğu düşünülürse bireylerin seçimlerinin doğru veya yanlış olması aynı doğrultuda, toplumsal özgürlüğü de şekillendirmektedir. Bireylerin ahlaktan kopuşu, toplumun ahlaki değerlerini yitirishi ile ilintilidir.

“Ama fahişeliğin kötü olduğunu biliyoruz!... Bilmiyoruz, inanıyoruz, dedi Holo Kadızade, ‘Ne kadar inanıyoruz, o da belli değil. İffetli ile iffetsiz arasında kesin bir sınır yok. Hepimiz bir dereceye kadar fahişeyiz. Hepimiz bir dereceye kadar fahişe değiliz’ (Alath, 2001a, 161).

Burada aslında bir toplumun bilimsel özgürlüğünü kaybetmesi aslında o toplumda toplumsal özgürlüğün de kaybolduğunu göstermektedir.

“Onarımcılar, İmre Kadızade’yi Islahane (hapisaneden) yer altındaki yerlerine kaçırmışlardır. Deli General yani Kara Kalpaklı Adam Onarımcıların lideridir. Gökyüzüne bakmak, unutulmuş bilimi, Astronomi, Matematik’i hatırlamak.

Gökyüzüne bakmak, yaşadığımız ortamdan kafamızı kaldırıp, dünyada neler olup bitiyor, anlamaktır” (Alatlı, 2001b, 52).

“Astronomi ONARIMCILAR’ın toplumsal ve siyasi gündeminde ilk sırayı alır. Resmi geleneğimizdir. En büyük yatırımı heyet ilmine yapıyoruz. Göklerin egemenliğini temel alan dünya görüşümüz var o da ideolojimiz. Yukarıda boğazımıza kadar pisliğe batmış durumdayız, Yeraltında gözlerimiz yıldızlarda” (Alatlı, 2001b, 54).

Turna, Seher Yıldızı, Dağlardan eserde Kutsal Üçlü olarak bahsedilmektedir. Bunların her biri farklı özellikleriyle özgürlük ve daha birçok anlam içeren kelimelerdir. Turna, Seher Yıldızı, Dağların neyin yerine, niçin kullanıldıkları aşağıdaki alıntılarda anlaşılmaktadır.

“Turna özgürlük timsali, onurlu, tek eşli, otlakçılık yapmayan kuş. Turna özgürlük, kendine özgü özel bir kuş, Türklerin en aşıkardığı kuş, bir çok türküler yapılmış, türleri simgeleyen bir kuş Turna; boyun eğmeyen, yalakalığa tenezzül etmeyen, laubali olmayan, vakur bir Kuş” (Alatlı, 2001b, 53).

“Gururlu olduğu kadar da utangaç bir Kuş. Dünya görüşlerinden ödün vermeyen, dünya görüşünü bizim dünya görüşümüze uyarlamayı reddeden bir kuş. Sınırsız çayırıklardan başka özgürlük tanımayan, kendi yaşam biçiminden gayrisine” (Alatlı, 2001b, 53).

“Türk’ü de Turna kuşu gibi düşün. Turnaları yaşatabilirsene, kelaynakları, güvercinleri de yaşatabilirsin” (Alatlı, 2001b, 53).

“Narin boynu dümdüz ileriye uzanmış, ince uzun bacakları gaga ve gövdesiyle aynı hizada ve bitişik, kanatları usta bir balıkçının kürekleri gibi telaşsız ve şaşmayan bir ritimle hava termallerine dalıp çıkarak, helezoni daireler izleyerek yükseldi. İki bin metreyi bulduğunda geniş kanatlarını rüzgarların üstüne serdi, kendisini Güney’e, Toroslar istikametinde, süzölmeye bıraktı” (Alatlı, 2001b, 61).

Turna hayır diyebilen, ‘Yeni Dünya Düzeni’ne karşı tavır gösterebilme cesaretini gösteren simge olarak aşağıda ifade edilmiştir. Turna güçlü, asil, tek eşli, eşi öldüğünde veya terk ettiğinde intihar eden bir kuştur. Aynı durumun söz konusu

olduğu, Yalvaç Ural'ın “Gölcüğün Küçük Avcıları” adlı öyküsünü de inceleyen Gültekin (2000, 110-112) turnaların Türk toplumunda “gerçek sevgi” ve “gerçek aşkın” sembolü olarak kullanıldığını belirtmektedir. Turnalar'ın özgürlüklerine ne kadar düşkün olduklarını ise, “Turnalar asla kafese kapatılamaz”, sözü ile belirtmektedir. Her toplumda farklı algılanan bazı kuşlar vardır. Turna toplumdan topluma değişik algılanan bir kuştur. Örneğin, Japon kültüründe turna önceleri insanın kendine inancının ve bilinçliğinin sembolü iken bugünkü Japon toplumunda sonsuz barış anlamı taşımaktadır.

Turnalar aşağıdaki alıntıda da belirtildiği gibi toplumda yitip gitmekte olan aile, sadakat, gibi kavramları temsil etmektedir. Turna dayatmaya gelmeyen, güçlü, özgür bir kuştur. Yeni Dünya Düzeni'nde toplumlar bu fitratı kaybetmektedir.

“Ben, sizin ırkınızdan değilim, dedi Telli Turna KOALİSYON'A. Ben, hayata ve hayatın ritmine dair acımasız gerçekleri yüzünüze vuran Asya Kaimlerine aitim” (Alatlı, 2001b, 62).

“Sürübaşı süzülerek geldi, kanatlarını son bir kez daha, yere değmek üzereyken havalandırdı, çırpı, böğürtlen yüklü çalının az berisinde onu bekleyen eşinin tam karşısına, ayaklarının üstüne dimdik kondu. Eşler birbirlerini eğilerek selamladılar, başlarını taçlandıran şarap renkli tüyler titredi” (Alatlı, 2001b, 63).

“Telli Turna'nın bizlere rağmen yaşayakalabilmiş olması yılgınlık nedir bilmeyen fitratındandır” (Alatlı, 2001b, 64).

Holistik düşünce, özgürlüklere müdahale yok. Asimilasyon, dayatma yok. Ancak, küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni bunu yapar. Bunu sembolleştiren ise turnalardır.

“Turnalar bize kendi dışımızdaki bir varlıkla kendimizin, onun farkındalığını bozmadan, onu kendimize benzetmeye çalışmadan ve onun bizi kendisine benzetmesine meydan bırakmadan bütünleşmeyi öğrettiler” (Alatlı, 2001b, 90).

Turna kendini korur, kendi yaşam alanını savunur ve korur. Ölüm saçmak düşüncesi yoktur. Toplumsal değerleri vardır.

“Beyaz Turna başını kaldırmış, havayı kokluyordu, Turna çeviktir, güçlüdür. Karanlık dağların ötesinde de kendini savunur. En namüsaıt şartlar altında bile yaşamı savunabilir bir Beyaz Turna” (Alatlı, 2001b, 112).

“Doğrudan gelecek saldırılarla baş edemeyeceğini bilir, bu nedenle Beyaz Turna hayatı sabit bir noktadan karşılamaz. Hasımın darbelerini kanatlarının rüzgarı ile savar, kendisini saldırı hattının dışına çıkarmanın yollarını arar” (Alatlı, 2001b, 113).

“Hayat mücadelesinde hasımın ölümü hedeflenmez, sakatlamak başvurulacak en son çaredir. Beyaz Turna Savunması, saldırıyı geçiştirmek, hasımı dengesini bozmak suretiyle kontrol altına almak, yaşam alanının muhafaza etmek esasına kuruludur” (Alatlı, 2001b, 113).

Kavramlar ve algılar nasılsa biz öyle görürüz.

“Yeni fiziğin anthropic ilkesini bilirsiniz. Kainat nasılsa biz O’nu öyle görürüz. Çünkü eğer gördüğümüzden farklı olsaydı, biz burada olup O’nu görüyor olamazdık, der Stephen Hawking. Kainat kavramının yerine Türk kavramını düşündüğümüzde Türk öyle olduğu için, siz ve ben böyleyiz. Türk Telli Turna’yı onlarca tasarımla birlikte algılamakta, biz o kavramları sıralayabiliyoruz.” (Alatlı, 2001b, 68)

“Her millet, her ulus, her tayfa, kendi Turnasını şekillendiriyor. Onların Turnaları da onların algıladıkları gibiler”(Alatlı, 2001b, 68) ifadeleri göstermektedir ki ulusların özgürlüğü ve şekillendirmeleri kendilerine özgüdür. Her ulusun kendi tasarımıyla bir medeniyeti ve bu medeniyet içerisinde yer alan özgürlük anlayışı vardır. Hiçbir ulus veya bireyin yaşam biçimi diğerinden üstün değildir. Bu aşağıda anlatılan “Potinbağı hipotezi”nde de belirtilmektedir.

“Kuantum mekaniğinin Potinbağı Hipotezi, ne kadar bölünürse bölünsün, maddenin temel olarak nitelendirebileceğimiz bir parçasının olmadığını, hiçbir

parçanın diğerlerinden daha temel olmadığını, bütünün birbirleriyle örülü olayların devingen ağı olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Biz burada ‘madde’yi, yeryüzündeki yaşamın bütünü olarak yorumluyoruz. Sadece insan ırklarının değil, milletlerin değil, tüm canlı türlerinin birbirlerinin yaşamlarıyla örülü birliktelikleri. Hiçbir ulusun yaşam biçiminin diğerininkinden daha temel, dolayısıyla daha vazgeçilmez, dolayısıyla daha üstün olduğunu görmüyoruz” (Alatlı, 2001b, 69).

Dayatılan demokraside özgürlük olmaz. Çünkü, özgürlük gerçekte dayatmacı değildir. Alatlı bu konuda şunları dile getirir:

“Yüzde on iki, dedi. Kevin Smith. Geçerli oyların yüzde on ikisi ile seçildi. Kazanan Hepsini Alır ilkesi. Oyların yüzde elli nokta birini alan, yüzde kırk dokuz nokta dokuzluk kitleyi boyunduruğu altına alıyor. Amerika’nın Kurucu Babalarının çoğunluk zulmü dedikleri durum” (Alatlı, 2001b, 176).

“Bu savaş Mağdurlar’la kelimeler arasında da değil artık. Mağdurlar’la soykırıncılar arasında. KOALİSYON’un Mağdurlar’a biçtiği kader arasında. Burada rüyalarımızı kelimeler bayraklaştırmıyor. Kelimeler için yaşamıyor, kelimeler için ölmüyoruz. Mukaddeslerimizin rengine bürünen bukailemunlar değil kelimeler, mukaddeslerimizin ta kendileri onlar” (Alatlı, 2001b, 215).

Alev Alatlı aşağıdaki ifadelerde Koalisyon’un totaliterliği hakkında, Gulag Takımadaları’ndaki sistemden daha kötüsünü düşündüğünü ortaya koymaktadır.

“KOALİSYON’un muhaliflerinin tümünü susturma çabası, SSCB’nin dehşetengiz toplum mühendisliğinden de kapsamlı bir proje. Postuna oturmuş, elinde bir sopa, kim sesini çıkarırsa başına vuran biri, cemaati doğrusal bir kesinlikle uslanmış olduğu sürece başarılı olabilir. Ama ben bir saçaklıyım. Bu saçaklı, bu dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu olmadığını bilir. Elinde kaç tane sopa taşıyabilir ki? YÜCE PİR dahi olsa, kaç cepheye savaşılabılır” (Alatlı, 2001b, 262).

Onarımcılar simulasyonda tekrar yaşattıkları Kurtuluş savaşı zamanındaki Kurtuluş planını model almaktadır.

“Ya istiklal, ya ölüm! Ya istiklal, ya ölüm! Vatanım, milletim, sancağım evim! İstiklalsiz yoktur yerim!. ‘Karabekir’in istiklal marşı. Zincir vurdurur mu, Türkler boynuna. Varlığı fedadır vatan yoluna.”(Alatl, 2001b, 266).

Alev Alatl ve Soljenitsin’in birebir örtüşen Yeni Rusya eleştirisi Rusya’ daki özgürlük kavramının yeni algılanışını anlatmaktadır.

“Ruslar, yasalara patron/babalarından korktukları için uyuyorlardı, yasalarla mutabık oldukları için değil. Üstelik, uzun yıllar tabi oldukları yasalar öylesine haksız, öylesine akıldışı yasalardı ki, sosyalist sistemin çökmesiyle birlikte adamlar adeta zincirlerini kırdılar. Birkaç yıl içinde hiçbir kural tanımayan bir ulus olup çıktılar. Bireysellikleri yırtıcılığa dönüştü. Kişisel çıkarlarını her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmenin peşine düştüler” (Atl, 2001b, 313).

Diğer taraftan özgürlük sınırsız değildir, başkalarına egemenlik kuran özgürlük modeli olmamalıdır:

“İlk kez, karşısında özgürlüğün bile işe yaramadığı bir egemenlik sistemi oturttular. Tersine, sistem bütün kozlarını özgürlük üzerine oynuyor. En büyük buluşu da bu zaten. Her tür eleştiri yararına oluyor. Her türlü yergi, yılış yılış hoşgörüsünün yarattığı yanılşamayı güçlendiriyor. Size kibarca boyun eğdiriyor. Her şey serbest” (Atl, 2001b, 314).

“...Haftada otuz iki saati aşmayan çalışma, ömür boyu benzersiz saadet," diye gülümsedi, "Bütün bunlara hak kazanacaklar, ama karşılığında katıksız itaatin. Fikir beyan etmemenin. Konuşmamanın. Bağımsız basın. Toplanma özgürlüğünün. İnanç özgürlüğünün. Nefs-i müdafaanın. Silâh taşıyamayacaklar çünkü. Toplumun huzurunu bozacak icatlar yapamayacak, yaratıcı düşüncelerini kendilerine saklayacak, iş çıkartmayacaklar. Muhalefet, akıl hastalığının işareti sayılacak. Islahaneler işe yaramazsa, ötanazi seçeneği sunulacak. Tabii, bütün bunlar, Dünya nüfusunu bir-iki milyar gibi yönetilebilir bir rakama indirdikten sonra” (Atl, 2001b, 348).

Her iki yazarda da görülmektedir ki toplumsal özgürlükler bağlamında gücü elinde tutan ve iktidarda olanlar farklı yapılanmalara izin vermemekte, engel olmak için önlemler almaktadırlar.

5.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Alev Alatlı ve Aleksandr Soljenitsin'in eserleri tür olarak farklı, biri ütopyik roman diğeri kronolojik anı aktarımı olmasına rağmen her iki yazar da özgürlük kavramını oldukça sık bir şekilde kullanmışlardır. Yer yer eserlerdeki kişiler ve karakterler için özgürlük en büyük sorunsaldır. Yazarlar arasında görülen bu özellik kültürlerarası etkileşimin ve “özgürlük” kavramının evrenselliğinden kaynaklanmaktadır. ‘Özgürlük’, evrensel bir kavram olmakla birlikte, Alatlı ve Soljenitsin'in bu kavramı ele alış şekillerinde bir takım benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir.

Atlalı'nın eserleri daha çok bir grup için anayasal veya sisteme karşı bağımsızlık arar gibi gözükse de, bireyler de özgürlük peşindedir. Soljenitsin ise, eserinde daha çok bireyler üzerinde baskı kurmaya çalışan kurumları ve diğer bireyleri anlatmıştır. Özgürlük ve ahlak boyutu her iki yazarda da önemle üzerinde durulan bir konudur.

Her iki eserde özgürlüğü kısıtlayıcı sistemler eleştirilmektedir. Atlalı'nın eserinde ABD'nin liderliğinde Koalisyon bütün dünya devletlerini tek yönde gitmeye zorlarken, Soljenitsin'in eserinde Stalin, Lenin halkını kendi düşüncelerine mahkum edecek totaliter rejim uygulayıcıları olarak okuyucu karşısına çıkmaktadır. Atlalı'nın eserinde tek kutupluluğu ve kapitalizmi güçlendiren Koalisyonun hizmetinde bir çok örgüt, Soljenitsin'in eserinde komünizmin hizmetinde devletin resmi organları olarak yer almaktadırlar.

“Gulag Takımadaları” adlı eserde, toplumu oluşturan sınıflardan ‘Yönetim Yandaşları’ ve ‘Karşı Taraf’ olarak bahsedilirken, “Schrödinger’in Kedisi” adlı eserde, adeta bir Kast sistemini andıran Vasıllar, Salıklar, Müridler, Talipler, Mağdurlar, Sömürülmezler, Lanetliler'den oluşan sınıflama yapılmıştır. Gulag

Takımadalarında ‘Karşı taraf’, “Schrödinger’in Kedisi”nde ise ‘Mağdurlar, Sömürülmezler, Lanetliler’ yok edilmesi gereken sınıflardır.

“Gulag Takımadaları” ve “Schrödinger’in Kedisi” adlı eserlerde; din ve ahlak ile ilgili ortak görüşler yer almıştır. Her ikisinde de toplumun inandığı değerler değiştirilmiş, ya da yok edilmiştir. “Gulag Takımadaları”nda insanlarda değer kaybı oluşturularak, bireylerin birbirlerini ihbar etmeleri ödüllendirilerek, birine yardım etme durumunda cezalandırma yöntemiyle insanları yalnız bırakmaya razı olma duygusunu öğreten vicdan özgürlüğünün yok oluşunu sergilemekte iken; “Schrödinger’in Kedisi”nde de ütopya (maneviyat) kaybı oluşturulmaktadır. İnsanların değer verdiği hiçbir şey kalmadığında Nihilizm (Hiççilik)’e sürüklendiği görülmektedir. “Schrödinger’in Kedisi”nde Yeni Dünya Düzeninde, Birleşmiş Dinler Teşkilatı olan Ekümanizm, yeni bir din ve dünya’nın tek dini olarak karşımıza çıkmakta, tüm dinler, inançlar karma bir din felsefesi ve Doğu mistizmi ile sunulmaktadır.

Her iki yazar da atasözleri ve halk dilini kullanmaktadır. Gerçi Alatlı bilim dilini de hakim olarak kullanmaktaysa da, bu anlamda her iki yazar da toplumu ayakta tutan değerlere, bağlayıcı unsurlara sahip çıkararak, toplum özgürlüğünü önemsemektedir.

“Gulag Takımadaları”nda sisteme karşı gelenlerin zararsız ve sisteme uyumlu hale getirilmesi için hapishaneler ve çalışma kampları bulunmaktadır. “Schrödinger’in Kedisi”nde aynı amaç için Islahaneler yer almaktadır. Amaçları; kişilerin ve toplumların benlik bilincini yok ederek, onların düşüneyemeyen bireylere dönüştürülmelerini, evrilmelerini veya yok olmalarını sağlamaktır. “Gulag Takımadaları”nda bu olay işkence, tutukluluk, hapse atma ve ağır çalışma mecburiyeti ile gerçekleştirilirken, “Schrödinger’in Kedisi”nde simülasyon cihazları ile bireylerin anıları, düşünceleri, bilgileri formatlanarak silinmektedir.

Dil ve kültür bir toplumun kendine özgü değerlerini yansıtan en önemli unsurlardır. Toplumu köleleştirmek, yabancılaştırmak, değerlerini yok etmek için

somut anlamda silaha gerek yoktur. Günümüzde bu tür ideoloji ve amaçlar için farklı siyasi mekanizmalar işlemektedir. “Gulag Takımadaları”nda bireylerin bilgi edinme, ifade özgürlüğünün imkansızlığı: “Neden tutuklandın? Yılanlar söyler mi hiç?” şeklinde aktarılırken, “Schrödinger’in Kedisi”nde İmre Kadızade’ye Devrim’in intiharına sebep olması nedeniyle iki yıl ceza verildiğinin açıkça söylenmesi, bireyler tarafından neden ve ne kadar sorularının cevaplandığını göstermektedir. Ayrıca; “Schrödinger’in Kedisi”nde Afazilik ve Toplumsal afazi kavramlarıyla bireylerin artık birbirini anlamadığı, konuşamaz olduğu, dilin bozulduğu belirtilmektedir.

“Gulag Takımadaları”nda bireyler kurşuna dizilerek veya zor şartlar altında bırakılarak ölüme gönderilirken, “Schrödinger’in Kedisi”nde Yeni Dünya Düzenine faydasız olabileceklerin genleri yok edilerek, ortadan silinmektedir.

Soljenitsin, “Gulag Takımadaları”nı yazarken, Rusya’daki Komünist sistemin çökeceğini öngörürken, Alatlî da Alcyone yıldızına benzettiği ABD’nin kendi ülkesinin insanların sonunu hazırladığını, anti-demokratik, ulus ötesi oligarşi yönetimi ile bir gün çökeceğinin sinyallerini vermektedir.

Soljenitsin’in yazar olarak amacı sistemdeki bozuklukları, edebiyatın gücünü kullanarak önce kendi insanlarına, sonra da tüm dünyaya anlatmak olmuştur. “Gulag Takımadaları”, kesinlikle çağımızda kalemin kılıçtan daha keskin olduğunu kanıtlayan bir eserdir. Soljenitsin, yazar sorumluluğu ile SSCB’de yaşanmış gerçekleri gerçek kişilerin yaşadıkları olaylar ile anlatmış, tüm dünyaya o zamanki kapalı bir sistemin iç yüzünü göstermiştir. Alatlî ise yazar sorumluluğu ile yaşamakta olduğumuz toplumun, dünya gerçeklerinin iç yüzünü ütöpik eserinde didaktik ve bütüncül bir şekilde anlatmıştır. Alatlî’nin amacı okurunu zorlamak, düşündürmek, gerçeklerle yüzleştirmek, bilinçlendirmektir. Alatlî: ‘Dünya’yı bilmeyen dünyanın maskarası olur’, sözü ile bu kitabın neden yazıldığını özetlemektedir.

Soljenitsin’in dünyaca ünlü özgürlükçü bir yazar olması ve Alev Alatlî’nin özgürlük konusunda onunkine benzer düşüncelere sahip olması, dünyada olup bitenleri çok iyi okuyup anlamaya çalışan bir yazar olması, karşılaştırılan eserlerde

Alatlı'nın, Soljenitsin'in düşüncelerinden ve yazarlık anlayışından etkilenmesini kaçınılmaz kılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Alev Alatlı'nın eserlerinin birçok edebi teknik kullanımını içerdiği ve sanatsal açıdan da edebi olduğu bir gerçektir. Bunun yanında Alatlı, sadece sanat için yazan bir yazar değil, okuyucularına/topluma mesajlar verme amacı güden bir yazardır. Karşılaştırmalı edebiyat açısından bakıldığında ise, yazarın biyografik özelliklerinden dolayı, eserleri Türk edebiyatında en fazla kültürler arası ve disiplinler arası öğeler barındıran eserler arasında belki de ilk sıralarda yer almaktadır. Alatlı'nın eserlerinin bu özellikleri, onları karşılaştırmalı edebiyat alanında yapılacak kültürler arası çalışmalara uygun kılmaktadır. Bu nedenle yazarın bu çalışmada incelenen eseri ve diğer eserleri, karşılaştırmalı edebiyat alanında incelenmeye devam edilmelidir.

Aleksandr Soljenitsin bu araştırmanın sonucunda belirtildiği gibi Alatlı'nın etkilendiği, yaşayan en ünlü Rus yazarlardan biri olmasına rağmen ülkemizde pek bilinmemektedir. Soljenitsin'in eserlerinin özellikleri, onların Alatlı'nın eserlerine benzer şekilde karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarına uygun olmasını sağlamaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin önde gelen amaçları arasında ulusal edebiyatın gelişmesine katkıda bulunmak ve ulusal edebiyatın zenginleşmesini sağlamak yer almaktadır. Buna dayanarak, Soljenitsin'in eserleri karşılaştırmalı edebiyat alanında inceleme konusu olmaya devam etmelidir.

Bu çalışmanın, Türkiye'de karşılaştırmalı edebiyat alanında yapılan ilk yüksek lisans tezi olma özelliği karşılaştırmalı edebiyat alanında ileride yapılacak çalışmalarda yol gösterici olabilir. Edebiyatlar arası karşılaştırmalı kavramsal çalışmalar yapılmaya devam edilmelidir.

Ayrıca özgürlük türlerinin her birini ayrıca konu edinen karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yapılarak alana katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1994), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yay.
- Aktan, C. C.; Vural, İ. Y.; Aktan, T. (2000). Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, (Derleyen: Çoşkun Can Aktan), *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Haklarıyla İlgili Diğer Bildirgeler ve Dökümanlar* Ankara: Hak-İş Yayınları.
- Alatlı, A. (1984). *Yaseminler Tüter mi Hala?* İstanbul: Alfa Yay
- Alatlı, A. (1987). *İşkenceci*. İstanbul: Alfa Yay.
- Alatlı, A. (1992). *Viva la Muerte*, İstanbul: Boyut Yay.
- Alatlı, A. (1993). *Nuke Türkiye!*. İstanbul: Boyut Yay.
- Alatlı, A. (1994). *Valla Kurda Yedirdin Beni*. İstanbul: Boyut Yay.
- Alatlı, A. (1995). *Ok. Musti Türkiye Tamamdır*. İstanbul: Boyut Yay.
- Alatlı, A. (1996). *Kadere Karşı Koy A.Ş.*. İstanbul: Boyut Yay.
- Alatlı, A. (2001a). *Schrödinger'in Kedisi, Kabus*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2001b). *Schrödinger'in Kedisi, Rüya*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Alatlı, A. (2004). *Gogol'un İzinde: Aydınlanma Değil Merhamet*. İstanbul: Everest Yay.
- Alatlı, A. (2005). *Gogol'un İzinde: Dünya Nöbeti*. İstanbul: Everest Yay.
- Alatlı, I.; Akyol, T.; Behramoğlu, A.; Dilipak, A.; Mahcupyan, E. (1997). Demokrasi (Derleyen: Işıl Alatlı), *Beyin Fırtınası: Demokrasi, Batılılaşma, Laiklik, Devlet, Yeni Dünya Düzeni*. Konya: Esra Yay.
- Aslan, Z. (2003) *ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yay.
- Ateş, S. (1974). *Terörden Hürriyete Soljenitsin*. Ankara: Ateş Yayınları
- Aytaç, G (2003). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yay.
- Ayyıldız, M. (1996). *Alev Alatlı Örneğinde 1980 Sonrası Türk Romanında Entellektüel Popülizm ve Sosyal Değişme*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bury, J. B. (1959). *Fikir ve Söz Hürriyeti* (Çeviren: Avni Başman). İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Baskı, Kültür Serisi:14

- Çelik, T. (2002). *Alev Alatlı'nın Romanlarında Modernizm ve Postmodernizmin Yansımaları*. Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.
- Fromm, E. (2003). *Özgürlük Korkusu* (Çeviren: Selma Koçak). İstanbul: Doruk Yay.
- Gültekin, A.(2000). *Kinder-Und Jugendliteratur In Der Türkei Und In Österreich (Analytischer Themenvergleich)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay. No.71.
- Gültekin, A. (2002). Karşılaştırmalı Edebiyat Öğretimi İçin Bir Model Önerisi. (Derleyen: A. Gültekin). *I.Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yay. No.73.
- Hançerlioğlu, O. (1977). *Başlangıcından Bugüne Kadar Özgürlük Düşüncesi*. İstanbul: Varlık Yayınevi
- Keser, İ. (2003). *Liberter Teori: Modern Topluma Özgürlükçü Yaklaşım*. Ankara: Ütopya Yay.
- Konstantinovic, Z (1988). *Vergleichende Literaturwissenschaft*. Bern-Frankfurt am Main-New York-Paris. Peter Lang Verlag.
- Krishnamurti. J.(2003). *Özgürlük Üzerine* (Çeviren: Nurgül Demirdöven). İstanbul: Ayna Yay.
- Kuçuradi, İ. (1997). *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları*, Ankara: Türk Felsefe Kurumu Yay.
- Levin, B. (1984). Solzhenitsyn: A Biography. *The Atlantic Monthly Magazine*, Sept v.254, p. 124(4)
- Meyers. J. (1983). *Cancer Ward and the Literature of Disease. Twentieth Century Literature*, Vol. 29, No. 1, Spring, 1983, pp. 54-68. <http://proxy.library.carleton.ca:17392/servlet/LitRC> Açıklama: 08.07.2005 dökümanın indirilme tarihidir.
- Öner, N. (1995). *İnsan Özgürlüğü*. Ankara: Vadi Yay.
- Özcan, Z. (2003). *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. İstanbul: Alfa Yay.
- Özhan, H.A.; Özipek, B. B. (2003). *Yargıtay Kararlarında İfade Özgürlüğü*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yay.
- Ragsdale. H. (1995). Soljenitsyn That Nobody Knows. *The Virginia Quarterly Review*, v. 71, n. 4; ProQuest Direct Complete pg: 634-641

- Reeve, A. (2003). "Freedom". *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, (Ed. Iain McLean and Alistair McMillan), London: Oxford University Press.
- Ryan, B. (1977). *Solzhenitsn, Kesey and Angelou: Three For Freedom*. PhD Thesis. Lincoln, Nebraska, The University of Nebraska, UMI No: 77-23, 158
- Seçkin, A. (2002). *Schrödinger'in Kedisi Kabus ve Rüya Eserlerinde Alev Alatlı'ya Göre Türkiye'de Toplumsal Değişimin Dinamikleri*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.
- Soljenitsin, A. (1971). *İlk Çember* (Çeviren: Hasan Aslan) İstanbul: E Yay.
- Soljenitsin, A. (1972). *Ağustos 1914*. İstanbul: Özgürlük Yayınları.
- Soljenitsin, A. (1974). *Kreçetovka İstasyonu* (Çeviren: Behzat Tancı). İstanbul: Damla Yayınevi.
- Soljenitsin, A. (1975a). *Gulag Takımadaları* (Çeviren: S. Taygan). Cilt 1. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Soljenitsin, A. (1975b). *Gulag Takımadaları* (Çeviren: S. Taygan), Cilt 2. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Solzhenitsyn, A. (1978). A World Split Apart. *National Review*, Vol. 30 Issue 27(June), p836-843 <http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=aph&an=6046199> Açıklama: 27.02.2005 sayfayı ziyaret etme tarihidir.
- Tekelioğlu, O. (1999). Moderniteye Sıkışan Özgürlük. *Doğu-Batı*, Cilt 3, Sayı 10, s. 41-50.
- Tierney, B. (2002). Natural Law and Natural Rights: Old Problems And Recent Approaches. *The Review Of Politics* V. 64 No: 389-406. <http://proxy.library.carleton.ca:17246/hww/results-single.jhtml?nn=16> Açıklama: 20.04.2005 sayfayı ziyaret etme tarihidir.
- Yalçınkaya, A. (2000) *Türk Edebiyatında Ütopik Temalar Olarak Eşitlik ve Özgürlük: Bir Karşılaştırma 1970-1980 ve 1980-1990*. Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.
- Yayla, A. (2000). *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*. Ankara Liberal Düşünce Topluluğu.
- <http://www.alevalatli.com/bio/html> Açıklama: 10.12.2003 sayfayı ziyaret etme tarihidir.

<http://nobelprize.org/literature/laureates/1970/index.html> Açıklama: 28.10.2004 sayfaı ziyaret etme tarihidir.

<http://nobelprize.org/literature/laureates/1970/solzhenitsyn-autobio.html> Açıklama: 28.10.2004 sayfaı ziyaret etme tarihidir.

<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=12765> Açıklama: 12.08.2005 sayfaı ziyaret etme tarihidir.

http://www.yenisayfa.com/pgs/prda/prd_aut.asp?fr_recSID=GttCnn&PN=1&PS=10&RN=14&fr_nv_g_pg_ORDER=&fr_nv_g_pg_ORDERDIR=%20 Açıklama: 25.08.2005 Sayfaı ziyaret etme tarihidir.